

Dødsstraffen i Danmark

- Oplysningsfilosoffernes påvirkning på dødsstraffen

Jacob Ejdrup Markedal (52571) & Tobias Midtgaard (51573)

Sprog: Dansk – På tværs af sprogskel: Nej

Vejleder: Mia Münster-Swendsen

Speciale i Historie, F2018

Anslag: 191.137

Abstract

This thesis will show the problems arising from the use of Enlightenment philosophers to explain the movement to abolish the use of capital punishment in Denmark. Within the field of *History of Ideas* Enlightenment philosophers have been given a significant role in the evolution of western civilizations since the 18th century. This thesis will illustrate as well as criticize, the influence of the Enlightenment philosophers Immanuel Kant and Cesare Beccaria on the development of the modern Danish system of law and the movement to abolish capital punishment in Denmark. This is done to show that the outcome of political decisions and the changes they bring cannot, and should not, be considered the direct result of the works of single philosophers. On the contrary it will be shown to be the result of the use of several principles of thought already represented in the population overall. It will be shown, that without regard for the specific historical context the philosophical texts were written in, they cannot justifiably be viewed as an explanation for or an influence on later political movements.

Indhold

Abstract	1	Manddrab	41
Introduktion	3	Kongemord og forræderi	42
Problemformulering	5	Straffelovstillægget af 1. juni 1945.....	43
Kontekst i politisk filosofi	6	Den rituelle dødsstraf.....	47
Mening og forståelse i Idéhistorien	6	Struensee og Brandt	47
Politiske idéer som historiske begivenheder	7	En henrettelse ved Skælskør	48
Skinners mytologier	11	Døden i forgrunden	50
Doktrinmytologi.....	12	<i>De fire sidste henrettelser</i>	53
Kohærensmytologien	14	Hans Hansen – 6/8-1869.....	53
Foregribelsesmytologien	16	Rasmus Mørke – 5/1-1881	54
Retsfilosofien i oplysningstiden	20	Anders 'Sjællænder' – 22/11-1882	55
Cesare Beccaria	22	Jens Nielsen – 8/11-1892.....	59
Immanuel Kant	27	Seistrups erindringer	62
Dødsstraffen i Danmark	31	Retsopgøret	65
Danske Lov af 1683	31	Oplysningsgullasch	68
Danmark inden grundloven.....	34	Konklusion	77
De ørstedske straffelove	37	Litteratur.....	78
Almindelig borgerlig Straffelov af 1866.....	39		

Introduktion

Siden de første danske love blev skrevet ned, har der været dødsstraf. Det er en flere tusinde år gammel skik, som er blevet brugt mod både frænder og fjender til et væld af forskellige forbrydelser. Dette betyder, at denne nu 25-årige periode, der er gået, siden de sidste linjer om dødsstraf blev fjernet fra dansk lovgivning i 1993, er en umiskendelig lille del af den historie, vi kalder dansk.

I moderne tid er dødsstraffen under voldsom debat. Den Europæiske Union har sat det som et af sine primære mål at få afskaffet dødsstraffen internationalt. I en artikel fra 2013 i *Pace International Law Review* skriver Dr. Christian Behrmann og Dr. Jon Yorke: “*This anti-death penalty position is grounded within a human rights discourse, which is a “theme that lies at the heart of the EU.”*” (Behrmann og Yorke 2013, 3). Denne udvikling er nået til et stadie, hvor det er et direkte krav til medlemslande, at de afskaffer brugen af dødsstraffen, hvis de har intentioner om at være en del af EU. Selv lande, som allerede er en del af EU kan ikke genindføre dødsstraffen (Behrmann og Yorke 2013, 23). Ved sit medlemskab i EU har Danmark således fraskrevet sig muligheden for at genindføre dødsstraffen, selv hvis der skulle opstå et *behov* for den.

Afskaffelsen af dødsstraffen i Danmark i 1993 var ikke første gang, det blev gjort. I 1930 tog de parlamentariske politikere beslutningen om, at det nu var slut med at tage livet af folk, hvis de begik forbrydelser. Dette kom efter en pause i brugen af dødsstraf på 38 år, og der var ikke udsigt til, at det fortsat ville være relevant. Udviklingen op til denne beslutning kan spores tilbage til mere end 150 år tidligere med udgivelsen af Cesare Beccarias højt priste værk *Om Forbrydelse og Straf* fra år 1764. Beccaria er klassificeret som en af de mest indflydelsesrige *oplysningsfilosoffer* inden for spørgsmål om straf. 21 år senere, i år 1785, udgav Immanuel Kant sin bog *Grundlæggelse af sædernes metafysik*, som dannede det grundlag, der senere kulminerede i værket *Sædernes metafysik* fra 1797. Disse værker, sammen med en håndfuld andre, var med til at placere Kant helt centralt på det retsfilosofiske verdenskort.

Holdningsskiftet i forhold til brugen af dødsstraf og processerne op til udfasningen af den i det 19. århundrede er i store træk blevet tilskrevet indflydelsen fra bl.a. disse to centrale figurer i den intellektuelle debat. I forskningen og undersøgelsen af skift i forhold til politiske tilgange historisk set, har der hersket en tendens til at tilskrive diverse oplysningsfilosoffer en stor del af æren for sådanne holdningsskifte. Oplysningsfilosofferne er i høj grad blevet krediteret som banebrydende og udslagsgivende i forbindelse med de ændringer, der skete på den retsfilosofiske scene i Europa.

Nærliggende speciale vil tage udgangspunkt i disse to oplysningsfilosoffer, der er blevet tilskrevet en stor betydning for den moderne retsopfattelse - Immanuel Kant og Cesare Beccaria.

De to filosoffer repræsenterer to meget forskellige teorier og tilgange til straf og ret, og de havde således vidt forskellige syn på, hvordan en systematisk straffelov burde være skruet sammen. I moderne forskning er de ofte blevet stillet op overfor hinanden som værende diametrale modsætninger. Dette speciale vil bestræbe sig på at vise, at hvis det ønskes, kan teorierne fra begge de to *modsatte* filosoffer godt trækkes ned over de love, der har været gældende i Danmark siden Danske Lov af 1683. Det vil samtidig også blive diskuteret, hvorvidt man gør filosofierne uret ved at tvinge deres teorier ind i en tidsperiode og kontekst, som de ikke hørte hjemme i.

I forbindelse med kritikken af denne *tvungne* brug af filosofierne, vil der blive gjort brug af teoretiske overvejelser fra Quentin Skinner og John Pocock, der begge beskæftiger sig med de risici, der er forbundet med at tænke nutidens tanker og forventninger ind i fortidens teoretiske arbejde. På baggrund af det teoretiske grundlag, som Skinner og Pocock vil danne, vil der i dette speciale blive fokuseret på de essentielle pointer i Kant og Beccarias teorier, samt hvordan det kan forekomme nærliggende at lede efter spor af disse teorier i forbindelse med en undersøgelse af udviklingen af synet på dødsstraf i den danske straffelov. Således vil dette speciale forholde sig kritisk til denne måde at skrive filosofiske tekster ind i en fremmed kontekst.

For at konkretisere den teoretiske diskussion om dødsstraffen i Danmark, vil dette speciale runde af med at illustrere de særlige omstændigheder, der gjorde sig gældende i forbindelse med retsopgøret i Danmark. Retsopgøret står i dette tilfælde som et eksempel på et markant skifte i forhold til den udvikling, man har set i det danske samfund omkring 150 år op til. Samtidig er retsopgøret det sidste eksempel på brugen af dødsstraffen i Danmark. Inklusionen af retsopgøret har til formål vise, hvorledes retsfilosofiske tanker ikke bør tilskrives for stor betydning for udviklingen i retsopgøret. Disse tilgange vil løbende blive udfoldet i det følgende speciale.

Problemformulering

Vi ønsker, gennem teorier af John Pocock og Quentin Skinner, at belyse problemet ved at fremhæve bestemte filosofiske principper som inspiration og drivkraft bag udviklingen i holdningen til og ændringen af politisk praksis i forhold til dødsstraffen i Danmark.

Der vil, på baggrund af oplysningsfilosofferne Immanuel Kant og Cesare Beccaria, være fokus på udviklingen af den sociale og politiske tilgang til dødsstraf i Danmark fra indførelsen af Danske Lov i år 1683 til slutningen af Retsopgøret i år 1950.

Kontekst i politisk filosofi – (Jacob Ejdrup Markedal)

I følgende afsnit præsenteres teorier af John Pocock og Quentin Skinner. Teorierne fra disse to idéhistorikere, som vil blive uddybet, falder ind i kategorien *Historisk kontekstualisme* eller '*Cambridge-skolen*' (Thorup 2012, 181).

Mening og forståelse i Idéhistorien

Skinner ønsker at problematisere nogle af de gængse antagelser inden for den klassiske idéhistorie. Nedenstående giver et indblik i de tilgange, som, ifølge Skinner, bør udfordres.

En af de *klassiske* tanker inden for Idéhistorien, er idéen om, at "*studere og fortolke en kanon af klassiske tekster*" (Skinner 2009, 47).

"Denne form for historieskrivning er værdifuld, fordi de klassiske tekster inden for moralsk, politisk, religiøs og tilsvarende former for tænkning rummer en »tidløs visdom« (Catlin 1950, x) i form af »universelle idéer« (Bluhm 1965, 13)" (Skinner 2009, 47)

Indgangen til at forstå og drage nytte af disse tekster er, ifølge en mere klassisk tilgang, at undersøge og spørge ind til, "*hvad de hver især siger om de respektive »grundlæggende begreber« (McCoy 1963, 7) og »stående spørgsmål« i forbindelse med etik, politik, religion og det sociale liv*" (Skinner 2009, 47). Man skal således læse de klassiske tekster uden en forståelse for samtiden, og opretholde tanken om, at idéerne i sig selv er tidløse og derfor ikke påvirket af skriverens kontekst og samtid. Dette kan man bruge til at finde ud af, hvad teksterne selv siger om tidløse temaer.

"Hvis vi i stedet forledes til at undersøge de sociale omstændigheder eller intellektuelle sammenhænge, som de opstod på baggrund af, vil vi miste blikket for deres tidløse visdom og dermed følingen med værdien af og formålet med at studere dem" (Skinner 2009, 48)

Det er disse ovenstående tanker, som Skinner ser sig uenig i. Han argumenterer for, at tanken om de *grundlæggende begreber* har givet anledning til en hel del forvirring og mistolkning. Problemet med tanken om grundlæggende begreber er, at man, for at kunne skille forskellige politiske aktiviteter fra hinanden, må opstille nogle kriterier, hvorfra man laver opdelingen. Dette kan i og for sig godt anses for at være, at man opstiller grundlæggende begreber inden for de forskellige discipliner, men der følger en absurditet, når man tænker på det således. De forskellige aktiviteter inden for et vist felt,

må, for at kunne dele felt, have en udslagsgivende familiaritet. Det er denne familiaritet, som man må kunne begribe og identificere for, i første omgang, at kunne klassificere aktiviteten som noget, der hører inden for det enkelte felt. Skinner uddyber yderligere:

”Man er nødt til at kategorisere for at kunne forstå, og man kan kun kategorisere noget ukendt fra noget kendt. Den bestandige fare under vores forsøg på at udvide vores historiske forståelse er således, at vores forventninger til, hvad der bliver sagt eller gjort, i sig selv vil determinere os til at opfatte det, som om de pågældende aktører gør noget, som de ikke ville – eller ligefrem ikke kunne – have accepteret som en redegørelse for, hvad de rent faktisk gjorde” (Skinner 2009, 49)

Politiske idéer som historiske begivenheder

John Pocock begynder sit afsnit med at argumentere for, at der er steder, hvor politiske filosoffer ikke nødvendigvis bør skrive sig ind i en overordnet *politisk filosofihistorie*, da det ikke er tilfældet, at der er en egentlig samlet og lineær historie at tale om (Pocock 2009, 51).

“[A]ny historian who tries to provide himself with a model of political philosophies as the products of historical processes is bound to ask the question whether what he is studying is in fact the record of a continuous activity with a history of its own” (Pocock 2009, 52)

Pocock underholder tanken om, at politisk filosofi opstår, som en andenordensdiskussion¹, når man reflekterer over det politiske sprog samt det faktum, at politiske sprog opstår, når sociale væsner indsamler information fra utallige kilder for at artikulere og koordinere et utal af aktiviteter. *”All this is simply too diverse and disorderly [...] to have a single evolving pattern of history”* (Pocock 2009, 52).

Nogle af de spørgsmål, politiske filosoffer arbejder med, er for sin vis evige, men det er ikke alle. Det er derfor vigtigt, at der bliver kastet lys over, hvornår det er, -og ikke er, tilfældet. Og når spørgsmålene omhandler noget, som er evigt og ikke bundet i tid og kontekst, kan de af nødvendighed

¹ *Førsteorden (Prædikatalogik)*: omhandler relationer mellem ting og egenskaber. Eks.: Politik kan ses som en beslutningsproces, som tilsigter at påvirke en bestemt udvikling. *Andenorden*: omhandler relationer tingene imellem. Eks.: Politisk filosofi er således behandlingen af forholdene mellem de forskellige mulige politiske beslutninger og beslutningsgrundlag.

ikke være historiske. Disse er generelt metafysiske, moralske og/eller eksistentialistiske spørgsmål, som ofte beror sig på at være universalt gældende.

Samtidig påpeges det, at filosofferne også indgår i den virkelige verden, og får input fra den, også når de ikke driver filosofi. De er således, som personer, påvirket af den sociale og historiske kontekst, de indgår i. Det er tydeligt, at filosoffer arbejder med spørgsmål på en sådan måde, at det bliver en diskussion med tidligere, nogle gange for længst døde, filosoffer.

“If political philosophy exists in the world of concrete history, it does not have a history altogether its own, and its attempts to provide itself with one are only a part of the story of what has happened” (Pocock 2009, 52)

Tanken om, at der er en bestemt lineær politisk filosofihistorie bortfalder, når man medregner, at der er eksempler på, at de samme filosofiske idéer er opstået på forskellige måder i forskellige uafhængige og isolerede samfund. Disse idéer er derfor ikke kun bundet af den specifikke historiske kontekst, men er opstået uafhængigt, og at den politiske filosofis historie derfor ikke kan antages at være lineær. Givet at de samme filosofiske idéer kan opstå på vidt forskellige grundlag, må man som historiker være særdeles skeptisk, når man bliver præsenteret for modeller, som illustrerer en bare lidt generaliserende tilgang til udviklingen af idéer (Pocock 2009, 53).

Pocock peger yderligere på problemer ved lægfolks brug af historiske teorier som en af de mere åbenlyse årsager til denne type fejlagtig historietænkning. Ved lægfolks historiebrug er der nemlig en overhængende fare for, at man underbygger sin teori historiske antagelser, som kontekstuel ikke giver mening at bruge. Idéen om, at politisk filosofi er videreført *“from the city-state to the universal community to the nation-state, from feudal to bourgeois to socialists, from the ancient tradition of natural law to the modern heresy of natural rights”* (Pocock 2009, 53) kan ses som en hippogriff, der lurar ved konventioner for politisk videnskab.

“These were at their simplest, models, and at their richest, myths: insight into symbols of aspects of reality, like the hippogriff itself; it was only when they were imposed upon the historiography of the actual, of experience and events, that they ceased to be myths and became monsters instead.” (Pocock 2009, 53)

Problemet bunder i en mangel på forståelse for historisk kontekst og metode, når teorier, som behandler symbolske manifestationer ved aspekter af virkeligheden bliver antaget for at være brugbare i en mere generel kontekst. Altså kan teorierne ikke alene være ubrugelige i historisk

kontekst, men de kan være direkte misledende. Historikeren er ikke *"in the monster-making business"* (Pocock 2009, 53) hvis det man ønsker at undersøge, lige som med alt andet menneskelig aktivitet, er, hvad der skete og hvorfor. Det er en historikers opgave at give information nok til, at andre ikke uagtet begynder at indgå i *"Operation Frankenstein"* (Pocock 2009, 54).

"The political philosopher of today is an intensely historical animal, conscious of inhabiting history even when she rejects it and bound to include historical statements among those which she makes and implies" (Pocock 2009, 54)

Problemet opstår, når man inddrager viden på tværs af forskningsfelter, og at man let bedriver *"pseudo-historical enterprises"* (Pocock 2009, 54), når man arbejder med politisk filosofi. Politiske filosoffer i dag er dog opmærksomme på, at deres arbejde ikke alene består i behandlingen af universelle, tidløse idéer og koncepter, men at de er tvunget til at tage både samtidens og den historiske kontekst i betragtning.

"I do not mean by this that every statement she makes must be a historical statement, but I do mean that if we do not want bad history as part of our political philosophy, we must do something to help the philosophers to abstain from producing it" (Pocock 2009, 54)

Talehandler inden for politisk filosofi, set i en historisk kontekst, må ses som multidimensionale. Det er en stor spredning af kontekster og forskellige niveauer, hvormed man kan forstå og tolke den enkelte udtalelse. Kun under strenge *eksperimentale*² forhold, kan man få en klar og definitiv tolkning af et udsagn – ikke gennem en udlægning af bestemte historiske forhold (Pocock 2009, 60).

Da det sjældent er under strengt eksperimentale forhold, de pågældende udsagn fremføres, er taleren i sin fulde ret til, efter et endt udsagn, at ændre det eller yderligere forklare, således at den oprindelige intention med udsagnet tydeliggøres. Samtidig skal det holdes for øje, at i det øjeblik det oprindelige udsagn er ytret, er det allerede under afkodning hos en modtager, som gennem sin egen kontekstuelle forståelse er i gang med at bearbejde og forholde sig til udsagnet. Når udsagnet så senere hen tydeliggøres, er den oprindelige forståelse af udsagnet allerede videre i systemet (Pocock 2009, 60).

Et andet problem, der opstår, er, at det er ikke altid tydeligt for afsenderen, hvilken kontekst og på hvilket niveau, et bestemt udsagns tolkning hos modtageren bedst stemmer overens med intentionen

² At man definerer alle betydninger i forhold til hinanden, hvor enhver anden kontekst er underordnet.

bag udsagnet. Denne forståelse kan muligvis først opstå i situationen, hvor udsagnet ytres, eller længere tid efter, hvis det nogensinde bliver klart for nogen (Pocock 2009, 60).

"The historian of ideas bedevils the philosopher, not merely by pointing out what some statement which the latter desires to use may have meant to the author from whom he received it, but by pointing out the embarrassing richness of meaning which the statement may have and/or has borne to the author himself and to any other historical actor involved in its operations" (Pocock 2009, 60)

Man er fri til at tage et udsagn og under kontrollerede *eksperimentale* forhold at omformulere både det, samt konteksten hvormed det var intenderet, i en sådan grad, at både afsenderen og afsenderens talehandling helt forsvinder, og udsagnet således tolkes meget anderledes. Det øjeblik man så bringer det bearbejdede udsagn ud af *laboratoriet* igen, møder det dog stor *konkurrence*, da det oprindelige udsagn samt dets kontekst stadig er til stede (Pocock 2009, 61).

Pocock bruger et eksempel fra R. G. Collingwood, som beskriver tolkningerne og udsagnene som sfinkser.

"[W]hile some of these sphinxes are unfortunately real, others are phantasmas – monsters begotten in the sleep of reason – who will disappear if we point out not so much the right answer as the nonsensicality of the question" (Pocock 2009, 62)

At påpege, at tolkningen af et givent udsagn ikke kan have været afsenderens intention på grund af eksempelvis en historisk anakronisme, leder os til at spørge, hvorfor en sådan tolkning tillægges udsagnet på et givent tidspunkt. Hvis man, takket være denne historiske kritik, opdager, at der endnu ikke har været grund til at antage, at en bestemt tolkning kan have været meningen bag et udsagn, må man igen spørge, hvad er grunden til, at man er draget til at lave den tolkning i første omgang.

"So much for historical criticism in its negative form, when it leads to the conclusion, 'Hobbes did not mean what it suits you to suppose his words mean.' The next step is to ask the question, 'Why exactly does it suit you to suppose so?'"
(Pocock 2009, 62)

Igen bliver den specifikke tolkning et udgangspunkt, hvorfra man kan begynde at grave i den kontekstuelle og historiske forståelse – eller mangel på samme – som ligger bag en bestemt tolkning.

Samtidig bør man også gå fra at tænke på denne type granskning som historisk kritik, men snarere som historisk rekonstruktion.

Man kan dog føre tankeeksperimenter med disse udsagn, således at de kan forstås i forbindelse med bestemte kontekster og derfor betyde bestemte ting. Dette kan være ganske brugbart, hvis man vælger sit udgangspunkt og sit *laboratorium* ud fra en allerede eksisterende historisk funderet kontekst. Søger man en bestemt tolkning, er det mulig nøje at udvælge sit laboratorium således, at man får det ønskede resultat, men det er her, man med den historiske rekonstruktion kan stille spørgsmål.

”[I]t is still necessary to point out that it is when Ego insists that her choice of experiment is made in response not to happenings in the universe of ordinary language and a shared history, but solely and exclusively to happenings in the universe of experiment (if it has a history at all) that we must begin to see her activities as trivial, irresponsible and motivated consciously or unconsciously by an appalling thirst for power” (Pocock 2009, 63)

Man skal ikke tvinges til at tænke historisk i konstruktionen af tankeeksperimentet, men man bør efterfølgende genoptage sin historiske kritik.

Altså bør man i hele sin proces være opmærksom på og tage afstand fra tolkninger og udlægninger, som 1) ikke underbygger den specifikke tolkning ordentligt i en forståelse for historisk kontekst, og/eller som 2) bygger på en forforståelse af historien og den historiske kontekst som en udviklende enhed frem for et utal af mere eller mindre uafhængige begivenheder og kontekster i flere niveauer, som kan tolkes forskelligt alt efter også afsenderens forståelse af samtidens forskellige kontekster.

Skinners mytologier

I sin forståelse og kritisk fokus på hvad de politiske filosoffer *siger*, opstiller han tre kategorier af fejlagtig brug af politiske og filosofiske tekster. Disse vil, ifølge Skinner, uundgåeligt lede til, at man fremtolker diverse absurditeter. Skinners mål med disse er at kunne beskrive de absurde tilgange *”ikke som historier, men snarere som mytologier”* (Skinner 2009, 50). Disse mytologier er tolkninger af mening og betydning i tekster, hvor der ikke er belæg for at kunne antage, at de er, eller kan være, i overensstemmelse med intentionen bag.

Doktrinmytologi

Den første type mytologi, som er fremtrædende i idéhistorien, kalder Skinner for en *doktrinmytologi*³. Den beskriver, hvordan man, i de klassiske tekster, kan finde og fremtolke doktriner, som ”*kan opfattes som konstitutive for det pågældende felt*” (Skinner 2009, 51)

En af farerne ved at lede efter de grundlæggende idéer, som senere hen kommer til at være fundamentale for et givent felt, er, at man faretruende let kan komme til at begå anakronismer.

”Man risikerer at ’opdage’, alene på grundlag af en tilfældig terminologisk lighed, at en given skribent har haft en bestemt holdning til et argument, som vedkommende principielt ikke har kunnet have til hensigt at udtale sig om”
(Skinner 2009, 51)

Et illustrerende eksempel på dette, som Skinner fremlægger er, at Marsilius af Padua i *Defensor Pacis* kommenterede på magthaverens udøvende rolle i forhold til folkets lovgivende rolle. Moderne historikere har så senere haft en heftig debat om, Marsilius kunne have haft en doktrin om magtens tredeling som en betingelse for politisk frihed, eller om han skal æres som grundlæggeren af en sådan doktrin. Problemet er, at denne *doktrin* specifikt med fokus på politisk frihed egentlig først optræder i kølvandet på den romerske republiks ”*degeneration til et kejserdømme*” (Skinner 2009, 52), hvor man så resultatet af en enkelt centraliseret magtinstans. Disse begivenheder finder sted mere end 200 år efter Marsilius’ død. De af Marsilius udtalelser, som er brugt til retfærdiggørelsen af en sådan doktrin, er kommentarer til Aristoteles 4. bog *Statslære* og har intet at gøre med debatten om politisk frihed.

”Selv de, der bestrider, at Marsilius bør have æren for doktrinen, er tilbøjelig til at basere deres konklusioner på hans tekst frem for at påpege urigtigheden af den antagelse, at han overhovedet kunne have haft til hensigt at bidrage til en diskussion, som han var afskåret fra at kende grundlaget for” (Skinner 2009, 52)

Men fejlagtige anakronistiske tolkninger bliver da også ofte kritiseret af historikere. Dog sker det alt for mange gange på grund af, at tilføjelsen af eftertidens doktriner på klassiske tekster ofte betyder, at teksternes logiske opbygning og argumenter forskydes og undermineres. Kritikken har således haft fokus på, at en skribents logiske konsistens i argumentopbygningen frem for, at skribenten

³ *Doktrin*: En grundlæggende teoretisk retning eller tilgang inden for et bestemt område.

overhovedet ikke har haft det kontekstuelle fundament til at kunne udtale sig om doktrinen i første omgang.

Der er en overhængende fare for, at man kommer til at læse en masse af eftertidens doktriner ind i klassiske tekster. Dette skyldes blandt andet en – muligvis naiv – forståelse af skribenternes forhold til hinanden. Man kan fejlagtigt tænke på skribenterne i rækker eller ordner. At de er led i den kæde, som er det enkelte felt. At Richard Hooker leder til John Locke, og John Locke så leder videre til oplysningsfilosofferne. Altså er man i fare for anakronisme ved at tilskrive en skribent tanker og doktriner fra senere *kædeled*.

”De historikere, der beskæftiger sig med 1650’ernes engelske republikanere og deres angivelige syn på magtens tredeling, kan tænkes at ville føle et øjebliks foruroligelse, når de konstaterer, at [James] Harrington (»mærkeligt nok«) ikke taler om offentlige embedsmænd på det tidspunkt. Herimod en historiker, der »forstår« at forvente doktrinen hos denne gruppe, vil ikke finde det særlig svært at fastholde, at »dette ikke desto mindre forekommer at være en antydningssvis artikulation af doktrinen«. [...] Hvis skribenten havde til hensigt at artikulere de doktriner, de tillægges æren for, hvordan kan det være, at de tydeligvis undlod at gøre det og dermed overlod det til historikerne at rekonstruere deres angivelige intentioner ud fra gætværk og antydninger?” (Skinner 2009, 54)

Når historikere skal forholde sig til de forskellige doktriner, må dette gøres ved at identificere en *idealtipe* eller *karakteriserende idé* for den enkelte doktrin. I en søgen på denne karakteriserende idé bliver der ofte begået en fejl ved, at man tænker ud fra en idé om doktrinen som en *færdigudviklet helhed*. Det resulterer i, at man forstår doktrinen som noget, der altid har ligget i historien, og skribenterne har bare ikke *opdaget* helheden, da de skrev teksterne.

Man må være opmærksom på, at man let begår fejlen at skrive en masse mening fra senere doktriner ind i en skribents tekster, om det så er i brudstykker fordelt over flere værker, eller om det er ved en mistolkning af et større samlet værk.

Den første form for doktrinmytologi kan altså siges at være de forskellige måder, hvorpå en klassisk skribents spredte eller tilfældige bemærkninger fejlagtigt opfattes som vedkommendes ’doktrin’ om et af de temaer, som historikeren er disponeret for at forvente” (Skinner 2009, 57)

Doktrinmytologi forekommer også, når man arbejder baglæns fra sin forståelse af, hvad de forskellige felter indeholder. Hvor den første type doktrinmytologi udfolder sig som en fejltolkning af skribenters mening ud fra senere doktriner, viser den anden type sig i form af kritik af de klassiske skribenter for ikke at have behandlet en eller flere obligatoriske temaer inden for det pågældende felt. *"[...] man hylder og dadler fortidens skribenter alt efter, i hvor høj grad de har tilstræbt at blive som os"* (Skinner 2009, 56).

Kohærensmytologien

Den næste type mytologi, som Skinner beskæftiger sig med, er den, han kalder *kohærensmytologi*. Det omhandler resultatet af en fejlagtig måde at tænke historielæsning og -fortolkning. Mere specifikt er det den fejl at forvente, at skribenten er konsekvent og systematisk i sin tænkning og skrivning. Det er en opfattelse blandt nogle af de, der studerer filosofiske og politiske historiske tekster, at det er deres opgave at forstå og fortolke disse tekster. De skal *"forsyne disse tekster med den sammenhæng, de øjensynligt mangler"* (Skinner 2009, 62). De skal fremskrive budskabet, så det er lettere at forstå og formidle. Dette gøres også ekstra tydeligt, når man tager den forrige mytologi i betragtning. Man søger efter den *indre sammenhæng*, som er udslagsgivende for en overordnet doktrin.

"Denne fremgangsmåde giver de store filosofers tanker en sammenhæng og en generel fornemmelse af et lukket system, som de måske aldrig har haft eller overhovedet tilstræbt" (Skinner 2009, 63)

Denne generelle søgen på en sammenhæng og konsistens hos skribenten er med til at gøre, at der tilføjes en masse mening i teksterne, som slet ikke hører hjemme. Samtidig sker der også den fejl, at de, der bedriver kohærensmytologi på disse tekster, nogle gange ikke er i stand til at finde en sammenhæng mellem teksterne. Når dette er tilfældet, kritiseres skribenten for at mangle den sammenhæng, som læseren fejlagtigt forventer at kunne finde. Men denne type sammenhæng er ikke altid en nødvendighed for forståelsen af en tekst. Teksten kan sagtens være et svar og en kommentar på noget specifikt, som ikke nødvendigvis passer ind historikerens forforståelse af det felt, som en skribent angiveligt skriver inden for. Eksempelvis skal man ikke forsøge at finde en indre sammenhæng mellem Nostradamus' profetier og hans kogebog: *Le Traité des Fardements et des*

Confitures (Afhandling om kosmetik og syltetøj). Man får i så fald ikke noget meningsfuldt ud af at tolke en spådom frem ud fra hans ellers ganske roste opskrift på kirsebærsyltetøj.

Skinner påpeger, hvordan kohærensmytologien udvikler sig i praksis i to metafysiske retninger, som han har store indvendinger imod. Den ene af disse er, at en læser, i sin søgen på sammenhæng, tillader sig at tilsidesætte skribentens egne udtalelser om betydning og mening med teksterne, samt udeladelsen af hele værker, hvis disse ikke passer ind i den forudforståede kohærenstanke. Det påpeger ganske enkelt, at man ikke nødvendigvis kan antage en sammenhæng mellem den enkelte skribents tekster, men man skal samtidig ikke undlade nogle af dem fra at blive taget i betragtning i en søgen på en indre sammenhæng. Hvis to værker modsiger hinanden, eller skribenten modsiger noget, han har skrevet i en eller flere af sine tekster, kan det betyde en hel række ting, som ikke nødvendigvis er lige tydelige for læseren. Skribenten kan have skiftet mening fra den ene tekst til den anden. Læseren kan fejlagtigt have antaget, at to tekster behandler den samme ting. Dette kan også optræde ved brug af doktrinmytologi. Ved en søgen på en indre sammenhæng på tværs af skribentens tekster ender man blot med at stikke sig blår i øjnene.

Dette resulterer i den anden metafysiske retning i kohærensmytologien, som Skinner anfægter. Dett er forsøget på at redegøre for de tilsyneladende selvmodsigelser frem for at acceptere, at skribenten var inkohærent. Hvis man insisterer på at søge efter kohærens mellem teksterne, afviser man muligheden for, at skribenten kan udvikle sig og finde ud af, at de tidligere tekster af den ene eller anden grund enten ikke er fyldestgørende eller var helt fejlagtige. Samtidig viser det også en bestræbelse på at ophæve antinomier. Der er ikke nødvendigvis en grund til uden videre at antage, at der er noget at vinde ved at ophæve disse, eller at antinomierne overhovedet kan ophæves. Leo Strauss forsvarer forsøget på at ophæve antinomier ved at påpege, at man må tage højde for, at eventuelle uortodokse tanker og udtalelser bliver set ned på i samfundet. Dette kan, ifølge Strauss, resultere i, at det påvirker måden, skribenten formulerer sig, således at man skal læse mellem linjerne og forstå det metaforisk (Skinner 2009, 68). Det er så op til den *"pålidelige og intelligente"* (Skinner 2009, 69) læser at gennemskue, at modsigelserne er måden hvorpå, det ortodokse systems tanker udfordres, uden skribenten taler direkte imod disse tanker.

Til dette svarer Skinner:

For det første gives undersøgelsen en bestemt retning med den antagelse, at originalitet i sig selv er substantiv. Det er nemlig på det grundlag, man kan vide, i hvilke tekster man skal lede efter doktriner mellem linjerne. For det andet er enhver

fortolkning, der er baseret på en læsning mellem linjerne, noget nær fuldkommen sikret mod kritik på grund af det yderligere 'faktum', at 'tankeløse mennesker læser skødesløst'. Ikke at kunne 'se' budskabet mellem linjerne er altså at være tankeløse, hvorimod man er 'pålidelig og intelligent', hvis man kan få øje på det" (Skinner 2009, 69)

Yderligere påpeges det, at Strauss, med sin *undertrykkelsestolkning*, ikke tager højde for problemet med at skulle definere, hvornår man er inde i en sådan undertrykkelsesperiode, hvor teksterne bør læses metaforisk. Hvis man antager, at det gør sig gældende hele tiden, skriver man sig bare længere ind i samme mytologi.

Foregribelsesmytologien

De to forrige mytologier behandler overordnet set værker på et højere abstraktionsniveau, hvor fokuspunktet er tilføjelsen af mening og betydning i en tekst på baggrund af en bestemt forståelse af skribentens overordnede struktur i sine tanker i et eller på tværs af flere værker. Foregribelsesmytologien optræder på et lavere abstraktionsniveau, hvor man ser på selve tekstens interne struktur og argumenter. Dette kan angiveligt være mere sikkert at give sig i kast med, da det generelt gælder, at man skal søge et mere overordnet billede for at lave de to forrige mytologier. Men der er dog stadig en type fejlagtige antagelser, der jævnligt optræder ved denne type læsning.

Problemet optræder, når man forveksler tekstens påvirkning og betydning for samfundet og eftertiden for den mening, der oprindeligt er lagt i teksten. Man antager, at intention og udfald er foreneligt. Den senere brug af en tekst dikterer ikke, hvad skribenten ønskede at kommunikere.

"[...] foregribelsesmytologi – den mytologi, man er tilbøjelig til at generere, når man er mere interesseret i den retrospektive betydning af en given tildragelse end i dennes betydning for aktøren selv på pågældende tidspunkt" (Skinner 2009, 70)

Et eksempel på dette, hvor det fremgår tydeligt er i beskrivelsen af Machiavelli som *"grundlæggeren af det moderne politiske udsyn"* (Skinner 2009, 72). Dette kan være en sand historisk beskrivelse af effekten af Machiavellis tekster, men denne beskrivelse ses også brugt faretruende ofte i en diskussion af de moderne elementer i Machiavellis tænkning som en redegørelse for *hensigten* med tanken. Derudover fratager denne mytedannelse også læseren muligheden for reelt at dykke ned i teksten og finde en plausibel forklaring på Machiavellis hensigt.

Dette gør sig særdeles gældende, når det omhandler tekster fra andre kulturer eller begreber, som man ikke er fortrolig med. Man er nemlig i stor fare for at benytte sine allerede velkendte klassifikationer og derfor at *"man kommer til at 'se' noget tilsyneladende velkendt under studiet af ukendt argumentation"* (Skinner 2009, 73) og at man derfor mistolker betydninger og sammenhænge, som man så også fejlagtigt viderekommunerer. Dette er et snæversyn, som Skinner mener at identificere to versioner af.

Historikeren er i fare for fejlagtigt at tilskrive en anden forfatter indflydelse på et værk ud fra en tilsyneladende lighed med – eller direkte modsigelse af – en tidligere tekst, som historikeren har kendskab til. Medmindre andet er artikulert, kan det ikke nødvendigvis retfærdiggøre en tolkning, hvor det er skribentens hensigt at referere til det tidligere værk.

Skinner opsætter nogle betingelser, som er logisk nødvendige for at kunne argumentere for, at man kan bruge begrebet indflydelse, hvor man undgår mytologisk skrivning:

"[...] hvis man skulle kunne forklare forekomsten af en given doktrin hos en Skribent B ved at anføre 'indflydelsen' fra tidligere Skribent A. Sådanne betingelser skulle mindst måtte omfatte følgende: (i) at B vides at have studeret A's arbejder, (ii) at B ikke kunne have fundet de pågældende doktriner hos nogen anden skribent end A, og (iii) at B ikke kunne være nået frem til disse doktriner på egen hånd" (Skinner 2009, 74-75)

Skinner kritiserer ligeledes ud fra samme tanke forsøget på at finde frem til *meningen* med et bestemt værk.

"Det problem, jeg gennemgående har været optaget af, er altså, at det ganske vist er uundgåeligt, men også farligt for idéhistorikere at forholde sig til stoffet ud fra forudfattede paradigmer" (Skinner 2009, 77)

Man kan let, ved at arbejde inden for mytologien, ikke kun komme frem til ting, som skribenten ikke intenderede, men også noget, som skribenten havde hverken den faglige eller begrebslige viden til at kunne forholde sig til. Det skal dog ikke forstås således, at man med et syn udefra ikke er i stand til at formulere og forklare en skribents idéer bedre end skribenten selv. Man må bare ikke forkaste eller undlade at betragte skribentens egne formuleringer – både fra selve værkerne såvel som fra eventuelle paratekster – af meningen bag en bestemt tekst. Skribenten er ultimativt den højeste autoritet, når det kommer til sine egne hensigter og meningen med en talehandling.

Det er yderligere et problem, som der også er hentydet til tidligere, at man ved at foregribe den historiske kontekst er i stor fare for at benytte sig af begreber til beskrivelser af hensigter, som aktøren ikke har haft adgang til. Givet at sprog ændrer sig over tid, er det ofte umuligt helt at undgå en vis anakronistisk begrebsbrug, hvis teksterne skal være forståelige for os, så det er et sted, man må være særlig forsigtig. Det er helt sikkert nye begreber, som passer helt perfekt til beskrivelse af en tidligere skribents meninger og holdninger, men der må man stadig være opmærksom på, at det er klassifikationer, som skribenten selv aldrig ville have brugt selv. Derudover må man være særlig opmærksom på, at begreber i forskellige kontekster har forskellige konnotationer og denotationer, som yderligere giver mulighed for at trække en ikke-intenderet mening ned over tekster. Man må sikre sig, at også disse konnotationer og denotationer, i den historiske kontekst, alle passer ind i det, som skribenten har været i stand til at udtale sig om.

”Den fundamentale årsag er, at forståelsen af en sådan tekst kræver, at man ikke alene kan redegøre for betydningen af det sagte, men også for det, den pågældende skribent kan have haft til hensigt at sige med det sagte.” (Skinner 2009, 80)

Man må derfor også tage konteksten i selve teksten i betragtning, når man afkoder betydningen af ord såvel som sætninger i teksten. Disse skribenter skriver ikke altid teksterne så klart og præcist, som man kunne have ønsket. De, ligesom alle andre, tager bestemte retoriske virkemidler i brug, når de skal beskrive og forklare. Det kan der være mange forskellige årsager til, og for korrekt at kunne tyde hvornår en sætning skal forstås som eksempelvis sarkastisk, må man kende den kontekst, hvori ikke kun sætningen står i værket, men også den litterære og samfundsmæssige kontekst, skribenten skriver værket ind i, samt hvilke dele af denne kontekst skribenten ønsker værket skal kommentere på.

”Man vil så med en vis ret kunne nære tvivl om, hvorvidt det [...] er ’mere historisk troværdigt’ at sige om en given skribent, at han ’mente, hvad han skrev’, end at antage, at han må have været uoprigtig.” (Skinner 2009, 82)

Tager man per automatik en tekst på *face value* ignorerer man alle de kontekstuelle ting, som har fået skribenten til at skrive sin tekst lige netop, som han gjorde. Og de uendelige forskellige formuleringer, som skribenten kunne have valgt, har alle sine forskellige betydninger. Man får kun adgang til det afgørende for, at man kan forstå hvilke konnotationer og denotationer, man skal lægge vægt på for at forstå meningen med en tekst, såvel som de retoriske virkemidler, ved at betragte konteksten, som teksten og handlingen foregår i.

Det kan samtidig være gavnligt at forstå, hvordan teksterne i sin samtid blev modtaget. Hvis en bestemt skribent var forfulgt af kirken, skal hans tekst, hvor han priser kirkens handlekraft, nok ikke forstås som værende oprigtig. Skinner bruger et eksempel med Thomas Hobbes, hvorom han skriver:

”Hvis disse skribenter havde haft til hensigt, at deres skrifter skulle udsprede ortodoks religiøsitet, er det svært at forstå, hvorfor ingen af dem fjernede de afsnit, der åbenbart var blevet misforstået så grueligt, fra de senere udgaver af deres værker” (Skinner 2009, 84)

Derudover kan man også tage andre skribenter fra samme tid og kontekst i brug, da deres forståelse af meningen med en tekst også kan give os i eftertiden en bedre forståelse af konteksten. Man må ikke udelukke, at de kunne have taget fejl, og det er også muligt, at nogle af samtidens skribenter stiller stråmænd op af meningen med eksempelvis Hobbes tekster for af andre ukendte årsager at stille sig i opposition. Men som Skinner formulerer det, er det et godt indicie, at ingen af samtidens skribenters udtalelser på nogen måde bestrider, at Hobbes tekster skulle have været kritiske overfor kirken og *”de fremtrædende religiøse ortodoksier”* (Skinner 2009, 83-84).

En tolkning ud fra alene det, teksten siger, og derved de *”tilsyneladende betydninger”* (Skinner 2009, 85), vil altså ikke kunne forsvares.

Afslutningsvis må vi komme ind på den generelle idéhistoriske tanke om *enhedsidéer* – altså at idéen er *tidløs* og i sig selv er en ting, som er uafhængig af skribenten og aktørerne, som i og for sig, gennem deres individuelle *oplysning*, tiltvinger sig adgang til denne universelle tidløse idé. Men denne tanke giver intet svar på spørgsmål om idéens relative betydning eller dens påvirkning på og af det politiske spil og den historiske kontekst, den benyttes i. Uanset om man forstår idéer sådan eller ej, er denne øvelse meningsløs, hvis man ønsker at kunne drage mening ud af en tekst. Til dette findes kun den handling, der bliver begået, og den kontekst, den bliver begået i (Skinner 2009, 88).

Retsfilosofien i oplysningstiden – (Tobias Midtgaard)

For at kunne forstå den nye tankegang, der gjorde sig gældende i oplysningstidens retsfilosofiske udvikling er det her nødvendigt at berøre *naturretten*. Denne kan overordnet set beskrives som værende troen på en iboende menneskelig fornuft (Tamm 1998, 57). Den nye opfattelse af lov og ret var som sådan ikke noget nyligt opstået men derimod en genopstandelse af opfattelser af lov og ret, der kunne spores helt tilbage til det antikke Grækenland og Romerriget (Tamm 1998, 57-58). *Naturloven* blev givet et bibelsk grundlag, og som sådan var disse naturlige love givet mennesket af Gud selv (Tamm 1998, 58). Der var altså i denne periode en tro på en iboende fornuft hos mennesket, som var givet af Gud. Denne tro dannede grobund for en stigende optimisme og tro på, at det var muligt at skabe et retfærdigt og lige samfund, da alle mennesker kunne forventes at være klar over, hvad der rigtigt og forkert. Oftest angives hollænderen Hugo Grotius for at være grundlæggeren af den moderne naturretslære i Danmark, men ifølge Ditlev Tamm var tyskeren Samuel Pufendorf i højere grad den person, der introducerede naturretslæren til Danmark (Tamm 1989, 362). Fra tid til anden er naturretslæren blevet anset for at være af en religiøs karakter, og andre gange er den blevet forsøgt distanceret til religion og blot baseret på den menneskelige natur (Tamm 1998, 60-61).

Naturrettens oprørske og *moderne* karakter skal findes i den kontrast den dannede til den tidligere dominerende kanoniske ret, der var gældende. Kanonisk ret skal i denne henseende forstås som kirkelig ret (Tamm 2002, 42). Kanonisk ret gav kirken et retsligt grundlag, og den kunne derved hævde sin autoritet i forbindelse med retslige anliggender. Dette skabte en splid mellem den verdslige ret og den kirkelige ret. I en bulle fra 1302 insisterede pave Bonifacius VIII på, at kirken havde et *universalherredømme*, da kirken endvidere havde et effektivt middel i form af muligheden udelukkelse fra det kristne fællesskab. Den kirkelige ret kunne kræve sin autoritet, da den lagde vægt på betydningen af løfter og var kendt for at være mere effektiv end den verdslige ret (Tamm 2002, 42). Den kirkelige ret i Danmark er der ikke efterladt dombøger om, hvilket gør det svært at finde ud af, hvorledes denne retspraksis tog sig ud i Danmark. Denne mangel på efterladte kilder kan formentlig endvidere tilskrives reformationen i 1536, hvor mange af den katolske kirkes skrifter blev ødelagt (Tamm 2002, 43).

Naturetten tilbød altså en ny måde at anskue forholdet mellem straf og ret i forhold til det enkelte menneske i samfundet. Et absolut brud med religionen i forståelsen af straf og ret var dog ikke tilfældet, da det stadig var menneskets forhold til Gud, der var i fokus. Med naturetten blev mennesket tilskrevet en forventning om sund fornuft, der kunne forventes af alle mennesker, således

at der ikke var brug for kirkelige personer som mellemlid. Denne tro på den iboende fornuft i mennesket var fælles for de to filosoffer, der vil blive fokuseret på i nærliggende speciale. Deres tanker og filosofier opstod i en periode, hvor man så en stigende tro på, at det almindelige menneske indeholdt en sans for fornuftig og rationel tankegang, hvilket satte sine spor på en ny måde at anskue straf og ret på.

Cesare Beccaria

Cesare Beccarias bog *Om forbrydelse og straf (Dei delitti e delle pene)* fra 1764 forefindes med en forbemærkning af Ditlev Tamm, der beskriver værket således:

”Cesare Beccarias værk [...] er ikke blot et af 1700-årenes mest indflydelsesrige skrifter. Det er et værk, som stadig har aktualitet i vort århundrede, hvor krænkelser af mange af de grundsætninger, som Beccaria gjorde sig til talsmand for, endnu finder sted” (Beccaria 1998, 9)

Beccarias værk fremstilles af Tamm som værende ganske banebrydende for sin tid og for at have været medvirkende til en oprettelse af et mere humant straffesystem. Den moderne europæiske retsopfattelse angives som værende så påvirket af Beccarias tanker, at de på ingen måde bør ignoreres, når det kommer til diskussionen om det retfærdige straffesystem (Beccaria 1998, 9).

Om brugen af dødsstraffen som straffemetode skriver Beccaria, at det ikke er acceptabelt i et velorganiseret system. Lovene i samfundet repræsenterer almenviljen, som er sammenkædet af alle enkeltviljerne fra borgerne (Beccaria 1998, 102). Ifølge Beccaria er der ingen borgere i noget samfund, der kunne være tilbøjelige til at give almenviljen ret til at fratage dem det dyrebareste, de ejer – livet (Beccaria 1998, 102), (Ricciardi og de Sio 2014, 84). Der forekommer her, det der af en række forskere, er blevet kaldt den *socialle kontrakt*, hvor den enkelte borger indgår i samfundet og afgiver en del af sin personlige frihed til gengæld for beskyttelse af samfundets love. Denne kontrakt kan dog ikke forestilles at indeholde en accept fra det enkelte individ af, at samfundet har ret til at fratage vedkommende sit liv. Ifølge Beccaria er det altså utænkeligt, at det enkelte individ ville gå med til at sætte sit eget liv på spil i indgåelse i samfundet:

”Det var altså nødvendigheden, der tvang menneskene til at afgive en del af deres individuelle frihed. Det er derfor sikkert, at den enkelte kun vil lægge så lille en del som muligt til den fælles beholdning, nemlig kun den del, der netop er tilstrækkelig til at formå de andre til at forsvare ham” (Beccaria 1998, 56)

Forud for ovenstående citat har Beccaria skrevet, at enhver myndighedshandling, der udføres fra ét menneske til et andet skal være absolut nødvendig, hvis den ikke skal anses for at være tyrannisk. Selve retten til afstraffelse ligger udelukkende hos staten, der i dette tilfælde skal repræsentere hele befolkningen og udgøre selve den sociale kontrakt mellem alle individer. Den sociale kontrakt byder i denne sammenhæng, at en person, der har forbrudt sig imod den sociale kontrakt skal straffes ved

at *reparere* samfundet igen ved at arbejde (Bruni and Porta 2014, 67). Blandt forskere med fokus på Beccarias teori, fremgår det tydeligt, at den sociale kontrakt er udtryk for et system, hvor individet indgår i et fællesskab, der i dette tilfælde kan betegnes som samfundet. Dette fællesskab skal til gengæld for individets afgivelse af en hvis del af sin personlige frihed sørge for, at den enkelte borger er garanteret beskyttelse (Paternoster 2010, 769), (Harcourt 2013, 6), (Draper 2000, 189), (Young 1983, 319) og (Ricciardi og de Sio 2014, 83). Enhver borger i samfundet er som sådan tilladt at søge sin egen lykke, så længe dette ikke skete på bekostning af den sociale kontrakt, som tilbød at beskytte de uskyldige (Draper 2000, 189-195). Af professoren Giorgio Baruchello skrives Beccarias forhold til social kontrakt direkte ind i en liberalistisk vinkel. I sin artikel: *Cesare Beccaria and the cruelty of liberalism* bliver Beccaria og hans arbejde beskrevet som selve udslaget til en overgang fra den kanoniske/kirkelige ret til et samfund, der var mere bundet i liberalismen (Baruchello 2004, 304). Betydningen af almenvellet spillede, som det fremgår, en enorm rolle i Beccarias tekst. Det tydeliggøres yderligere, da han også mente, at straffen for en forbrydelse skulle være proportionel med graden af skade, den havde gjort samfundet (Beccaria 1998, 62).

Som det fremgår ovenfor, var det ifølge Beccaria nødvendigt, at en forbrydelse blev straffet med henblik på at forbedre samfundet. I denne sammenhæng var der i høj grad tale om en slags samfundstjeneste, hvor en forbryder blev sat til at råde bod på sine forbrydelser imod samfundet ved at reparere den skade, han eller hun måtte have forvoldt. Det skal dog ikke forstås således, at Beccaria på ingen måde ville godkende brugen af dødsstraf. Han angiver, at der er to bevæggrunde for accept af dødsstraffen:

"For det første hvis han, uanset at han er berøvet friheden, stadig har sådanne forbindelse og en sådan magt, at han kan true statens sikkerhed, eller hvis hans eksistens kan fremkalde en farlig omvæltning i den bestående styreform" (Beccaria 1998, 102)

Ifølge Beccaria er det ikke straffens strenghed men derimod dens længde, der har den største effekt på borgerne. Ydmygelsen ved at være berøvet sin frihed og skulle råde bod for sine handlinger imod samfundet har ifølge Beccaria en langt mere holdbar effekt på en kriminel. Det menneskelige forhold til døden er for fjernt til, at det skulle være mere afskrækkende end tanken om at skulle blive straffet kontinuerligt igennem længere tid (Beccaria 1998, 103). Med dette menes det, at langvarige, hvis ikke livsvarende, domme med straffearbejde skulle benyttes frem for henrettelse. En væsentlig detalje i Beccarias teori er kravet om straffens garanti. Afstraffelsen af en forbryder skal være hurtigt og

sikker, således at forbryderen ikke straffes i længere tid, end det der er retfærdigt. Blandt andet var Beccaria imod varetægtsfængsling, da dette også tæller som reel fængsling. Denne garanti for straf er altså med henblik på forbryderens retfærdige behandling, og at samfundet ikke tyranniserer sine borgere (Beccaria 1998, 88). Denne specifikke del af Beccarias syn på alternativer til dødsstraffen ses blandt mange moderne forfattere, blandt andet hos Bernard E. Harcourt, der beskriver, at selve henrettelsen var ganske brutal, men samtidig var den også kort. Straffen i sig selv var kortvarig, og mange års straffearbejde ville have en mere afskrækkende effekt på andre, der ville overveje at begå lignende forbrydelser (Harcourt 2013, 13). Altså er en *teleologisk*⁴ tilgang også en del af strafudmålingen gennem beccariansk retsfilosofi. Beccaria er ofte blevet krediteret for sit forhold til afskrækkelse (Marson 2015, 21-22), (Materni 2013, 270), (Ricciardi og de Sio 2014, 84), (Draper 2000, 181) & (Paternoster 2010, 767).

Michel Foucault har også gjort opmærksom på Beccarias tanker omkring dødsstraffen og citerer ham i sit værk *Discipline and Punish* fra 1975, hvori han skriver: "*As early as 1764, Beccarias remarked: 'The murder that is depicted as a horrible crime is repeated in cold blood, remorselessly' (Beccaria, 101)'"* (Foucault 1975, 9).

Beccaria runder sit afsnit omkring dødsstraffen af med at tilkendegive, at Europa på dette tidspunkt var ved at gennemgå en forandring til det bedre, hvor *oplyste* herskere lod sig overbevise om nødvendigheden af forandringer i samfundet. Samtidig gjorde han det klart, at det var vanskeligt at gøre op med mange års grove straffemetoder, og at dette netop var grundet til, at oplyste borgere burde medvirke til en udvidelse af den herskende magt (Beccaria 1998, 108-109).

Gennemgående ved læsning af Beccarias tekster omkring brugen af dødsstraffen fremgår det, at han ikke gik ind for en absolut afskaffelse. Han var derimod fortalende for, at den kun skulle tages i brug i absolutte nødstilfælde. Beccarias holdning til dødsstraffen gik ud på, at et individ kun burde henrettes, hvis individets fortsatte eksistens var en direkte trussel over for samfundets ve og vel. Hvis samfundet derved ikke nød større gavn af at henrette et individ, ville der ikke være nogen grund til at udsætte et individ for denne behandling. Den amerikanske jurist Rudolph J. Gerber har i sin tekst *Economic and Historical Implications for Capital Punishment Deterrence* fra 2014 benyttet sig af Beccarias teori med henblik på at kritisere den fortsatte brug af dødsstraffen i USA. I denne forbindelse forholder

⁴ Formålsrettet: Med et formål, der går ud over alene at straffe for den enkelte forbrydelse. Her at stoppe andre i at begå en lignende forbrydelse gennem frykten for selv at måtte lide en sådan straf.

han sig til nogle specifikke kriterier, Beccaria sætter op, for at en straf skal have en afskrækkende effekt. Disse kriterier er, at straffen skal komme hurtigt, den skal være garanteret, den skal passe til forbrydelsen, proportionalitet, og offentligheden skal gøre opmærksomme på den, da den ellers ikke ville have en afskrækkende effekt på borgerne, hvis de ikke var i stand til at overvære den (Gerber 2014, 440).

I forskningen gives Beccaria typisk et utilitaristisk tilhørsforhold (Materni 2013), (Ricciardi og de Sio 2014), (Draper 2000), (Harcourt 2013) og (Hostettler 2010). At tilskrive Beccaria et utilitaristisk tilhørsforhold i moderne forskning er dog et udtryk for dét, Quentin Skinner ville kalde for foregribelsesmytologien. Beccaria hverken kan eller bør tilskrives en utilitaristisk tankegang, da han hverken selv har angivet, at det er denne etiske tilgang, han tilstræber, eller da dette ikke var et begreb, som var brugt i hans samtid. Han indleder blot sit værk med at skrive:

”Går vi til historien, vil vi få at se, at lovene, der er eller dog skulle være overenskomster mellem frie mennesker, som oftest kun har været et instrument for lidenskaberne hos nogle få eller er opstået af et tilfældigt og kortvarigt behov. Aldrig er de blevet dikteret af en, der nøgternt har undersøgt den menneskelige natur, en, som formåede at sammenfatte i et enkelt punkt et stort antal menneskers handlinger og at betragte dem under dette synspunkt: Den størst mulige lykke fordelt på det størst mulige antal” (Beccaria 1998, 53).

De to forskere Luigino Bruni og Pier Luigi Porta har derimod forholdt sig til Beccarias tanker som værende resultatet af det intellektuelle miljø, han udsprang af (Bruni og Porta 2014, 69). De krediterer altså ikke kun Beccaria men derimod et miljø for at have været årsagen til udfoldelsen af en ny strafferetslære i midten af 1700-tallet.

Beccarias værk er blevet brugt af mange i forbindelse med argumenter for afskaffelse af dødsstraffen. I og kort efter sin samtid nød Beccaria stor opbakning for sine argumenter imod brugen af henrettelse af borgere (Harcourt 2013, 4). Beccaria indleder sit værk med at kritisere lovene for at være levn fra en svunden og barbarisk tid, som ikke passer ind i det *oplyste* samfund, som han selv befandt sig i (Beccaria 1998, 49) (Bruni and Porta 2014, 68). I Beccarias samtid kunne afstraffelse af individer, der havde forbrudt sig imod samfundet være af en yderst grufuld karakter. Dette fremgår blandt andet af Michel Foucaults berømte værk *Discipline and Punish* fra 1975, som indledes med en levende beskrivelse af den offentlige henrettelse af en borger, der havde forsøgt at myrde den franske konge i 1757 (Foucault 1975, 3-6). Det var ikke usædvanligt at en offentlig henrettelse i Beccarias samtid var et offentligt skue, der skulle tjene det formål at afskrække pøbelen fra at begå lignende

forbrydelser som den forurettede. Beccaria tilbød en alternativ vinkel på brugen af dødsstraffen og er af professor John D. Bessler endda blevet kaldt for *"the father of the abolitionist movement"* (Bessler 2009, 196). Bessler understreger, hvordan Beccaria mente, at dødsstraffen brutaliserede samfundet og derved ikke tjente et godtgørende formål (Bessler 2009, 197). Dødsstraffen blev af Beccaria selv beskrevet således:

"Dødsstraf er altså ikke nogen ret. Jeg har tværtimod netop bevist, at den ikke kan være det. Den er derimod en krig, staten fører mod en borger, fordi den finder hans tilintetgørelse nødvendig eller nyttig. Men hvis jeg nu beviser, at dødsstraf hverken er nyttig eller nødvendig, så har jeg vundet en sejr for menneskehedens sag" (Beccaria 1998, 102)

Efter ovenstående citat berører Beccaria de to tidligere nævnte tilfælde, hvor brugen af dødsstraf kan anses for at være nødvendig (Beccaria 1998, 102). At anse Beccaria for at være tilhænger af den totale afskaffelse af dødsstraffen forekommer herved som en overdrivelse. Han var i højere grad udtryk for en ny tankegang, der rørte på sig i forbindelse med Oplysningstidens tro på den menneskelige fornuft, som især kom til udtryk i naturretten. Det skal hertil påpeges, at værk satte fokus på en ny måde at tænke i straf og ret på i forhold til den samtid, han befandt sig i. Dette kan formentlig forklare, hvorfor han er blevet krediteret i så stor stil som værende en faderfigur for afskaffelsen af dødsstraffen. Det er formentlig fordi, hans værk brød med så indgroede fremgangsmåder om straf og ret på det tidspunkt, det gjorde.

Immanuel Kant

Immanuel Kant er traditionelt set som en af sværvægterne indenfor oplysningsfilosofien og specielt, når det kommer til retsetik (Hoffman 2015, 1). Hans indflydelse har været umiskendelig, og han er stadig den dag i dag ofte citeret og brugt i forbindelse med spørgsmål om eksempelvis pligt og straf.

Kants filosofi falder ind under den kategori, som hedder *deontologi*. Deontologisk filosofi bygger på konceptet om, at det ikke er udfaldet af en handling, som definerer om en handling er god eller ej, men handlingen i sig selv – om end også intentionen bag handlingen.

Kants filosofi falder derudover ind under Naturretten, altså at der findes moralske lovsæt, som er givet af naturen og derfor hævet over de love, der indføres i samfundet. De er universelle, og det er vores opgave at finde frem til og følge disse (Finnis 2011, 122). Disse love er, ifølge Kant, *syntetisk⁵ a priori⁶* domme. Altså at disse domme har indvirkning på den manifesterede verden og kan erkendes alene gennem fornuften.

Den første af Kants udlægninger af universelle moralske love, og muligvis også en af Kants mest kendte, er *Det Kategoriske Imperativ*. Dette er det fundamentale handlingregulerende princip, hvormed man afgør om en handling er moralsk god eller ej. Den lyder ”*handl kun ifølge den maksime ved hvilken du samtidig kan ville, at det bliver en almengyldig lov*” (Kant 1999, 78). Altså således at samme handling blev hovedreglen hos alle.

Kant har yderligere sit *Det Praktiske Imperativ*, nemlig: ”*Handl således, at du altid tillige behandler menneskeheden, såvel i din egen person som i enhver andens person, som mål, aldrig blot som middel*” (Kant 1999, 88)

Altså skal man bedømme, hvorvidt den handling man foretager sig ville skabe et godt samfund, hvis alle foretog samme handling som hovedregel, mens man altid skal have alle de påvirkede menneskers velvære som et mål med sine handlinger. Disse imperativer gælder for alle dem, som Kant kategoriserer som *fornuftsvæsner*. Det, der adskiller fornuftsvæsner fra ikke-fornuftsvæsener, er evnen til at handle efter ”*forestillingen om visse love*” (Kant 1999, 86). Dette er det, der klassificerer

⁵ Syntetiske domme forholder sig til den fysiske verden. Analytiske domme forholder sig til koncepter, eks. tal (Kant 2002, 51-55).

⁶ *A priori* domme kan erkendes med fornuften alene. *A posteriori* domme er afhængige af erfaring (Kant 2002, 49-50).

mennesket som fornuftsvæsener frem for andre dyr, og *personer*⁷ fra *ting*. Altså er evnen til selvregulering på baggrund af imperativerne nøglen til status som *person*. Du har som *person* pligt til at følge imperativerne for til gengæld at modtage en række samfundsmæssige rettigheder.

Kants strafetiske filosofi falder ind under kategorien *retributivisme* (Potter Jr. 2002, 267). Det centrale begreb for retributivistisk strafetik er *Talionsprincippet* (*ius talionis*). Dette princip illustreres måske bedst gennem et temmelig kendt bibelcitater fra 2. Mosebog:

"Hvis en person gør en anden fortræd, skal han straffes i forhold til den skade, han har forvoldt: liv for liv, øje for øje, tand for tand, hånd for hånd, fod for fod, brandsår for brandsår, læsion for læsion, skramme for skramme." (2. Mos. 21, v. 23-25)

Altså at strafudmålingen alene defineres ud fra den skade, som er forvoldt. I biblen fastslås reglens gyldighed alene på baggrund af, at det er guds befaling, og denne regel er således uomstødelig. Men Kant retfærdiggør det i stedet gennem det kategoriske imperativ (Potter Jr. 1998, 169-170). Nemlig at man skal handle efter hovedreglen om, at ens handling er god for alle og altid, og at man ikke må bruge andre som midler, uden at de også er mål i sig selv. Kant hyldes for at være den første filosof, som byggede en retributivistisk strafetik på et sekulært frem for et religiøst grundlag (Hoffman 2015, 1). Kants holdning er, at man må indrette retssystemet således, at ens handlefrihed indskrænkes til at være inden for rammen af det kategoriske imperativ gennem loven. Hele retssystemet er nødvendigt, da en straf ikke kommer af, at man selv vil opfylde talionsprincippet, da det ikke er en straf, hvis det er noget man selv ønsker. En straf er per definition noget, som bliver tvundet på en mod sin vilje, alene fordi man har foretaget den strafbare handling (Kant 1996, 143-144).

"[W]hatever underserved evil you inflict upon another within the people, that you inflict upon yourself. If you insult him, you insult yourself; if you steal from him, you steal from yourself; if you strike him, you strike yourself; if you kill him, you kill yourself." (Kant 1996, 141)

Kant mener således, at rets- og straffesystemet ikke er den strafudmålende magt, men at det alene er til for at hjælpe med at udføre de straffe, som allerede er givet af naturen. Det er hverken en dommer,

⁷ Fra Romerret: (*persona*). "Three features of persons stand out in the context of political thinking: their accountability, their power of self-legislation, and their nature as ends in themselves" (Scruton 2001, 117-118)

samfundet eller en lovgivende magt, som udmåler ens straf, men alene en selv gennem strafbare handlinger man har *villet* skulle ske (Kant 1996, 143).

Det er ifølge Kant en civil ret, at man ikke bliver straffet. Disse rettigheder gives gennem samfundet gennem en social kontrakt og de civile rettigheder gælder for alle borgere. Så før man kan blive straffet, er det ens status som borger, der tages stilling til. Man ophører nemlig med at være borger, når man begår en forbrydelse. Dette er fordi kun rationelle individer kan indgå den kontrakt, som klassificerer en som borger, og en forbrydelseshandling er per definition en irrationel handling, da dette er et brud på det kategoriske imperativ. Således mister man retten til ikke at blive straffet. Når dette er slået fast, må retssystemet per det kategoriske imperativ udmåle straffen efter den kriminelle handling (Kant 1996, 140-141).

Når det kommer til dødsstraf, mener Kant, at det er den eneste passende straf for mord eller landsforræderi. Ifølge talionsprincippet er det indlysende at mord fører til straf på livet, men det er ikke nødvendigvis så lige til med landsforræderi. Dødsstraf for landsforræderi retfærdiggøres med, at det er en forbrydelse som sigter at tage samfundet af dage, at det således er et mordforsøg på den kontrakt, som holder alle borgerne sikre. Derfor er den eneste passende straf således livet.

Kant går ind for, at man i nogle tilfælde finder en symbolsk tilsvarende straf, som stadig opfylder talionsprincippet. Eksempelvis, hvis en person stjæler fra staten og ikke er i stand til at betale den rette mængde tilbage. Her må han få frataget sin frihed og arbejde for staten til denne *gæld* er tilbagebetalt (Kant 1996, 142).

Kant kritiserer Beccaria for at ville substituere straffen for mord med livsvarigt fængsel. Dette mener Kant er stærkt forkasteligt, da der ikke er nogen moralsk lighed mellem dødsstraf og fængsel. Forbrydelsen var at fratage en anden sin eksistens, og hvis man ikke tager livet af forbryderen, tillader man, at forbryderen beholder sin eksistens. Eksistens og ikke-eksistens er modsætninger, som ikke kan sættes på spektrum. Enten eksisterer man, ellers gør man det ikke. Så et mord kan kun straffes med dødsstraf, da ikke-død aldrig *ius talionis* kan betale for mord (Kant 1996, 142).

“Even if a civil society were to be dissolved by the consent of all its members... the last murderer would first have to be executed so that each has done to him what his deeds deserve and blood guilt does not cling to the people for not having insisted upon this punishment, for otherwise the people can be regarded as collaborators in this public violation of justice.” (Kant 1996, 141)

I eftertiden er der opstået forskellige skoler inden for tolkningen af Kants teorier. Specifikt når det kommer til den retsfilosofiske del, er der tre skoler, som er dominerende og benytter teorierne. Den ene betegnes som *Ortodoks Retributivisme*, den anden som *Teleologisk Retributivisme* og den sidste som *Anti-teori pessimisme* (Hoffman 2015, 4-5).

I med den ortodokse retributivistiske tilgang holder man sig tæt til Kants udlægning af sin retsfilosofi. Den teleologiske tilgang skiller sig ud ved, at man her har indført, at for at Kants teorier giver mening, må straffene ud over at være drevet af talionsprincippet, også være drevet af en nødvendig og indbygget afskrækkende effekt. Kant selv forkastede idéen om en teleologisk tilgang, men tilhængerne af den teleologiske retributivisme insisterer på, at Kant alligevel bruger det implicit (Hoffman 2015, 6-9). Her er det dog tydeligt at tilhængerne af den teleologiske retributivisme er skyldige i at føre grov kohærensmytologi. Specielt fordi Kant selv var ude og udtale sig afvisende om teleologien.

"Punishment by a court (poena forensic) [...] can never be inflicted merely as a means to promote some other good for the criminal himself or for civil society. It must always be inflicted only because he has committed a crime." (Kant 1996, 140)

[O]nly the Law of retribution (ius talionis) [...] can specify definitely the quality and the quantity of punishment: all other principles are fluctuating and unsuited for a sentence of pure and strict justice because extraneous considerations are mixed into them." (Kant 1996, 141)

Den sidste retning inden for tolkningen af Kant, *Anti-teori pessimismen*, støtter den ortodokse retributivistiske læsnings tolkning, at man må læse Kant uden at trække eftertidens tanker ned over hans teori. Kant mente det, han sagde. Specielt når han direkte modsagde det, den teleologiske retributivistiske skole påstår Kant ville være for. Samtidig erkender anti-teori pessimisterne at den teleologiske læsning har ret i, at der er fatale logiske fejl ved den ortodokse læsning af Kant. Den anti-teori pessimistiske tilgang bliver derfor, at Kants tekster bliver så absurde på grund af de fejl, at man helt bør undlade at bruge Kants teorier, da der ikke kan komme noget godt ud af det (Hoffman 2015, 5-10).

Danske Lov af 1683

I perioden før indførelsen af den danske grundlov og indførelsen af *Almindelig borgerlig Straffelov af 10. Februar 1866*, var det *Kong Christian Den Femtis Danske Lov* fra 1683, der var gældende for hele Danmark. Der er selvfølgelig foretaget ændringer til Danske Lov i perioden frem til 1866, men disse har ikke haft betydelig indvirkning på brugen af dødsstraf.

I Danske Lov fandtes der kvalificerede dødsstraffe for omkring 50 forbrydelser i det danske samfund (Floto 2001, 12). I denne lov finder man i fjerde kapitel en grundig gennemgang af de forskellige straffe, der kunne ramme en person, der på den ene eller anden måde bragte skam eller foragt hos kongen eller medlemmer af dennes familie:

”Hvo som laster Kongen, eller Dronningen, til Beskæmmelse, eller deris og deris Børns Liv eftertragter, have forbrut Ære, Liv og Gods, den højre Haand af hannem afhuggis, Kroppen parteris og leggis paa Stægle og Hiul, og Hovedet med Haanden settis paa een Stage. Undkommer Misdæderen, og ikke kand lide paa Legemet, da bør Straffen at skee paa hans Billede og Efterlignelse. Er Misdæderen af Adel, eller højere Stand, da skal hans Vaaben af Bødelen sønderbrydis, og alle hans Livs Arvinger miste deris Stand og Stamme” (Danske Lov 1683, 6-4-1)

Dødsstraffe bestod i denne forbindelse altså ikke alene af døden, men ens legeme blev både under og efter henrettelsen udstillet og hånet. I dette eksempel med at kroppen blev parteret og viklet ind i egerne på hjul og hovedet blev opsat på en pæl offentligt. Liget kunne derefter stå og begynde at rådne for åben skue. I tilfælde af at den straffede var af adelstanden, gik det ikke kun ud over den dømte, men dennes familie blev ligeledes straffet indirekte ved fratagelsen af status, ejendom og formue. Her kan også ses en kristen parallel, hvor skyld og synd kunne nedarves, og den dømtes arvinger var skyldige i noget, som de ikke nødvendigvis havde haft hverken viden om eller indvirkning på. En form for arvesynd.

Døden var altså ikke nok, men ydmygelse var en integreret del af dødsstraffen ved de værre forbrydelser. Ydmygelserne var ligeledes værre i datidens samfund sammenlignet med i dag, da der blev lagt meget større vægt på ære og status - og dette kunne have meget store konsekvenser for ens, og ens families, fremtid. Eksempelvis fordi det var gennem Kongens vilje og familiestatus, de adelige

adskillede sig fra bønderne. Kongen adlede og ærede dem, der i forvejen havde status - enten gennem rigdomme man allerede besad, eller fordi man havde en familierelation til kongefamilien.

Paragraffen lige efter den ovennævnte fastslår, at hvis nogen person med enten *Raad* eller *Daad* forsøger at skabe en forandring eller at udfordre kongens absolutte arveregering, skulle han lide på lignende måde, som ovenstående citat indbyder (Danske Lov 1683, 6-4-2).

"Taler nogen ilde om Kongens Regæring, have forbrut Ære og Gods. Hvis saadan Tale ogsaa haver Udseende til Opsettelse imod Kongen, da er Livet ogsaa forbrut." (Danske Lov 1683, 6-4-9), hvor en tilsyneladende modsigelse eller oprørsk opførsel overfor Kongens Regering kan lede til dødsstraf. Her er altså et direkte eksempel på dødsstraf for majestætsfornærmelse. Ikke kun af kongen selv, men også når det galt kongens familie, arvinger, regering og kongens ageren.

Generelt var forbrydelser i kongens nærvær også mere strafbart ifølge Danske Lov end de ellers havde været. Det var strafbart med livet, hvis man tog *"Kaarde eller Kniv til anden, eller med Hug og Slag overfalder nogen, i Kongens Nærværelse eller Paasyn"* (Danske Lov 1683, 6-7-17). Hvor en sådan legemsskade under normale omstændigheder var blevet straffet *"paa Holmen i Jern sin Livs Tid"* (Danske Lov 1683, 6-7-1) eller med forskellige grader af bøder til den forulempede (Danske Lov 1683, 6-7-1 til 6-7-15), måtte man her lade med livet.

Det er ganske forståeligt, at kongen havde en speciel status, når det kom til lovgivningen i et enevældigt kongedømme, men omfanget er stadig værd at bide mærke i. Specielt vil vi her fremhæve Danske Lov 1-20-1: Om Pinlig Forhør:

"Ingen skal pinligen forhøris, uden han tilforn er dømt til Døde for nogen Ugierning, med mindre det er in crimine Majestatis i højeste Grad, hvor Sagens Beskaffenhed ikke lider, at den almindelig Lands Proces kand følgis." (Danske Lov 1683, 1-20-1)

Her fremgår det således, at der var en forståelse for, at man ikke torturerede for at få information ud af folk, med mindre deres liv i forvejen var dømt til at ende. Deres smerte ved sådan et forhør var derfor ikke noget, man så det nødvendigt at tage højde for.

Undtagelsen var dog, at man accepterede denne type forhør, hvis det var nødvendigt i forbindelse med grove majestætsforbrydelser. Her fremgår det ikke direkte, men det er sandsynligt, at der med *"at den almindelig Lands Proces [ikke] kand følgis"* henvises til situationer, hvor den information,

man søgte i forhørssituationen, relaterede sig direkte til at forhindre ”in crimine Majestatis i højeste grad”.

Udover disse var der dødsstraf for forskellige grader af manddrab, som også går igen i senere lovgivning, samt at man kunne blive dømt til døden for forskellige former for seksuel omgang med kvinder uden for ægteskab. Voldtægt var her direkte strafbart med døden, men mere bemærkelsesværdig er det, at man ved at have ”skændt den eene uberøgtede Møe, eller Enke, efter den anden, tre eller fleere [...] straffis enten paa Livet, eller i andre Maader med højeste Straf, andre til Exempel og Forskrekke.” (Danske Lov 1683, 6-13-8). Altså var der her direkte tale om, at man kunne straffes med døden, hvis man havde kødelig omgang med ellers velansete kvinder, som ikke var kendt for at kende mænd uden for ægteskabet. Her er det ikke ekspliciteret, at der er direkte tale om voldtægt, men givet at der i Danske Lov 6-13-16 direkte står, at der var dødsstraf, hvis det kunne bevises, at man havde voldttaget en kvinde, som ligesom i 6-13-8 var *uberygtet*, kan det uden den store fare antages, at der her var tale om samleje med samtykke fra begge parter. Her var altså tale om dødsstraf, hvis man som mand har sex med tre eller flere anstændige kvinder uden for ægteskab.

Ligeledes var der dødsstraf for incest, og ikke nok med halshugning, skulle kroppen derefter smides på bål og brændes (Danske Lov 1683, 6-13-14). Umiddelbart efter står også: ”Omgængelse, som er imod Naturen, straffis med Baal og Brand.” (Danske Lov 1683, 6-13-15). Givet at dette står under i 6. bog, kapitel 13: Om Løsagtighed, hentydes der ikke kun til incestuelle forhold, men til alle former for sex eller kødelig omgang, som i datidens øjne var unaturlige. Dette åbnede således op for at man kunne dømmes til døden ved ”Baal og Brand” for eksempelvis homoseksuel adfærd og sodomi. Dette gjaldt også i heteroseksuelle forhold.

Dødsstraffen var altså i denne periode noget, man kunne få for en lang række ting, som i det 21. århundrede er utænkeligt, overhovedet bør være strafbart – alt fra sex uden for ægteskab til ytringer som tilsyneladende modsagde regeringen.

Bemærkelsesværdigt i forbindelse med det førstnævnte eksempel med sex uden for ægteskab er, at det stod eksplicit at den højeste straf skulle være til ”Eksempel og Forskrekke”. Altså ses her en klar teleologisk bevæggrund. Altså er det en implicit erkendelse af, at denne type opførsel ikke i sig selv burde være strafbar med døden, men givet at det var en type opførsel, som man mente var stærkt forkastelig og helst så fjernet fra samfundet, blev straffen højnet til døden, så denne type handling ikke gik over gevind. Man vægtede altså her, at det var værre, at samfundet blev accepterende for

denne type kødelig omgang, end at man tog en mand af dage for noget, som i sig selv ikke krævede hans liv.

Danmark inden grundloven

En af de filosoffer, som tydeligt havde betydning for debatten om dansk straffelov i det 19. århundrede var Cesare Beccaria. Allerede i 1789 var en ny forordning angående straffen for tyveri blevet udarbejdet, og i denne fremgik teorier om proportionalitet i særdeleshed. Indledningen på denne forordning fastslog, at straffen ikke burde være hårdere end nødvendigt af hensyn til offentlighedens sikkerhed (Tamm 2002, 254-255). Vægtningen for proportionalitet tilskrives, af Tamm, Beccaria, men i ovenstående eksempel går politikerne et skridt videre og fastsætter raterne for proportionalitet ved lov frem for ved en dommers skøn, som det ellers fremgår hos Beccaria. Allerede før 1800 var nye tanker om straf og ret altså kommet til Danmark og var som sådan også ved at påvirke udarbejdelsen af nye straffelove – eller det kan man med hensigt i hvert fald påstå, at de var.

De nye spirende idéer var, ifølge Tamm, med til at danne grobund for de forandringer, der ville blive set i Europa senere. Allerede inden den danske grundlov blev vedtaget blev nødvendigheden af strenge straffe diskuteret. Ved den såkaldte *Kriminallovskommissionen 1800* (Tamm 2002, 260-261) blev den på daværende tidspunkt gældende lovgivning taget op til revurdering. Som et led i reformerne i slutningen af 1700-tallet blev det anset for at være nødvendigt at udarbejde en ny straffelov. Også her kan elementer, som også indgår i Beccarias teorier, tydeligt ses i forhandlingerne. Idéerne om proportionalitet mellem straf og forbrydelse samt idéen om samfundspagten blev taget op til diskussion. Dødsstraffen blev diskuteret i forbindelse med kommissionens arbejde. Kommissionens generalprokurør Christian Colbjørnsen var som udgangspunkt ikke tilhænger af Beccarias teorier, men han var dog enig i en begrænsning af omfanget af forbrydelser, der kunne straffes med dødsstraf. Colbjørnsen var specifikt uenig i, at livslangt fængsel ville være en tilstrækkelig straf til visse forbrydelser. Tanken om, at der er forbrydelser, som aldrig retfærdigt kunne straffes for med andet end dødsstraf, er noget, som også går igen i Kants ræsonnement om overførbarhed og talionsprincippet. Det danske kancellis præsident Moltke var derimod modstander af dødsstraffen i denne diskussion, som lige netop var funderet på Beccarias teorier (Tamm 2002, 260-261). Disse forhandlinger er eksempler på, at oplysningstankerne kan tilskrives betydning omkring straf og ret og var begyndt at påvirke den danske straffelovgivning.

I 1815 blev det besluttet, at alle tyske forbundsstater over en vis størrelse skulle have en stænderforsamling. Dette inkluderede også Holsten og Lauenburg, som var under dansk herredømme. Herfra begyndte den spirende tanke om stænderforsamlinger og mere *demokratiske* idéer at bevæge sig i retning af Danmark, for hvis de danske hertugdømmer i det nordlige Tyskland skulle have stænderforsamlinger, skulle bønderne i det danske kongerige også have det. Ifølge en gammel vedtagelse fra 1400-tallet var Slesvig og Holsten knyttet sammen uden mulighed for at kunne deles, hvilket medvirkede til, at oprettelsen af stænderforsamlinger i Holsten ikke kunne undgå at have indflydelse på Slesvig og derved resten af det danske rige (Bonderup 2011, 221-222). Hertugdømmernes adelstand var ikke begejstrede for at bønderne nu skulle til at have medbestemmelse på ting, der angik hertugdømmerne. Udarbejdelsen af lovforslag om stænderforsamlinger gik dog lidt hen i glemmebogen i det meste af Europa, og der blev ikke foretaget mere før julirevolutionen i 1830 (Bonderup 2011, 221-222). Her ses således en svækkelse af regeringens og dommerstandes suverænitæt på området, og befolkningen fik således begrænset medbestemmelse.

Ovenstående er nævnt for at understrege, at de demokratiske værdier var på fremmarch og altså ikke en absolut ny idé i begyndelsen af det 19. århundrede. Her kan vi kaste blikket mod USA, som eksempelvis havde indført et forsøg på en demokratisk forfatning allerede i 1789. Mange af datidens amerikanske *founding fathers* kan ikke direkte anses for at være oplysningsfilosoffer ved egen ret, men mange af de principper, som dannede grundlag for den amerikanske forfatning havde indflydelse på forståelsen for, hvad et demokrati kunne indeholde og baseres på.

Det er her værd at nævne, hvorledes oplysningstiden havde budt på mange kritikere af de *traditionelle* systemer. En egentlig grad af demokrati er ikke til at udpege fra oplysningstidens tanker, men en begyndende kritik af de på dette tidspunkt eksisterende stater banede vejen for nye tankegange, der i sidste ende var med til at fremme udviklingen. Oplysningstiden beskrives af den britiske journalist og forfatter Chris Harman således:

"The most radical intellectual challenge to received ideas since the rise of class society occurred in the aftermath of the Dutch and English revolutions. The more intellectually aware sections of the middle, and even the upper, classes elsewhere in Europe began to feel that their societies were defective, and sought to bring change by changing ideas" (Harman 2017, 242)

I tiden op til 1830'erne var der dog stadig forsøg på at få fremmet processen mod etableringen af stænderforsamlinger. Eksempelvis forsøgte en dansk teolog og politisk aktivist Dr. Theol. Jacob Jacobsen Dampe i 1820 at opildne til et mytteri blandt danske soldater med henblik på, at der skulle udarbejdes en repræsentativ forfatning. Dette var som udgangspunkt et forsøg på et systemskifte (Bonderup 2011, 228). Denne forbrydelse kunne ifølge Danske Lov få en idømt dødsstraf. Dampe blev som udgangspunkt også dømt til døden, men denne straf blev ændret til 20 års fængselsstraf på Christiansø. Altså er modstand overfor kongens suverænitæt stadig meget farligt i perioden, med det forhindrede ikke presset fra en stigende del af befolkningen. Dette sammen med det kontinuerlige pres fra de tyske forbundsstater gjorde, at den danske konge ikke længere kunne ignorere behovet for en udarbejdelse af en mere demokratisk forfatning. Da stænderforsamlingerne blev en realitet i Slesvig og Holsten, kunne det ikke undgås, at de også skulle eksistere i selve kongeriget (Bonderup 2011, 229). Der blev gennemgående forhandlet på kryds og tværs, men det endelige resultat kom i 1834 ved etableringen af stænderforsamlinger, der muliggjorde afstemninger fra tre grupper i samfundet – godsejerne, grundejerne og bønderne. En væsentlig person i forbindelse med udarbejdelsen af stænderforsamlinger i Danmark var juristen Anders Sandøe Ørsted, der repræsenterede en mere liberal attitude imod udarbejdelsen af den frie forfatning i opposition til visse konservative kræfter i Danmark på dette tidspunkt (Bonderup 2011, 229). Stænderforsamlingernes realitet gav endvidere næring til et yderligere ønske om en fri forfatning i Danmark, hvilket Ørsted var stor tilhænger af (Bonderup 2011, 231-232).

Et vigtigt led i *demokratiseringsprocessen* i Danmark var oprettelsen af stænderforsamlingerne. Oprettelsen af disse var medvirkende til at flere danskere fik indflydelse på politik. Dette opfordrede samtidig til, at den danske befolkning blev mere politisk engagerede. Det var lige netop et sådant engagement, der var med til at skabe tilstrækkeligt pres til, at Kongen i 1848 måtte godkende udarbejdningen af en fri forfatning i Danmark. Dette er et tegn på, at befolkningen så småt begynder at blive *myndige*⁸. Her ser man eksemplet på, at oplysning ikke kun kommer frem til politikerne og samfundseliten, men at befolkningen også udvikler sig i retning af oplysning i kantiansk forstand. De begynder at engagere sig og tage mere ansvar for, hvad de selv kan gøre for at gøre tilværelsen bedre.

⁸ Gradueringen til *myndighed* er en personlig ansvarstagen i forhold til sin egen livssituation. Det er et skridt på vejen til at opnå oplysning (Kant 1784, 8:35 - 8:37)

Som udgangspunkt var demokratiske elementer blevet indført gradvist i Danmark fra starten af 1800-tallet og op til underskrivelsen af grundloven. Derved var selve indførelsen af demokratiet ikke nært så dramatisk, som man havde set det andre steder i Europa (Bonderup 2011, 237-238).

Herved kan det ses, at diskussionerne omkring en fri forfatning for det danske rige fandt sted allerede i starten af det 19. århundrede. Disse er sideløbende med diskussionen om nødvendigheden og retfærdigheden af dødsstraf. Modstand over for dødsstraffen kan ikke umiddelbart tilkendes de demokratiske idealer, men de begyndende overvejelser omkring nødvendigheden af brugen af dødsstraffen kommer af samme intellektuelle bølge som de spirende tanker om demokratiske værdier. På trods af disse nye tanker omkring brugen af dødsstraffen ville det komme til at tage længere tid, før Danmark officielt ville ophøre med at henrette visse forbrydere.

De ørstedske straffelove

A.S. Ørsted er en person, der er værd at give yderligere opmærksomhed i dette speciale. Han regnes for at være faderfiguren for den moderne danske retsvidenskab. Ørsted blev uddannet kandidat i jura ved Københavns Universitet i 1799 (Tamm 2002, 283). Ørsteds tanker om retsfilosofi var således i høj grad påvirket af samtidens diskussioner baseret på oplysningsfilosoffernes tanker. Han var i særdeleshed inspireret af tysk retslitteratur, som han fulgte nøje med i omkring år 1800 og frem, hvilket var hans store inspirationskilde. Ørsteds retslære var som udgangspunkt oprindeligt inspireret af Immanuel Kants teorier. En særlig inspiration for Ørsted var dog endvidere den tyske retsfilosof Anselm von Feuerbach. Feuerbachs strafferetslære var baseret på Kants sondring mellem ret og moral. Feuerbach tilføjede dog sin egen opfattelse af forholdet mellem ret og stat. Feuerbach gav princippet om garanti for straf en ny vinkel, selvom han sagde sig enig med Kant i, at det ikke var statens opgave at opdrage og beskytte borgerne, men derimod at gribe ind, når en borger forbrød sig mod samfundet. Feuerbach mente ikke, at en garanti for fuldbyrdelse af straf var nødvendig for at loven havde en tilstrækkelig handlingsafgrænsende effekt. Alene det at straffen eksisterer bør være nok, da forbryderens overvejelser af konsekvenserne af sine handlinger altid må have en strafgaranti i mente. (Tamm 2002, 251). I sidste ende udviklede Ørsted sin egen retslære med henblik på et dansk perspektiv, men han inspiration kom bestemt fra Kant og Feuerbach (Tamm 2002, 284-287). I Ørsteds teori kan der dog også spores elementer fra Beccarias teori, da han mente, at en afgørende afskrækkende effekt på befolkningen var selve fuldbyrdelsen af straffen, når der var begået en forbrydelse. Der skulle derved eksistere en garanti for, at en forbryder ville blive straffet (Tamm 2002, 287). Som udgangspunkt var Ørsted tilhænger af såkaldt *streng straffe*. Dette inkluderede også

legemsstraffe', hvilket i denne forbindelse inkluderer korporlig afstraffelse og dødsstraf (Tamm 2002, 287-289). Her bryder Ørsted dog med Talionsprincippet ved at indføre *unødigt* lidelse til en henrettelsessituation gennem de *kvalificerede dødsdomme*. Formålet med at have en afskrækkende tilgang til forbrydelser bryder med Kants Praktiske Imperativ, da det *afskrækkende* element per definition bryder med de lige proportioner mellem forbrydelse og straf fra Talionsprincippet. Dette medfører at straffen ikke længere har til formål at håndhæve retfærdigheden på forbryderens vegne, men forbryderen bliver behandlet blot som middel for andres afskrækkelse, men ikke et mål i sig selv, siden forbryderen derefter vil være død.

Som tidligere nævnt, var Ørsted med til udarbejdelsen af den frie forfatning i Danmark. Samtidig var han en respektabel jurist, der repræsenterede liberalismen i Danmark, og han holdt ved sine politiske standpunkter og var med til at fremme den nye danske regering i en sådan retning (Bonderup 2011, 233-235). Hans arbejde op til udarbejdelsen af den danske grundlov gik ydermere på at udarbejde nye love i det danske rige, der sidenhen er blevet kendt som *De Ørstedeske Straffelov* og blev indført mellem 1833-1841 (Tamm 2002, 291).

A.S. Ørsted gennemførte på en årrække på otte år en række ændringer i den danske lovgivning og var dermed medvirkende til at *modernisere* denne. Et eksempel på dette er udkastet til *Anordning af 4. Oktober 1833*, som reelt allerede var dateret til 1826. Denne anordning rettede sig specifikt mod forbrydelser mod legeme og frihed (Jørgensen 1948, 27). Som det fremgår af Troels G. Jørgensens bog *De Ørstedeske Straffelve* (1948) var lovgivningen på det nævnte område på dette tidspunkt et virvar af love, der kunne spores tilbage til middelalderen, renæssancen og baroktiden (Jørgensen 1948, 28). Ørstedes ønske var således at komme den gammeldags lovgivning til livs og forsøge at modernisere den danske lovgivning. Denne modernisering af lovgivningen i Danmark indeholdt dog ikke en afskaffelse af dødsstraffen. Tværtimod så Ørsted ingen grund til at afskaffe dødsstraffen, når der var tale om *overlagte legemsangreb*, der havde døden til følge. I de tilfælde, hvor der var stærke modforestillinger, gik han dog med til at lade dødsstraffen være betinget af "*Følgens Forudselighed*" (Jørgensen 1948, 29). Samtidig fandt Ørsted det heller ikke nødvendigt at ændre på lovgivningen om kvalificeret dødsstraf i tilfælde af majestætsfornærmelse (Jørgensen 1948, 29).

Den ovennævnte anordning af Ørsted var gyldig indtil vedtagelsen af den almindelige borgerlige straffelov af 10. februar 1866, og flere af anordningens elementer medgik i denne nye straffelov. Ørstedes arbejde angående dødsstraffen beskrives således af Jørgensen:

”Den ubetingede Dødsstraf indskrænkedes til overlagt Manddrab, og kun i 4 Tilfælde fuldbyrdedes endda siden 1866, og indtil Forræderiloven af 1945 blev virksom, en Dødsdom her i Landet” (Jørgensen 1948, 33-34)

Anders Sandøe Ørsted tjener i dette tilfælde som et eksempel på en mand, der var inspireret af de nye tankegange, der havde rørt på sig i slutningen af 1700-tallet samt starten af 1800-tallet, og som samtidig var med til at føre Danmark i en mere demokratisk retning. Med de nye idéer om, hvorledes samfundet burde være skruet sammen i forhold til status quo i samtiden, er oplysningstankerne blevet krediteret for gradvist at komme ind og påvirkede de danske politikeres opfattelse af straf og ret. Den danske retshistoriker, Ditlev Tamm, understreger endvidere, at Ørsted var anderledes fra andre jurister og retslærde på sin tid. I tiden omkring 1800 begyndte nye tanker at påvirke den europæiske måde at anskue retsetik på, og derved var Ørsted tvunget til at blive påvirket, da samtidens politiske kontekst ændredes. Ørsted lod sig ikke holde til en enkelt teoretisk tilgang, men han lod sig derimod inspirere af mange forskellige, hvilket medvirkede til at skabe en mere *nuanceret* personlig retsfilosofi, som kom til at have indvirkning på de lovændringer, Ørsted senere i det 19. århundrede var med til at indføre (Tamm 2011, 102).

Almindelig borgerlig Straffelov af 1866

Danmarks grundlov trådte i kraft i 1849, og 17 år senere fulgte den såkaldte *Almindelig borgerlig Straffelov af 10. Februar 1866*. Denne straffelov var speciel, da den var en ny og mere systematisk udgave af den allerede gældende *Danske Lov* (Tamm 2002, 334). Der skal hertil mindes om, at denne lovgivning altså var en samlet borgerlig straffelov, der trådte i kraft efter, at Danmark var blevet *demokratisk*⁹.

I straffelovens kapitel 2 §9: *Om Straffene*, fremgår hvilke specifikke straffe, der kunne idømmes ifølge denne lovgivning:

”De Straffe, som kunne idømmes efter denne Lov, ere: Livsstraf, Strafarbejde, Fængsel, Bøder og Fortabelse af Embede, Bestilling eller Valgret samt for Mandspersoner mellem 15 og 18 Aar Rottingslag, og for Børn Riis” (Straffeloven af 1866, §9).

⁹ Hvorvidt det danske samfund på dette tidspunkt reelt kunne defineres som demokratisk er her op til fortolkning, da det langt fra var alle statsborgere, der havde stemmeret. Eksempelvis fik folk, som fik ’fattighjælp’ først stemmeret mere end 100 år senere.

At korporlig afstraffelse var en integreret del af denne straffelov, kommer til udtryk selv i den sidste del af ovenstående citat, hvor straffene *Rottingslag*¹⁰ og *Riis* fremgår. I paragraffen lige efter den førnævnte, opstilles de juridiske omstændigheder omkring udførelsen af en henrettelse i Danmark: *”Livsstrafffuldbyrdes offentlig med Øxe, hvorefter den Henrettedes Legeme begraves i Stilhed. Skulle Flere udstaae Livsstraf, bør Ingen af dem overvære de andres Henrettelse”* (Straffeloven af 1866, §10).

I den nye straffelov er det fristende at se ligheder med kantiansk retsfilosofi, da der her er lagt mere vægt på talionsprincippet, og at de teleologiske aspekter fra Danske Lov stort set er forsvundet. Det fremgår med al tydelighed af denne nye straffelov, at der blandt politikerne i det demokratiske Danmark var et ønske om at vedligeholde dødsstraffen som straffeform. Henrettelsen afveg fra tidligere udførelse, da der ikke var tale om en henrettelse, hvor den dømtes døde legeme skulle udstilles til offentligt skue efterfølgende, som det ellers havde været tilfældet i Danmark. Her er således gjort op med konceptet om yderligere ydmygelse i forbindelse med dødsstraffen. Dødsstraffen har således fået en status, hvormed alt, man tilføjer udover døden, er overflødig, da livet er det dyrebareste man kan miste. Udførelsen af straffen var her begrænset til den enkelte gerning at fratage dem dømte livet for derefter at lade begravelsen finde sted under rolige forhold. Det er også værd at bemærke, at straffen ikke var et skue, hvor man kunne overvære mere end én enkelt person blive henrettet. Bevæggrunden for at udføre alle henrettelserne fremgår ikke eksplicit, men kan uddrages af §10, hvor det specificeres at en dødsdømt ikke må overvære en andens henrettelse før sig egen. I praksis er det usandsynligt at dette ville fungere, hvis der foretages mere end én henrettelse ved hver *ceremoni*.

Som tidligere nævnt, skal det også påpeges, at der *kun* blev henrettet fire personer i Danmark fra 1866 og til den *sidste* henrettelse i 1892. Hertil kan det påpeges, at der ifølge denne nye straffelov var rig mulighed for at nedsætte domme af den ene eller anden art, og der var således sat specifikke rammer op for, hvordan, og til hvad, forskellige domme kunne nedsættes. Et eksempel på dette er, at hvis dødsstraf skulle nedsættes til en anden straf, ville dødsstraf være at regne som lige med 24 års straffearbejde (Straffeloven af 1866, §12). Dette kan syne af at være en meget mere beccariansk tilgang at søge benådning af allerede nedfældede dødsdomme. Hvis disse endvidere var domme, som havde til hensigt at henrette mordere, ville det ifølge Kants teori derimod medføre en *blood guilt* over

¹⁰ Stokkeslag/Prygl

alle samfundet borgere *“in this public violation of justice”* (Kant, The Metaphysics of Morals 1996, 101).

På trods af at mængden af forbrydelser, som kunne kvalificere en til dødsstraf var mindsket, er der stadig dødsstraf for eksempelvis voldtægt:

”Den, som ved Vold eller Trusler om øieblikkelig livsfarlig Vold tiltvinger sig Samleie med en uberygtet Kvinde, ansees med Strafarbeide, ikke under 4 Aar, eller under særdeles skjærpende Omstændigheder med Livsstraf. Øves saadan Færd mod berygtet Kvinde, bliver en forholdsmæssig ringere Straf at anvende, dog ikke under 2 Aars Forbedringshuusarbeide” (Straffeloven af 1866, §168)

Dette eksempel fremstår i nutidigt lys meget tydeligt som et eksempel på datidens kvindesyn. Men ligeledes bidrager til at illustrere, hvorledes der skulle være tale om *alvorlige* tilfælde af forbrydelser, før en dødsstraf kunne blive taget i betragtning som passende afstraffelse.

Samtidig kan det ses, at der ikke har været det store skift i vægten, der blev lagt på kvindens rygte, når det kommer til afstraffelsen i forhold til Danske Lov. Dødsstraf er her undtaget, hvis kvinden var *berygnet* - og dette er givet lovens udformning uagtet de *“skjærpende Omstændigheder”*, som ellers havde fået en idømt dødsstraf. Og her ses også et eksempel på, at der i samfundet stadig var lagt stor vægt på ære og omdømme, da dette kunne have direkte indflydelse på en strafudmåling.

Manddrab

En del af straffeloven, som man kunne forvente ville indeholde paragraffer, hvor dødsstraffen ville blive anset for den mest passende straf, finder man imidlertid ikke mange eksempler på ønsket om at henrette den dømte. I kapitel 17 i straffeloven af 1866: om manddrab, fremgår det kun under én af paragrafferne, at dødsstraffen burde tages i brug som passende straffeform: *”Den, som med Overlæg skiller et andet Menneske ved Livet, straffes paa Livet”* (Straffeloven af 1866, §190). Der skal også lægges vægt på betegnelsen *overlæg*. Det var således kun i overlagte tilfælde af drab, som i sådanne tilfælde formentlig vil kunne betegnes som *mord*, at det blev fundet passende at henrette den skyldige. Alligevel forekommer dødsstraffen igen under skærpende omstændighed, når der var tale om situationer angående brandstiftelse, hvor personer omkom (Straffeloven af 1866, §280). Dette følger i samme ånd som i de ørstedske straffelove, som foreskrev, at man kunne blive straffet på lige fod med mord, hvis en person døde, og man burde have taget højde for *”Følgens Forudsigelighed”* (Jørgensen 1948, 29). Det samme gør sig gældende ved tilfælde af overlagt skibbrud eller anden

ulykke til vands, hvor personer omkom som følge af denne gerning. Det samme gjorde sig gældende, hvis en person var skyld i åbning af sluser, hvorefter oversvømmelse forekom, og personer derved mistede livet. Lignende gjorde sig gældende i tilfælde, hvor en person var fundet skyldig i at have udført sabotage på jernbanestrækninger, således at personer var omkommet som følge af ulykker forårsaget af denne sabotage (Straffeloven af 1866, §286, §287 & §288).

Som det fremgår af ovenstående, var det langt fra alle tilfælde af manddrab, der ville medføre dødsstraf efter 1866. Kapitlet om manddrab forholder sig forholdsvis passivt til brugen af dødsstraf, da det kun er ved overlagt mord, at en person reelt idømmes dødsstraf. Den første paragraf i dette kapitel giver et glimrende indblik i den overordnede holdning til manddrab og passende straffeformer: *”Den, som uforsætlig skiller et andet Menneske ved Livet, straffes med Tugthuusarbejde fra 8 Aar indtil paa Livstid, eller under skjærpende Omstændigheder paa Livet”* (Straffeloven af 1866, §186). Som det fremgår heraf, skulle drabet enten være overlagt eller være udsat for skærpende omstændigheder ved forsæt, før det blev fundet nødvendigt at dømme den skyldige til døden. Ifølge talionsprincippet bør det være i alle ovenstående tilfælde, både ved fortsæt såvel som med overlæg, at det burde bruges dødsstraf. Kun i tilfælde af manddrab som følge af uforudsigelighed eller ulykke, kan man ikke stilles fuldt til ansvar for en persons død.

Kongemord og forræderi

I straffeloven af 1866 kapitel 9: *Forbrydelser mod Statens udvortes Sikkerhed og Selvstændighed*, erklæres dødsstraf som en passende straf, hvis en person har gjort sig skyldig i landsforræderisk virksomhed i forbindelse krigssituationer (Straffeloven af 1866, §74). Derudover kunne forbrydelser mod den danske konge ligeledes medføre dødsstraf. Der er her tale om paragraf 82, 85 og 91. Paragraf 82 lyder som følger:

”Den, som foretager nogen Handling, der sigter til at berøve en fremmed i Venskab med Kongen levende Regent Livet, straffes paa Livet eller med Strafarbejde paa Livstid eller under formidlende Omstændigheder i visse Aar, dog ikke under 3 Aar” (Straffeloven af 1866, §82)

”Den, som foretager nogen Handling, der sigter til at berøve Kongen Livet, Friheden eller Thronen, straffes paa Livet” (Straffeloven af 1866, §85)

Den, som foretager nogen Handling, der sigter til at berøve Dronningen, Thronfølgeren eller Enkedronningen Livet eller Friheden, straffes paa Livet eller med Tugthuusarbeide” (Straffeloven af 1866, §91)

Dødsstraf for disse forbrydelser blev altså vedligeholdt selv efter, at den danske konge ikke længere var enevældig hersker i det danske samfund. Men straffen for at have fornærmet kongen eller regeringen var dog afskaffet. Straffene var således i overensstemmelse med ytrings- og pressefriheden, som blev indført sammen med grundloven. Det er her værd at bemærke, at den specifikke dødsstraf, som idømmes kongemordere ikke betegnes som værende anderledes end den, der rammer almindelige borgere, der idømmes dødsstraf. Der er altså her tale om *ligestilling*, når det kommer til selve udførelsen af straffen. Den er ikke længere et ritual, hvor det er selve den dømtes lidelser, der skal være i fokus, og den dømtes synd over for Gud er ikke længere nævnt.

Det fremgår altså, at mord på kongen eller dennes familie fortsat var strafbart med døden ifølge den nye lovgivning i 1866. Dog var karakteren af denne dødsstraf ikke lige så brutal, som den var kendt for at være det i fortiden i forbindelse med Danske Lov. Der var heller ikke andre metoder til udførelse af dødsstraffen end afhugning af hovedet ved brug af økse. I denne henseende lever straffeloven af 1866 op til sit navn ved at være en oprigtig borgerlig straffelov, der stiller alle borgere i det danske samfund under den samme lovgivning efter afskaffelsen af kvalificeret dødsstraf.

Her adskilte den nye straffelov sig fra Danske Lov, da henrettelsens fremgangsmåde ikke længere var determineret af, hvilken forbrydelse, man havde begået. Et eksempel på dette kan være: *”Bryder nogen ud af Jern og Fængsel, og siden lader sig finde i Tyverj, da bør hand straffis med Galgen”* (Danske Lov 1683, 6-17-38). Endvidere kunne man ifølge Danske Lov af 1683 blive straffet på: *”Ære, Liv og Gods”* (Danske Lov 1683, 6-18-2), hvis man forfalskede den kongelige mønt. Denne nye straffelov gjorde ligeledes op med, at man fratog arvingerne en potentiel arv fra en dødsdømt, eller at man fratog den dømtes familie en officiel social status. Man kunne således ikke længere blive straffet for at være tæt beslægtet med den dømte. Straffen på familiens *Ære* var ikke længere at finde i den danske straffelov.

Straffelovstillægget af 1. juni 1945

I 1930 frafaldt dødsstraffen den danske lovgivning efter ønske fra de danske politikere, og dette på trods af, at der ikke forelå noget krav herom fra straffelovskommissionen af 1905-1917. Der var ikke foretaget en henrettelse i Danmark siden 1892, på trods af, at der fra 1866 til 1930 blev idømt 70 dødsdomme i Danmark, hvoraf de fire blev eksekveret (Jensen 1974, 38) (Floto 2001, 153). På trods

af de mange dødsdomme, kan det ses ved de mange benådninger eller omstødelse til fængselsstraf, at den danske stat begyndte at tage afstand fra dødsstraf. Hermed var dødsstraffen officielt skrevet ud af dansk retspraksis. Dog skulle der ikke gå mere end 15 år, før denne straffemetode kom på tale igen som den eneste reelle mulighed for at straffe *landssvigerne*, som var betegnelsen for landsforræderne i Danmark, som man adopterede fra det norske retsopgør på samme tid (Tamm 1997, 17). Eftersom straffemetoden havde været ude af dansk straffelov i nogle år op til retsopgøret, var der dermed ikke nogen ansat til at varetage stillingen som bøddel, og dermed var det en helt ny strukturering af dødsstraffens plads i det danske samfund, der skulle til at finde sted (Tamm 1997, 323).

Under besættelsen var det Danmarks Frihedsråd, der udarbejdede planerne for, hvordan retsopgøret skulle tage sig ud, når besættelsen på et givent tidspunkt måtte være afsluttet. I takt med den stigende modstand mod besættelsesmagten i det danske samfund blev Frihedsrådet dannet for at udgøre en elitær installation, der kunne forberede Danmark på det retsopgør, der blev anset for en naturlig del af tiden efter krigen. Dette resulterede i, at Frihedsrådet i november 1943 udgav pjecen *Naar Danmark atter er frit*. Denne pjece indeholdt et decideret program over, hvilke forbrydelser der skulle straffes på hvilke måder. I denne pjece blev det fastslået, at et opgør så absolut måtte finde sted. Dog understregede Frihedsrådet, at dette opgør skulle ske i overensstemmelse med dansk retsbevidsthed, hvilket også skulle forstås som medvirkende til at undgå selvjustits og lynchstemning efter befrielsen (Tamm 1997, 70-71).

Fra udgivelsen af *Naar Danmark atter er frit* og frem til befrielsen i maj 1945, skete der imidlertid nogen forandring i det danske samfund, der gjorde udfald på den endelige sammensætning af lovgivningen omkring retsopgøret. Oprindeligt, havde dødsstraffen ikke været på tale i Frihedsrådets pjece. At dødsstraffen reelt kom på tale i forbindelse med retsopgøret, beroede derimod på den stigende tyske terror i Danmark i de sidste år af besættelsen, der gjorde dette udfald (Tamm 1997, 70-71).

”Der herskede – hed det – i det danske folk ”en inderlig trang til gengældelse” over for personer, der havde benyttet sig af besættelsestidens særlige forhold til over for deres eget land og folk at begå forbrydelser, som var langt grovere, end hvad man hidtil havde set. Forbrydelsernes helt ekstraordinære karakter måtte fremhæves ved at idømme dødsstraf.” (Tamm 1997, 80)

Med denne særprægede beskrivelse henvises der til danske borgere, der havde indtrådt i tyske korps i den sidste del af besættelsestiden og dermed medvirket til *forbrydelser* imod den danske befolkning.

Frihedsrådet opfattede denne gruppe af landssvigere som den gruppering, der var i største risiko for at blive ramt af lynchstemning efter befrielsen. Dermed mente man, at hvis den danske befolkning var forsikret om, at dødsstraffen ville ramme disse personer, der med vold havde forbrudt sig imod deres medborgere, ville befolkningen være mindre tilbøjelig til at begå selvjustits, hvilket ikke ville være i overensstemmelse med dansk retspraksis (Tamm 1997, 80). Dermed blev det også, som Tamm skriver: *"Gengældelsesmotivet spillede en særlig stærk rolle som begrundelse for dødsstraffen"* (Tamm 1997, 80). Man ønskede altså at imødekomme den danske befolknings ønske om hævn over de værste landsforrædere. Her ses det således, at den danske befolkning, overordnet set, i affekt holdt sig til talionsprincippet, når det kom til landssvigerne. Havde man været med til at fratage en anden dansker livet for tyskerne, måtte man bøde med sit eget.

Det er tydeligt her, at det, der drev befolkningens ønske om dødsstraf, kun kan have været hævn. Stikkere og andre landssvigere kan efter krigen ikke have udgjort nogen tilstrækkelig risiko til, at man kan retfærdiggøre dødsstraf med andet end et hævnmotiv. Politikerne derimod har haft mulighed for et andet motiv. Givet befolkningens hævntørst, var der en overhængende fare for, at befolkningen ville ty til selvjustits, og at dette ville løbe af sporet. For at sikre, at dette ikke ville finde sted, kan politikerne have støttet sig op af beccariansk retsfilosofi, som tillader brugen af dødsstraf. Specifikt det, at dødsstraf er tilladt, hvis forbryderens fortsatte eksistens bringer andre i livsfare eller er til fare for staten som helhed. Givet befolkningens opildnede stemning, er der et godt fundament til at argumentere for, at man xxxmed dødsstraffen, i det omfang den blev brugt, redede flere fra at blive ofre for selvjustits, end de, der endte med at blive henrettet. Den fortsatte eksistens af de 46, der endte med at blive henrettet, kan således let forsvares at have været til fare for andre. Andre som muligvis stadig var blevet straffet på den ene eller anden måde, men ikke med dødsstraf.

Den 1. juni 1945 indførte befrielsesregeringen *"Lov Nr. 259 af 1. Juni 1945 om Tillæg til Borgerlig Straffelov angaaende Forræderi og anden landsskadelig Virksomhed"* (Tamm 1997, 755), hvori dødsstraf igen bliver en del af den danske straffelov. Her kunne man idømme dødsstraf for grove landsforræderiske handlinger. Udover dødsstraffen kunne man blandt andet blive idømt bøde og fængselsstraffe for at have indtrådt i væbnet tysk tjeneste.

Fra årene 1945-1950 blev der nedfældet 103 dødsdomme, hvoraf de 46 af dem endte med at blive eksekveret (Tamm 1997, 323). I starten af retsopgøret var man ganske vist ikke klar over, hvor mange henrettelser, der ville blive tale om. Dog skulle der tages stilling til, hvordan henrettelserne skulle foregå, da der ikke havde fundet en henrettelse sted i Danmark siden Jens Nielsen var blevet henrettet

i 1892. Det blev i maj 1945 diskuteret, hvorvidt modstandsbevægelsen skulle forestå henrettelserne. Dette blev dog klart afvist, og herefter kom det til en større debat om hvem, der skulle forestå henrettelserne. Det danske militær kom også på tale, men den danske øverstbefalende, general Gørtz, fastholdt, at det ikke var militærets opgave (Tamm 1997, 325). Diskussionerne rundede ud i, at det blev fastslået, at det danske politi skulle forestå henrettelserne. Dette var det danske politi dog ikke selv endvidere begejstret for, da *"Bøddelens håndværk har aldrig stået højt i befolkningens omdømme"* (Tamm 1997, 325). Dog mente man, fra justitsministeriets side, at det var nødvendigt at gøre brug af politiet til denne opgave, da alternativet var, at det var privatpersoner, med mere eller mindre tilknytning til modstandsbevægelsen eller personlige årsager til at ønske at medvirke, der skulle forestå henrettelserne. Justitsministeriet modtog mange henvendelser fra privatpersoner, der ønskede at stille sig til rådighed som *skarpretter*. En enkelt person skulle endda have ønsket at stille sig til rådighed med dét som begrundelsen, at han langt ude var beslægtet med Theodor Seistrup, der havde ageret som skarpretter ved de tre sidste henrettelser i Danmark i *fredstid* (Tamm 1997, 327-328). Bemærkelsesværdigt ved selve udførelsen af henrettelsen var, at henrettelsespelotonen, gruppen af politifolk, der skulle forestå henrettelsen, mødte op ved *retterstedet* forud for den dømtes ankomst.

"Kommandoet fik inden domfældtes ankomst dommen oplæst af den ansvarshavende politimester, og det indskærpedes, at eksekutionen udførtes efter ordre og på det danske folks vegne" (Tamm 1997, 334)

Heraf fremgår det, at det blev fundet nødvendigt at understrege, at denne afstraffelse af den dødsdømte var i overensstemmelse med et ønske fra den danske befolkning. Dette var fremgangsmåden ved de efterfølgende henrettelser.

Den rituelle dødsstraf – (Tobias Midtgaard)

Den periode, der arbejdes med i nærliggende speciale, begynder på en tid i Danmarkshistorien, hvor udformningen af lovene såvel som eksekveringen deraf suverænt kunne dikteres af Kongen. Dette betyder, at demokratiet overtager en tilgang og *tradition*, når det kommer til brugen af dødsstraffen i straffelovene, samt fremgangsmåden ved henrettelserne. I følgende afsnit vil offentlighedens tilgang til dødsstraf blive belyst og diskuteret.

Struensee og Brandt

En henrettelse, der har sat sit præg på det danske samfund, er eksekveringen af greverne Struensee og Brandt i 1772. Begge grever var blevet kendt skyldige i majestætsfornærmelse, hvilket efter den gældende lovgivning retfærdiggjorde en spektakulær henrettelse. Henrettelsen af Struensee og Brandt foregik på Øster Fælle den 28. april 1772, og selve skafottet var bygget med henblik på, at der skulle gøres et spektakulært skue ud af denne henrettelse (Langberg 1971, 110). Gaderne i København skulle efter øjenvidner være blevet lagt øde, da alle ønskede at drage til Øster Fælle for at overvære henrettelsen. Hen imod 30.000 personer skulle være mødt op til henrettelsen (Langberg 1971, 110). Ved denne henrettelse var der endvidere også fremmødt to præster. Deres opgave var at sørge for syndsforladelse og anspore de dømte til at angre deres forbrydelser forud for deres henrettelse og eventuelt også høre deres anmodning om benådning (Langberg 1971, 111-116). Bemærkelsesværdigt ved denne henrettelse var, at de dømte skulle placere deres højre hånd på en blok ved siden af blokken designeret til deres hoved. I første omgang skulle hånden hugges af, hvorefter hovedet blev fjernet fra kroppen:

”Brandts afhuggede hoved blev fremvist for folket. Kroppen blev klædt af. Derefter måtte man overvære, at det dræbte menneskes kønsdele blev afskåret, maven sprættet op og indvoldene udrevet for at blive kastet i en spand. Det endnu varme legeme huggede man så midt over, og hver del blev yderligere skilt ad i to, så der hang en kvart krop ved hver arm og hvert ben.” (Langberg 1971, 114)

Ved henrettelsen af Struensee umiddelbart efter Brandts skulle der imidlertid være sket en fejl, da det første hug for at fjerne hans hoved fra kroppen ikke havde ramt korrekt. Dette skue, formentlig også med Brandts ligs maltraktering i frisk erindring, skulle have foranlediget den fremmødte pøbel til ikke at ønske den samme behandling af Struensees legeme. Skarpretteren fortsatte dog med sit blodige erhverv, og Struensees døde legeme fik samme behandling som Brandts (Langberg 1971, 115). Ved

afhugning af sin hånd skulle Brandt have råbt: *"Jesu blod råber for min sjæl"* (Langberg 1971, 114). Forud for dette havde Brandt meddelt præsten foran forsamlingen af mennesker, at han søgte tilgivelse fra Gud, konge og fædreland (Langberg 1971, 113). Det religiøse aspekt lader altså til at have haft en betydning i forbindelse med en henrettelse. Kan en regeringshavende magt tilskrive en henrettelse en grad af religiøs relevans, kan dette medvirke til at retfærdiggøre brugen af denne straffemetode frem for andre.

En henrettelse ved Skælskør

Som tidligere nævnt foregik alle henrettelser indtil 1892 offentligt, og dette er således noget, som den almene befolkning har kunne være en del af.

En yderst levende beretning om en henrettelse af hele tre personer på én gang, finder man fra H. C. Andersens levnedsbog. I denne bog skildrer Andersen en henrettelse, som han overværede i 1825. Der var her tale om en ung pige på 17 år, hendes elsker og en tjenestekarl. Forbrydelsen, som de var dømt for at have begået, bestod i, at den unge pige havde overbevist sin elsker og den unge tjenestekarl om, at de skulle slå hendes far ihjel, efter at hun selv fejlskagent havde forsøgt på samme med brug af gift. Som resultat af de unge mænds mord på hendes far, skulle de alle tre henrettes. Andersen beretter, at:

"Øverste [skole-]Klasse fik Frihed for at tage derned og see det; vi kjørte om Natten; udenfor Skjælsgør steeg vi af og gik til Byen, jeg kom accurat til Porten, da de Dømte kjørte ud" (H. C. Andersen 1962, 121)

Heraf fremgår det, at en henrettelse blev opfattet som så vigtig en begivenhed, at elever på latinskolen skulle have fri for at kunne overvære det. Endvidere kan man bide mærke i, at de tog afsted om natten. Rejsen til retterstedet har alligevel taget så tilpas lang tid, at det har været nødvendigt at rejse om natten for at nå frem. Dette siger noget om den begejstring, der har måttet være ved udsigten til at kunne overvære en henrettelse. Andersen tillader sig endda at beskrive den unge piges udtryk og fatning på retterstedet. Hun skulle have haft et forunderligt udtryk, når hun stirrede på den mængde af mennesker, der var mødt op. Hendes elsker, der stod på skafottet sammen med hende, skulle være: *"rød og sund at see til"* (H. C. Andersen 1962, 121). Tjenestekarlen skulle have været *"gulbleg, med lange sorte Haar der hang ham over Ansigtet"* (H. C. Andersen 1962, 121). Andersen har bidt mærke i deres udtryk, og hvordan de har taget sig ud i deres sidste minutter. Samtidig beretter han,

hvordan nogle af de mennesker, der var mødt op, skulle have råbt opmuntrende ord til tjenestekarlen og have taget hatten af og nikket for ham (H. C. Andersen 1962, 121). Om denne gestus kun var henvendt til tjenestekarlen eller også den unge pige og hendes elsker er ikke til at sige med sikkerhed.

Det bemærkelsesværdige ved Andersens beretning om denne begivenhed er blandt andet, at han tillader sig at kommentere på, hvordan han selv havde det med at overvære denne henrettelse. Han beretter, at han var kommet tæt ind i kredsen af mennesker og havde følt, at de to unge mænd havde stirret på ham, da deres hoveder lå på blokken. H.C. Andersen havde følt sig *"forunderligt tilmode"* (H. C. Andersen 1962, 122). Hernæst følger en beskrivelse af, at *rakkerknægtene*¹¹ spiste ål og drak brændevin efter henrettelsen. Den unge pige blev kort efter henrettelsen placeret i en kiste af sin bedstemor, mens de to mænds hoveder blev sat på stage og deres kroppe blev lagt på stejle (H. C. Andersen 1962, 122). Bemærkelsesværdigt i denne situation er, at den unge piges døde legeme ikke skulle udstilles og ydmyges efter henrettelsen, som det ellers var normen efter den på dette tidspunkt gældende Danske Lov. At det har været en kvinde har muligvis haft sine formildende omstændigheder ved denne henrettelse, og hendes unge alder har formentlig også spillet en rolle. Men dette er dog i overensstemmelse med at der var forskellige straffe for mænd og kvinder, når det kom til eksempelvis samleje uden for ægteskab (jf. Danske Lov af 1683). Samtidig var hun den, der opfordrede til mordet på sin far, men ifølge beretningen, var det de to mænd, der udførte mordet. Det kan derfor være muligt, at hun, i lovens øjne, ikke var lige så skyldig, selvom hun selv forgæves havde forsøgt inden.

Andersen har dernæst bemærket, at de bønder, der var samlet ved retterstedet skulle have stået ganske upåvirkede af situationen og have talt om de afdødes tøj: *"Bønderfolkene stode underligt ufølsomme deromkring, talte om de gode Klæder der nu skulde ligge der til ingen Nytte, som mangen Éen kunde have godt af"* (H. C. Andersen 1962, 122). Dette kan forekomme besynderligt og måske tilnærmelsesvis afstumpet i en moderne tankegang, at det skulle være sådanne tanker, der gik gennem hovedet på folk, der overværede en henrettelse af tre unge mennesker.

"En Skræder fra Slagelse havde digtet en Vise, man kunde købe sig; Ordene vare lagt i Munden paa de Henrettede" (H. C. Andersen 1962, 122). Andersen fandt hele scenariet direkte frygteligt, og han skulle have haft svært ved at lægge oplevelsen fra sig sidenhen. Han runder beretningen af med at

¹¹ Unge mænd, der hjalp bøddelen med sin gerning.

påpege, at skrædderen havde tjent så godt på sin vise, at han havde opgivet sit erhverv som skrædder (H. C. Andersen 1962, 122-123).

Denne henrettelse er bemærkelsesværdig, da den indbyder nogle spørgsmål hos læseren. Man fristes blandt andet til at spørge, hvorfor den unge piges legeme ikke skulle udstilles til offentligt skue, som de to andre henrettedes skulle det. Det forekommer også bemærkelsesværdigt, at det kun var ældste elever, der fik fri fra skole for at kunne overvære henrettelsen. Hvis det blev anset som et vigtigt led i opdragelsen af børn, at de stiftede bekendtskab med konsekvenserne af alvorlige lovbrud, kan man undre sig over, at de yngre børn ikke også skulle se det, da det formentlig også havde gjort et stort indtryk på dem. Alt dette skal naturligvis forstås som spekulationer. Men man kan dog uddrage, at der var en stor interesse i henrettelserne, og ud fra H.C. Andersens beretning, opførte en del af tilskuerne sig ganske nøgtern til hele processen. Det var ikke noget ekstraordinært og en selvfølge at disse personer skulle dø.

De to ovennævnte eksempler på offentlige henrettelser i Danmark har til formål at illustrere, hvorledes disse tog sig ud, inden Danmark blev demokratisk. Interessen for en offentlig henrettelse ses tydeligt i begge tilfælde, og det kommer endvidere frem, at de fremmødte borgere havde tendens til at forholde sig til de mere jordnære elementer i forbindelse med en henrettelse. Spørgsmålet om det retfærdige i dødsstraffen forekommer ikke vigtigt for den almene borger.

Døden i forgrunden

“Put the scaffold on the Common, Where the multitude can meet; All the schools and ladies summon, Let them all enjoy the treat. What’s the use of being “private”? Hanging is a righteous cause; Men should witness what you drive at, When you execute the laws.” (Masur 1989, 9)¹²

Den offentlige henrettelse havde sit formål i form af den signalværdi, der lå i udstillingen af den dødsdømte. I Inga Flotos bog *Dødsstraffens kulturhistorie*, lægges der et særligt fokus på torturen som en del af den offentlige henrettelse.

”Torturen genoprettede ikke retfærdigheden, men styrkede øvrigheden på ny. Hverken i det 17. årh. eller ved begyndelsen af det 18. årh. var altså torturen – med hele sit skrækkens teater – et endnu ikke udslettet spor efter en forgangen tid. Dens

¹² “Anti-gallow” digt fra 1849

blodtørst, dens iøjnefaldende væsen, den legemlige vold, den umådelige magtanvendelse, den omhyggelige ceremoni – kort sagt hele dens apparat var en del af straffens politiske virkemåde” (Floto 2001, 15)

Staten formår igennem den iøjnefaldende henrettelse af en dømt person at illustrere sin magt over for sine undersåtter. En henrettelse kunne som udgangspunkt godt forblive en privat affære. Men signalværdien var langt mere effektiv i form af det offentlige skue. Det er en ultimativ måde at vise, hvilken magt en stat har over sine borgere. Floto afstår dog ikke fra at påpege, at pinslerne ved en offentlig henrettelse tjente et formål ved at give den dømte en mulighed for at sone for sin forbrydelse gennem lidelse. Af netop denne årsag har den franske historiker, Daniel Arasse, karakteriseret guillotinen som den ultimative metode for staten at respondere på de groveste forbrydelser, da den fratager den dømte pinsler og muligheden for at anråbe Gud om nåde. Derved er guillotinen den moderne stats mest effektive måde at henrette en forbryder på (Floto 2001, 17). Altså var torturen med denne mere kristne tilgang også en nåde, da det kunne højne ens status i Guds øjne.

Ritualet ved selve henrettelsen havde før i tiden som oftest et religiøst element over sig, da der var præster til stede. Deres funktion var at holde en tale for den dømte, for at de derved kunne hjælpe ham med at afsone sin brøde korrekt og derved stadig have mulighed for at komme i himlen på trods af sin forbrydelse. Præstens funktion var at hjælpe den dømte til at opnå en *god død*, da de involverede parter ved den offentlige henrettelse oprigtigt troede på et liv efter døden (Floto 2001, 22). *”Hvis det var muligt for en ond forbryder at komme i himmelen på denne måde, så var det visseligt muligt for de almindelige mennesker, der overværede henrettelsen, at gøre det samme”* (Floto 2001, 23). Den dømtes lidelse og frelse derigennem kunne drage sine paralleller til den bibelske fortælling om Jesu lidelse på korset såvel som på vejen op til Golgatha. Den rituelle henrettelse af den dømte havde karakter af et overgangsritual (*rites de passage*) (Floto 2001, 23).

”Henrettelsesritualet var omgivet af herskerens overvældende magtudfoldelse på forbryderens krop: Først i form af den tortur, nøje planlagt, nøje gradueret, der fandt sted inden domsfældelsen og sikrede, at ingen blev dømt uden forudgående tilståelse. Sidst i form af den offentlige lemlæstelse af forbryderens krop, både før og efter døden, og udstillingen af de parterede rester eller de dinglende lig i galgerne. Men denne magtdemonstration fandt sted i et religiøst rum. Det rum, der manifesterede sig i hele samfundets opslutning bag frelseværket i selve henrettelsesritualet” (Floto 2001, 24)

Dette skue var, udover at være for at den dømte kunne angre sine synder, også en demonstration af de mest ekstreme konsekvenser af lovovertrædelse - med et ønske om en teleologisk virkning. Samtidig var det også en demonstration af, at samfundet fungerede efter de nedsatte love, og at det var gennem Gud man fik sin frelse (Masur 1989, 26).

Ifølge Inga Floto er det religiøse element af henrettelsesritualet det vigtigste. Den dømtes frelse og syndsforladelse tjente som en legitimering fra statens side og en accept fra folket af selve dødsstraffen (Floto 2001, 27). Efter indførelsen af straffeloven af 1866, blev det ikke længere muligt at idømme kvalificerede dødsdomme. Dette betyder samtidig at muligheden for at bøde for sine handlinger ved pine bliver frataget den dømte, og en stor del af det religiøse element af den offentlige henrettelse forsvinder. Det kan også påpeges, at der, efter *demokratiseringen* og indførelsen af den ny straffelov af 1866, fortsat var præster til stede ved henrettelser af de 4 danske forbrydere, der blev henrettet fra 1866 til 1892.

Fra 1866 til 1930 blev der afsagt 70 dødsdomme i alt, hvoraf fire af dem blev eksekveret (Jensen 1974, 38). Der var således 66 dødsdomme, der endte med at blive eftergivet og omstødt til tugthusarbejde. Heraf kan anes en stigende tendens til at benåde dødsdømte frem for at henrette dem i tiden efter den ny straffelov af 1866. Det var endvidere et juridisk krav, at dødsdomme skulle forelægges højesteret, som derefter skulle forelægge dommen for kongen, hvis højesteret selv idømte dødsstraf (Jensen 1974, 39). Frem til 1892 kom 48 dødsdomme på kongens bord, og i 44 af tilfældene indstillede højesteret selv den dødsdømte til benådning hos kongen. I alle 44 tilfælde af indstilling til benådning, blev højesterets anbefaling fulgt. Under Kong Frederik VII foregik 24 henrettelser. I sin regeringsperiode valgte kongen at omstøde fire af højesterets domme uden en indstilling dertil. I to tilfælde skærpedes dommen til dødsstraf, og i to blev en dødsdom eftergivet (Dansk Kriminalreportage 1989). Bemærkelsesværdigt er det her, at Kong Christian IX tilsyneladende lænede sig mere op ad højesterets beslutninger og ikke så det nødvendigt at skærpe nogle af straffene. Samtidig kan det fra tallene ses, at der under Kong Frederik VII's regeringstid var 22 tilfælde, hvor en dødsdom ikke blev indstillet til benådning. Det tyder på, at der også har været et holdningsskifte blandt højesterettens dommere i Kong Christians IX's regeringstid, således at de fulgte loven, når det kom til den umiddelbare strafudmåling, men at de har været uenige med nødvendigheden af brugen af dødsstraffen, således at der i langt de fleste tilfælde blev indstillet til benådning.

De fire sidste henrettelser

Det er nærliggende at rette blikket imod de fire personer, der reelt endte med at blive henrettet efter straffeloven af 1866, og hvordan henrettelserne endte med at tage sig ud. Der var her tale om de dømte: Hans Hansen, som blev henrettet d. 6. august 1869; Rasmus Mørke, som blev henrettet d. 5. januar 1881; Anders Sjællænder Nielsen, som blev henrettet d. 22. november 1882 og Jens Nielsen, som blev henrettet d. 8. november 1892. Af disse henrettelser, blev de tre første udført for offentligt skue. Årsagen til at Jens Nielsens henrettelse ikke var en offentlig affære, skal findes i udførelsen af Anders Sjællænder Nielsens henrettelse 10 år forinden. Alle fire dødsdømte blev henrettet med øksehug, som loven af 1866 foreskrev. Beskrivelserne af disse henrettelser er blevet fundet i samtidens presse.

Hans Hansen – 6/8-1869

Henrettelsen af Hans Hansen fandt sted i august 1869. Der findes ganske få beskrivelser af henrettelsen. En af de få beskrivelser af henrettelsen er at finde i Middelfart Avis den 7. august 1869 - dagen efter henrettelsen. I denne artikel beskrives Hans Hansen, som en løgner, der forsøgte at lyve om sin uskyld lige til det sidste (Middelfart Avis 1869). Samme beskrivelse af Hansens insisterende uskyld er også at finde i Berlingskes artikel om henrettelsen, da Hansen skulle have vedblevet med at svare *nej*, når den tilstedeværende præst skulle have klarlagt anklagerne og dommen for ham (Berlingske Tidende 1869). I artiklen fra Berlingske Tidende fra den 6. august, fra selve henrettelsesdagen, starter artiklen med ordene: "*Modermorderen Hans Hansens Henrettelse...*" (Berlingske Tidende 1869). Som overskriften antyder, var Hansen anklaget og dømt for at have myrdet sin mor. Middelfart Avis påpeger endvidere, at der skulle have været adskillige repræsentanter fra *det svage køn* tilstede ved henrettelsen. Dette fokus på *det svage køns* tilstedeværelse er yderligt bemærkelsesværdigt, da det ikke almindeligvis er i fokus ved beretninger fra henrettelserne på dette tidspunkt. Det er dog sandsynligt, at dette skal kobles sammen med, at den dømte var tiltalt for *modermord*. Begge aviser er enige om, at mellem 3-4.000 mennesker skulle have været samlet for at overvære denne henrettelse. De runder også begge beskrivelserne af med at understrege, at selve eksekutionen foregik med *hurtighed og sikkerhed* (Berlingske Tidende 1869) & (Middelfart Avis 1869).

Bemærkelsesværdigt ved begge artikler er, at de er ganske korte. Der blev ikke benyttet meget plads i pressen til at beskrive, at en dømt var blevet henrettet. Alligevel må et fremmøde på 3-4.000 mennesker til en offentlig henrettelse i Danmark i 1869 i på en mark uden for Odense være udtryk

for en hvis makaber interesse for begivenhederne. Denne begrænsede mediedækning kan skyldes, at dødsstraffen her endnu ikke var blevet en sjældenhed, da der alene mellem 1848 og 1861 var foregået 25 henrettelser (Dansk Kriminalreportage 1989). Hansen var én af de fire, der ikke blev benådet, hvilket tyder på, at hans specifikke forbrydelse har været af en karakter, som højesteret ikke anså for værdig til benådning. En tilpas grov forbrydelse var således fortsat en dødsdom værdig. Det siges om Hansen, at begrundelsen for hans mord på sin egen mor var, at han ønskede at få sin arv fra hende (Dansk Kriminalreportage 1989). Der kan herefter spekuleres i, om han var blevet henrettet, hvis han havde begået samme forbrydelse som en slags rovmord. Eller om det var den kendsgerning, at offeret var hans egen mor, der gjorde udfaldet til eksekvering af dødsstraffen.

Rasmus Mørke – 5/1-1881

Henrettelsen af Rasmus Mørke blev givet en anelse mere opmærksomhed i pressen i forhold til Hansens. Der var beskrivelser af henrettelsen i flere små lokalaviser og mere landsdækkende aviser. Mørkes henrettelse fandt sted på en mark ved Kleitrup lidt uden for Hobro. En beskrivelse af Mørke, som alle aviserne er enige om, er, at han skulle have optrådt yderst rolig og fattet, men samtidig skulle han have været tydeligt bevæget af situationen. Ifølge Dagbladet skulle Mørke endda have bukket for forsamlingen af mennesker, der var mødt op for at overvære hans død (Dagbladet (København) 1881). At hans rolige opførsel og høflighed blev bemærket kunne have mange årsager. Men Mørkes rolige tilgang til situationen værner om hans accept af den straf, samfundet havde valgt at idømme ham. Ud af beskrivelserne af Mørke som værende rolig og fattet fremkommer der en slags beundring af hans accept af konsekvenserne af sine handlinger. Også Social-Demokraten beskriver Mørke som værende usædvanligt fattet og rolig men tydeligt bevæget af situationen. En bemærkelsesværdig notits i artiklen er: "*[...] fandt Rasmus Mørkes Henrettelse Sted paa en Udkant af den Gaards Mark, i hvilken han havde begaaet Mordene*" (Social-Demokraten 1881). Det tyder her på, at der har været en vis betydning i, hvor henrettelsen fandt sted. Stedet for Mørkes henrettelse tilskrives således en grad af symbolsk betydning, hvilket også må have haft en betydning for de fremmødte tilskuere. Fra Morgenbladet kan det direkte citeres: "*Han gik Døden i Møde med ualmindelig Sindsro og Fatning, men tilsyneladende meget bevæget*" (Morgenbladet 1881).

Skive Avis, Morgenbladet og Holstebro Avis påpeger, at dette var Seistrups første henrettelse i sit nye erhverv som skarpretter for den danske stat (Skive Avis 1881), (Morgenbladet 1881) & (Holstebro Avis 1881). Skive Avis beskrev endvidere, hvordan Seistrup skulle have optrådt anstændigt og i overensstemmelse med, hvad der kunne forventes af en mand med hans erhverv.

Der er forskellige opfattelser af, hvor mange mennesker, der var mødt op for at overvære henrettelsen af Mørke. De estimerede antal fremmødte veksler mellem 3-8.000 mennesker. Vejle Amts Folkeblad beskriver ikke med tal, hvor mange personer, der skulle have været mødt op. Derimod beskriver bladet et vogntog på omkring 300 vogne, der skulle have kørt fra Hobro og ud til marken ved Kleitrup, hvor henrettelsen fandt sted (Vejle Amts Folkeblad 1881). Bemærkelsesværdigt ved Mørkes henrettelse er, at det anslåede antal mennesker, der skulle have overværet begivenheden, er så varierende. Holstebro Avis beskriver mængden af mennesker, der var mødt op til henrettelsen som *en masse mennesker* (Holstebro Avis 1881).

Dagbladet (København) beskrev endvidere, at denne henrettelse var blevet udskudt, da det havde vist sig besværligt at finde jordejere, der var interesserede i at lægge jord til denne begivenhed (Dagbladet (København) 1881). Det fremkommer, at henrettelsen skulle finde sted i nærheden af det sted, hvor forbrydelsen var begået, hvilket forståeligt kunne medføre komplikationer, da det i så fald er begrænset, hvad der kunne findes af jordområder, som kunne benyttes til begivenheden.

Selve henrettelsen varede kun ganske få minutter. Den dømte ankom til stedet, fik han oplæst sin dom, hvorefter han kortvarigt talte med præsten og lod sig henrette. Selve *forestillingen* i den offentlige henrettelse var altså ganske begrænset i forhold til tidligere offentlige henrettelser, der havde fundet sted i Danmark i det 19. århundrede. Det er her bemærkelsesværdigt, at folk ville møde op for at overvære en henrettelse, der kun varede ganske kort tid. Dog er dette den anden dødsstraf, som blev udført i Danmark på knap 20 år, så alene dette må have genereret en masse nysgerrighed.

Anders 'Sjællænder' – 22/11-1882

Henrettelsen af Anders Sjællænder, som han i mange tilfælde blev kaldt med udeladelse af hans efternavn, blev en affære, der skabte debat i Danmark angående brugen af dødsstraffen, og hvordan den skulle foretages med hensyn til offentligt skue.

Tilstede ved denne henrettelse er aviserne gennemgående enige om, at der var omkring 3-4.000 mennesker samlet. Vestjylland eller Herning Folkeblad¹³ beretter, hvorledes den samlede folkemængde havde givet anledning til problemer, da de havde stået alt for tæt ved skafottet. Mængden var senere blevet gennet væk for at skabe arbejdsrum for skarpretteren. Avisen beskriver herefter, hvorledes henrettelsen udartede sig til det groteske, da der måtte hele tre hug til, før

¹³ 'eller' er en del af navnet på denne avis.

Sjællænders hoved var skilt fra kroppen. Det beskrives endvidere: *"Der var kun faa Kvinder til Stede; en blev ført bort i Krampe, og flere Mænd besvimed"* (Vestjylland eller Hernings Folkeblad 1882). Den brutale karakter af denne henrettelse gav anledning til følgende udmelding i Vendsyssel Tidende dagen efter henrettelsen:

"Anders Sjællænders Henrettelse synes at være foregaaet under saa oprørende Omstændigheder, at den vistnok – skriver R.T. – vil give Stødet til en radikal Omordning af Exekutionsformerne" (Vendsyssel Tidende 1882)

Der blev altså her lagt op til en ændring i protokollen, da begivenheden havde været alt for brutal. Dagen efter begivenheden bragte Nationaltidendes morgenudgave endvidere en artikel, hvori det blev beskrevet, at skarpretteren skulle have optrådt beruset og upassende over for de andre gæster på det hotel, hvor han havde opholdt sig i dagene op til henrettelsen (Nationaltidende 1882). Samme aften bragte Nationaltidende endnu en artikel, hvori der også blev lagt op til en videre undersøgelse af, hvad der gik galt ved henrettelsen af Anders Sjællænder (Nationaltidende 1882). Der blev rettet en bemærkelsesværdig mængde af harme mod Seistrup, skarpretteren, da også Lolland-Falsters Stifts-Tidende dagen efter henrettelsen skrev: *"Bøddelens Forretning er ikke saa anset, at den Mand, som forretter den, skal gjøre sig Umage for at bringe den mere i Miskredit"* (Lolland-Falsters Stifts-Tidende 1882). Der anmodes herefter om, at skarpretteren for fremtiden skal være en mand, der kan optræde med det mådehold og den værdighed, som der burde forventes af en mand med hans erhverv. Dette var baseret på et ønske om, at en lignende hændelse ikke skulle forekomme igen ved en henrettelse.

Andre aviser gør ikke meget ud af beskrivelsen af henrettelsen, hvilket kan skyldes, at de som oftest beskrev, hvad der var blevet berettet dem via telegram fra Nakskov, hvor henrettelsen havde fundet sted. I nogle tilfælde, som f.eks. ved Thisted Amts Tidende, blev der ikke brugt mere end nogle ganske få linjer til at beskrive:

"Anders Nielsen Sjællænders Henrettelse fandt efter Bestemmelsen Sted i Gaar. 3000 Tilskuere vare til Stede. Henrettelsen skete Kl. 8 ¾ og var gruopvækkende, da Skarpretteren maatte gjøre 3 Hug. Flere tilstedeværende besvimed. Kl. 11 jordedes Liget paa Tillitse Kirkegaard" (Thisted Amts Tidende 1882)

Andre aviser nøjedes med at være overfladiske i deres beskrivelse af begivenheden ved blot at erklære, at henrettelsen havde fundet sted, og at det havde været en blodig/gruopvækkende affære

(Svendborg Amtstidende 1882) & (Skive Folkeblad 1882). I Roskilde Avis findes en beskrivelse af begivenheden under en overskrift, der lyder *Efterskrift*, hvilket tyder på, at henrettelsen ikke fik den store opmærksomhed fra denne avis. Den nøjedes blot med at viderefortælle, hvad telegrammet fra Nakskov havde berettet (Roskilde Avis 1882). De små aviser var sparsomme med spalteplassen.

Der blev fundet en enkelt avis, hvori der bruges usædvanligt meget spalteplass til at beskrive, hvorledes Anders Sjællænders henrettelse fandt sted, og dette er at finde i Social-Demokraten d. 23. november 1882, dagen efter henrettelsen. Avisen beskriver en *korrespondance*, den har med et øjenvidne. Det angives ikke, om der er tale om en udsendt journalist fra avisen selv. Artiklen lægger ud med en fordømmelse af denne *retfærdige* handling, der efter sigende skulle være begået. Artiklen anser ikke dét, der overgik Anders Nielsen, som noget, der nogensinde kunne betegnes som værende reel retfærdighed. Artiklen udtrykker endvidere foragt for, at Nielsens dom skulle oplæses i sin fulde længde over for den dømte og de tilstedeværende tilskuere, da dette ikke var påkrævet ved lov. Det beskrives, hvorledes Anders Nielsen stod og rystede af kulde og formentlig også rædsel. Artiklen skriver:

”Dog, uagtet ethvert fornuftigt, humant tænkende Menneske maatte ønske, at den pinlige Scene afsluttedes hurtigst mulig, blev Alt Sagen vedrørende fremstillet [...] Og dette med Slagtebænken før Øje!” (Social-Demokraten 1882)¹⁴

Avisen beskriver det som *åndeligt tortur*, at den dømte er nødsaget til at stå foran alle disse mennesker i kulden og lade sin dom blive læst op. Endvidere anses det af avisen også som værende inhumant at lade præsten bruge hele 12 minutter på at tale med den dømte, der blot afventer sin nært forestående død (Social-Demokraten 1882). Avisen beretter, hvorledes *retterknægten*, der fungerede som skarpretterens assistent, tog fat i håret på det afhuggede hoved og viste det frem over for tilskuerne, som loven foreskrev, at han skulle gøre (Social-Demokraten 1882). Dette tjener som et vidnesbyrd om, at offentligheden skulle vises, at nu var retfærdigheden sket fyldest. Ud fra dette, kan det siges, at henrettelsen stadig på dette tidspunkt fungerede som en art af ritual. Det er meget muligt, at henrettelsen ikke længere indebar pinsel og udstilling af den afdødes legeme, men fremvisningen af

¹⁴ Når der skrives ’slagtebænken’, refereres der til den bære, som den dømte skulle fastspændes til for at henrettelse kunne finde sted uden problemer.

hovedet til folkeskaren tyder på et behov for stadigt at lade befolkningen se, hvad der ramte de, der forbrød sig imod samfundet, samt at retfærdigheden var sket fyldest.

Efter at have beskrevet den gruopvækkende scene, så detaljeret som muligt, retter artiklen sin kritik mod Seistrup selv, der atter anklages for at have været under indflydelse af berusende drikke forud for henrettelsen. Der lægges endvidere vægt på, at Seistrup i sin funktion som skarpretter var en kongelig embedsmand, og at der derfor kunne forventes et vis mådehold fra hans side, så en henrettelse foregik så korrekt og værdigt som muligt. Afsluttende lægger artiklen op til en debat om brugen af dødsstraf i Danmark, og ikke blot om nødvendigheden af en offentlig henrettelse, men den egentlig brug af dødsstraffen som helhed: *"Ja, jeg haaber, at man ikke vil lade dette Spørgsmaal [om brugen af dødsstraf] hvile før Dødsstraffens Afskaffelse ved Lov er vedtaget"* (Social-Demokraten 1882).

Social-Demokratens artikel er den længste artikel, der var at finde om denne begivenhed, og samtidig retter den en skarp kritik mod brugen af dødsstraffen i Danmark. Som det fremgår blev hele det offentlige skue kritiseret i høj grad, og der blev lagt vægt på, hvordan dette skue må have været for den dømte, da han skulle gennemgå alt dette for derefter at blive frarøvet livet. Anders Sjøllænder Nielsens henrettelse var af så brutal en karakter, at man herefter rejste tvivl om, hvorvidt henrettelser for fremtiden skulle være en lukket affære uden offentlige tilskuere. Dette blev tilfældet ved den sidste henrettelse i Danmark efter borgerlig straffelov.

Anders Sjøllænder optræden under henrettelsen spiller også en rolle for pressen, ligesom den gjorde det ved Rasmus Mørke året før. Ifølge Aarhus Amtstidende virkede Anders Sjøllænder ganske fattet. Han skulle endvidere selv have knappet sin skjorte op for at gøre skarpretterens arbejde lettere (Aarhus Amtstidende 1882). Skarpretterens egne erindringer af episoden er at finde i Pressens Magasin i 1916:

"Saa kom de med Delinkventen. Han var bunden. Da de gav sig til at løse ham tænkte jeg: - Er du nu en Gut, langer du en Lussing ud og forsvinder i Skovene! – Det kunde være set med største Lethed. Jeg tror ikke, at nogen i Tilskuersværmen vilde have stillet sig i Vejen. Hans Flugt ville være gaaet lige så let som Fod i Hose. Men Forbryderen blev anbragt paa Blokken, spændt i Bøjlerne, og Henrettelsen kunde gaa for sig" (Schultz 1916, 24)

Aarhus Amtstidende er den eneste avis, der tilkendegiver Sjællænders sindsstemning på skafottet. De andre aviser beskæftiger sig ikke med dette. Dette kan skyldes, at information om delinkventens egen optræden træder i skyggen af de blodige begivenheder, der fulgte. I Social-Demokraten rettes der, som det fremstår, en stærk kritik af begivenhederne, men hvordan Sjællænder selv har optrådt lader avisen ikke til at være interesseret i at beskrive. En halshugning må formodes at kunne være en blodig affære. Dog er det bemærkelsesværdigt, at den fremmødte folkeskare blev så oprørte, som artiklerne beskriver, over hvor blodigt det reelt blev. Men givet Seistrups eget udsagn om, at ingen ville have stoppet Anders Sjællænder, hvis han forsøgte at flygte, og den generelle foragt for begivenhedernes udfald, må man forstå, at der ikke var den store blodtørst og det store had fra den fremmødte folkemængde. Seistrups selv lægger heller ikke op til, at han egentlig ønsker Anders Sjællænder specielt ondt. Altså må tilskuerne være mødt op mere af nysgerrighed end qua et ønske om se retfærdighed blive håndhævet. Realiteten af den fejlslagne halshugning må således have været en grovere straf end den fremmødte folkemængde mente var passende. Denne oversteg tilskuernes ellers begrænsede hævngherrighed med længder.

Jens Nielsen – 8/11-1892

Jens Nielsen blev henrettet i det nuværende Horsens Statsfængsel den 8. november 1892. Den mest bemærkelsesværdige beskrivelse af denne henrettelse findes i en artikel af Henrik Cavling fra Politiken d. 9. november 1892 – dagen efter henrettelsen. Politikens artikel kommer med en detaljeret beskrivelse af forberedelserne op til henrettelsen, og hvordan den dømte forholdt sig til sin nært forestående død i timerne op til. Denne interesse var ikke blevet vist de tre tidligere henrettede. Årsagen til den pludselige interesse for Nielsens sindstilstand kan muligvis begrundes med udfaldet af den sidste henrettelse, der fandt sted i Danmark. Der lader til at have været en angst for, at samme fejl skulle ske endnu en gang. Dog var der taget visse forholdsregler. Denne henrettelse fandt ikke sted med offentlige tilskuere. Den fandt derimod sted i gården i fængslet, og de eneste reelle tilskuere var det nødvendige fængselspersonale og embedsfolk. Derudover, var der blandt de internerede fanger i cellerne, der vendte ud mod gården frit udsyn til begivenheden (Politiken - Cavling 1892).

Cavling beskriver i sin artikel, hvorledes Nielsen virkede direkte skuffet over, at hans død ikke skulle være et offentligt skue. Nielsens attitude over for de tilstedeværende vidner og embedsfolk skulle herefter være skiftet til direkte foragt og trods, hvilket Cavling begrunder som værende forargelse over, at han ikke fik den opmærksomhed omkring sin død, som han i sit forfængelige sind, Cavlings observation, havde ønsket (Politiken - Cavling 1892). At henrettelsen ikke var offentlig kan muligvis

også have været udtryk for, at man ikke ville imødekomme Nielsens behov for at gøre et skue ud af sin egen død.

Skarpretteren ved denne henrettelse var Seistrup, som 10 år forinden var blevet kritiseret for sin optræden op til og udførelse af selve henrettelsen af Anders Sjøllænder Nielsen. Seistrups udførelse af sit hverv ved denne henrettelse bliver dog på ingen måde kritiseret eller gransket yderligere. Det beskrives derimod, at han skulle have gemt øksen under sin frakke, så den ikke var synlig for Nielsen. Dette gjordes med henblik på, at Nielsen skulle vedblive med at forholde sig roligt og fattet på skafottet (Politiken - Cavling 1892). Forsøget på at skjule øksen for Nielsen kan i dette tilfælde anses for at være et mere humanitært tiltag til henrettelsen, da det kan have haft en foruroligende effekt på den dømte at se redskabet, der skulle tage deres liv. Anders Sjøllænders henrettelse taget i betragtning, undgik man herved også, at Nielsen skulle stå og få oplæst sin dom samtidig med, at han kunne se øksen i skarpretterens hånd og derigennem blive udsat for unødigt psykisk lidelse.

Den store interesse for netop denne henrettelse kan muligvis findes i det faktum, at det var 10 år siden, at en henrettelse sidst havde fundet sted i Danmark. Endvidere havde det, som bekendt, sidste gang været en blodig affære, og derfor kan interessen om denne henrettelse have været ganske berettiget. Samtidig var det også den fjerde henrettelse i mere end 30 år. Antallet var nu gennemsnitligt faldet fra knap to henrettelser om året i perioden 1848-1861 til lige godt én henrettelse hvert sjette år i perioden 1869-1892. Altså er henrettelserne nu begyndt at blive et mere sjældent foretagende, som, grunden den sparsomme eksponering befolkningen havde haft i årene op til, måtte være katalysator for en stigende mængde omtale.

Blandt de mere lokale aviser var der også en udpræget interesse for henrettelsen af Jens Nielsen. Varde Folkeblad beskriver denne henrettelse i en kortere artikel, hvori det nævnes, at mange mennesker var mødt op uden for fængslet i tilfælde af, at det ville blive muligt at overvære henrettelsen. Klokkeren 6 om morgenen skulle den forsamlede mængde af mennesker være blevet informeret om, at ingen ville blive lukket ind for at overvære henrettelsen, men at der ville blive givet informationer om begivenheden senere. Dog fik forsamlingen at vide, at henrettelsen ville finde sted klokken kvart over 7 om morgenen (Varde Folkeblad 1892).

Skive Folkeblad forholder sig meget kortfattet til henrettelsen af Nielsen, og avisen gør endvidere opmærksom på, at den blot videregiver informationer fra et telegram. Det er her dog bemærkelsesværdigt at påpege, at der skrives: *"Hovedet faldt ved et Hug"* (Skive Folkeblad 1892). Slagelse-Posten videregav også en meget kortfattet artikel angående henrettelsen. Det beskrives dog

i denne, at der skulle have været forsamlet omkring 1000 mennesker uden for fængslet, og at byen selv skulle have summet af en urolig stemning, da alle i byen var klar over, at en henrettelse var nært forestående (Slagelse-Posten 1892). En nærmest identisk beskrivelse af henrettelsen er at finde i Kalundborg Avis fra samme dato (Kalundborg Avis 1892). En endnu kortere beskrivelse af henrettelsen finder man i Kjøge Avis, der blot nøjedes med at opstille punkter, der yderst kort beskrev, hvad der havde fundet sted. Alligevel kommer denne artikel med en mere menneskelig beskrivelse af Nielsen (Kjøge Avis 1890).

At skarpretter Seistrup ikke ønskede en gentagelse af begivenhederne ved Anders Sjællænders henrettelse blev beskrevet i Østsjællands Folkeblad d. 9. november 1892. Denne artikel er meget detaljeret og beskriver skarpretterens forberedelser op til henrettelsen, og at han gjorde sit for, at begivenhederne 10 forinden ikke skulle gentage sig. Endvidere skrives det: *"Efter den gamle Forordning, hvorefter denne Henrettelse er bleven unddragen Publikums Nysgjerrighed, skal dog Fangerne være Tilskuere til den uhyggelige Akt"* (Østsjællands Folkeblad 1892). I dette citat kan det anes, at henrettelsen foregik, som loven ellers foreskrev, at den burde, dog med den undtagelse, at offentligheden ikke ville få mulighed for at overvære denne. Valget af ordet *uhyggelig* tyder endvidere på en art af afstandtagen til gerningen på trods af, at den var i overensstemmelse med den danske lov. Ved henrettelsen af Jens Nielsen var det en mere *privat* affære i og med, at den foregik bag fængslets mure og som sådan ikke kan beskrives som værende et offentligt skue. Hvorvidt denne private karakter skyldes frygt for en gentagelse af begivenhederne ved Anders Sjællænders henrettelse kan ikke siges med sikkerhed, da det ikke fremgår direkte af nogle af aviserne.

Gennemgående for udlægningerne af alle sidste fire henrettelser i aviserne er, at ingen af disse beskrives med en ondsindet eller retfærdighedssøgende vinkel. Der er ingen kritik af dommen eller overvejelser i forhold til om den dødsdømte kunne være uskyldig, men samtidig er der heller ikke beskrevet noget had over for de dømte. Hverken folkemængderne eller skapretterne beskrives som værende i affekt på nogen måde. Brugen af dødsdommene virkede til at være en selvfølge, men manglen på tilsyneladende hævnthirst i den generelle befolkning indikerer, at dødsstraffen på dette tidspunkt ikke var en nødvendighed i befolkningens øjne. Det er svært at forestille sig, at befolkningen havde givet modstand, hvis de henrettede i stedet var blevet idømt livsvarigt tugthusarbejde i deres specifikke tilfælde. Altså i praksis var dødsstraffen ikke noget, som den almindelige borger var stærkt investeret i. Dette var mere en diskussion som foregik oppe i de højere samfundslag. Befolkningen gik ikke så meget op i hverken forbrydelsen begået eller om straffen, men mere det *show* der var en del af henrettelserne.

Seistrups erindringer

På det Kongelige Bibliotek i København kan der findes et dokument, der indeholder den sidste funktionelle danske skarpretter Theodor Seistrups egen beskrivelse af omstændighederne omkring hans første henrettelse af Rasmus Pedersen Mørke i januar 1881. Dokumentet har titlen: *Theodor Seistrup: Efterretninger om Dobbeltmorderen Rasmus Pedersen Mørke, 1881*.

Bemærkelsesværdigt ved dette dokument er, at ud af de 16 sider, som det består af, er kun de knapt tre sidste sider omhandlende selve henrettelsen. Som skarpretter havde Seistrup ikke noget med den dømte at gøre, foruden at forestå selve henrettelsen. Forhør og dom var således ikke en del af hans arbejde. Alligevel tager Seistrup sig den frihed at komme med en længere beskrivelse af begivenhederne, der førte til det brutale mord på Anders Bødker og Peder Pedersen i juni 1879 (Seistrup 1881, 4). Denne beskrivelse er kendetegnet ved en meget detaljeret beskrivelse, af hvordan de døde blev fundet, og hvorledes de da tog sig ud. Endvidere kommer Seistrup ind på den dømtes formodede motiver for at have begået forbrydelsen.

Seistrup sørger også for at komme ind på, hvor Mørke var blevet fundet, og hvilken tilstand han skulle være fundet i. Ifølge denne rapport, skulle Mørke have været stærkt beruset og være i besiddelse af penge, hvis ophav ikke kunne redegøres for i tilstrækkelig grad (Seistrup 1881, 6). Efter denne beskrivelse af omstændighederne kommer Seistrup endvidere med en længere kommentar om, at Mørke havde været anholdt op til flere gange (Seistrup 1881, 11-12).

"Rasmus Pedersen Mørke er født den 27. September 1841 og har tidligere flere Gange været straffet, sidst ifølge Overrettens Dom af 21. Januar 1878 med Forbedringshusarbejde i 1 Aar, og han blev nu for med Overlæg at have myrdet Detaillist P. Pedersen og Anders Jensen Bødker ved Underretsdom dømt til at straffes paa Livet, hvilken Dom ligeledes blev afsagt af Højesteret. Han Henrettelse ved Øxen blev derefter af Øvrigheden fastsat til 5te Januar 1881" (Seistrup 1881, 12)

Efter dette citat følger en kortere beskrivelse af Mørkes senere flugt fra arresten, og hvorledes han, presset af *"Hunger og Kulde"* (Seistrup 1881, 12) følte sig presset til at vende tilbage til arresten, da dette var at foretrække.

De sidste tre sider af rapporten er, som tidligere nævnt, beskrivelsen af selve henrettelsen, som Seistrup selv skulle stå for. Denne del af rapporten har overskriften: *"Udførelsen af Dødsdommen*

den 5te Januar 1881” (Seistrup 1881, 13). Seistrup starter dette afsnit med en detaljeret beskrivelse af hans gøremål om morgenen på dagen for henrettelsen. Han beskriver endda, at der skulle have været samlet en del mennesker for at overvære denne henrettelse, som *”den tilstedeværende Militærstyrke havde Møje med at holde i Ave”* (Seistrup 1881, 13). Han kommer dog ikke med noget tal på, hvor mange der reelt skulle have været samlet til overværelsen. Selve Seistrups kontakt med Mørke var begrænset til det sidste øjeblik. Efter at Mørke havde talt en sidste gang med den tilstedeværende præst på skafottet, blev han henvist til Seistrup selv. Mørke skulle endda have rakt hånden ud til sin bøddel, og Seistrup beskriver, hvorledes han gengældte dette håndtryk. Efter at Mørke havde bedt sit sidste Fadervor, efter at have spurgt Seistrup om tilladelse, blev han lagt til rette på blokken og *”faa Sekunder efter var Rasmus Pedersen Mørke ikke mere blandt de Levendes Tal”* (Seistrup 1881, 14).

Selve Seistrups gerning får ikke meget beskrivelse i denne rapport. Derimod fylder beskrivelser af Mørke og hans gerninger langt størstedelen af teksten. Det skal hertil understreges, at henrettelsen af Mørke var den første af tre henrettelser, som Seistrup i sit embede ville komme til at forestå fra 1881 til 1892. Et bemærkelsesværdigt element i beretningen er, at Seistrup som oftest benytter ordet *Forbryderen*, til at beskrive Mørke i forbindelse med henrettelsen. Seistrup var, som tidligere nævnt, meget opmærksom på, hvad hans rolle bestod i. Hans rolle var nemlig ikke at tage stilling til skyldsspørgsmålet, men alene at agere som samfundets arm i håndhævnningen af dommen. Det er derfor også passende at Seistrup undlader at involvere sig på anden måde end hvad, der kunne anses for at være professionel. Derfor giver det også mening her at skabe afstand til selve den dømtes person ved at tiltale ham således, både for syns skyld udadtil og for at holde den professionelle afstand til den handling, Seistrup skulle udføre.

I sin ansøgning til embedet som skarpretter, som Seistrup søgte d. 23. juni 1877, kom han med den påstand, at han ville være ideel til stillingen, da han havde arbejdet som slagter i en del år og derved havde den fornødne *koldblodighed* (Horsens Museum 2018).

I et afsnit i *Pressens Magasin* fra november 1916 er der et afsnit med titlen *Erindringer fra Skafottet*, der er baseret på et interview med Seistrup godt 24 år efter den sidste henrettelse, han skulle forestå.

Denne tekst er beskrivelsen af et møde mellem journalisten, Aage Schultz, og Seistrup selv, der meget indbydende havde spurgt journalisten, om han var interesseret i at tilegne sig information om hans tidligere gerninger som skarpretter (Schultz 1916). Sine to første henrettelser beskriver Seistrup gerne i dette afsnit fra november 1916, og han går i særdeleshed i detaljer med omstændighederne omkring

henrettelsen af Anders Sjøllænder Nielsen, der i pressen fik en meget negativ omtale. Selv beretter Seistrup om begivenheden:

”Paa en Aas trængte en vældig Menneskemasse sig rundt. Jeg saa straks, at ingen af de krævede Foranstaltninger var trufne. Der var ikke en Gang skuffet saa meget som en Skuffe Sne. Sine Steder var Sneen forvandlet til Is” (Schultz 1916, 23)

Om selve eksekveringen af henrettelsen beskrev Seistrup endvidere:

”Det er sagt, at jeg huggede ved Siden af. Det er forkert, lige saa vel som saa mange af de andre Bebrejdelser, som ved en Lejlighed er fremført imod mig! Jeg dræbte Anders Sjøllænder ved første Hug – det gik gennem Halshvirvlen. Men da Hovedet ikke var skilt fra Kroppen- muligvis fordi jeg gled ud med den ene Fod paa det glatte Underlag – vilde jeg besørge det ved endnu et Hug” (Schultz 1916, 24)

Nu kan det forekomme utænkeligt, at Seistrup selv skulle have medgivet at have været beruset i forbindelse med udførelsen af sin pligt. Dette kommer han endvidere ind på allerede ved beskrivelsen af udførelsen af hans første henrettelse i 1881.

I teksten beskriver Seistrup, hvorledes han om morgenen på dagen for henrettelsen havde mødt præsten, der skulle være tilstede til støtte for den dømte, samt herredsfogden, der også skulle være til stede som officiel person ved henrettelsen af Rasmus Mørke:

”Saa kom Dagen! Herredsfogden var benovet. Det var den første Dødsdom, han skulde afsige. Præsten havde aldrig fungeret ved en Henrettelse, og jeg var ogsaa ny i Tjenesten. Jeg har imidlertid aldrig været nervøs, og her var det jo blot min Pligt, jeg kaldtes til. Om Morgen, noget før Henrettelsen skulde finde Sted, ankom Herredsfogden til Retterstedet. Han træf mig i Færd med at spise min Frokost. Ved Siden af mig havde jeg staaende en lille Flaske med Snaps. –Har De virkelig Appetit? Spurgte Herredsfogden, synlig forbavset. – Ja, det ved Gud, jeg har! – Jeg er saa daarlig – forklarede han – jeg har hverken kunne spise eller drikke!” (Schultz 1916, 22)

I et interview til Amagerbladet fra 1903 beretter Seistrup om sine erfaringer som skarpretter. I dette interview falder emnet ogsaa på henrettelsen af Anders Sjøllænder Nielsen, men i denne beretning

beskriver Seistrup, at der ikke var foretaget nogle af de nødvendige forberedelser for, at han ville være i stand til at foretage henrettelsen korrekt. Hans første fejlhug på Anders Sjøllænder skyldtes, ifølge Seistrup selv, at han gled i sneen, der ikke var blevet skovlet væk, som det ellers burde have været (Taarnbybib.dk 2018).¹⁵

Seistrup anså i alle henseender det blot som sin pligt at udføre henrettelsen, og han beskrev ikke selv at have været i nervøs eller dårligt tilpas i forbindelse med sin funktion. Efter sin sidste henrettelse af Jens Nielsen i november 1892 beskrev Seistrup til Pressens Magasin, at han øjeblikket efter henrettelsen havde fundet sted skulle have vendt sig til den tilstedeværende borgmester og udtalt: *"Jeg har gjort min Pligt"* (Schultz 1916, 24). Denne beskrivelse er fra Pressens Magasin i december 1916. Han uddybede senere dette ved at udtale:

"Jeg kender disse Beretninger om Hvidkaalshoveder, Kalvehoveder og saadan noget, som vi skulde øve os paa. Ved De, hvad disse Beretninger er? Noget Vaas! Naar blot Skarpretteren har det fornødne Herredømme over sig selv og er sig fuldt bevidst, at det er sin Pligt i Samfundets Tjeneste, han skal udføre, vil alle Prøver være overflødige" (Schultz 1916, 28)

Retsopgøret

"Da man i Danmark i 1945 besluttede at indføre dødsstraf med tilbagevirkende kraft for landsforrædere, kunne man have valgt et simpelt nakkeskud i cellen. Det var overhovedet ikke på tale, tværtimod gjorde man sig mange overvejelser omkring fremgangsmåden" (Floto 2001, 28)

Meddelelsen om henrettelsen blev givet til den dømte, hvorefter de blev spurgt, om de ønskede at tale med en præst (Floto 2001, 28). Selv ved henrettelserne af landsforræderne efter krigen spillede en præst også en rolle, da de endda var med hele vejen til selve henrettelsen. Præsten, og derigennem religionens, betydning i forbindelse med en henrettelse var dermed omdannet til en form for personlig trøst for den dømte.

I en erindring gengivet af en præst i bogen *Dødsstraffe og henrettelser* af Ole Schierbeck fra 1981, berettes det, at præsten var sammen med den dømte i dagene op til en henrettelse. Endvidere skulle

¹⁵ Dette er et uddrag fra bogen *Forbrydernes overmænd*, Red. Anders Nørgaard, København 1953, bind 3, side 14-16.

præsten være til stede ved selve henrettelse, og han var den sidste, der talte med den dømte lige inden henrettelsen fandt sted (Schierbeck 1981, 12-18). I denne situation tjente præsten ikke dét formål at give henrettelsen et religiøst aspekt, men derimod som en slags personlig støtte for den dømte.

Her er der altså stadig lagt stor vægt på ritualet om dødsstraffen – også selvom disse nu foregik bag lukkede døre. Og specielt er det bemærkelsesværdigt at ritualet blev opretholdt, når befolkningen var så affekterede omkring disse straffe. Det udslagsgivende er her, at befolkningens vrede, had og hævnthirst var for stor og havde været for længe undervejs til, at befolkningen kunne have opnået nogen form for tilfredshed, hvis de forhadte personer var blevet likvideret af modstandsbevægelsen i maj 1945. Det at staten tog befolkningens råd om hævn alvorligt og kørte en lang retsprocess i stilling til systematisk at behandle og nedfælde dommene kan anses som et ritual man opstiller, så befolkningen kan være mere deltagende og engagerede i processen, således at det hverken er for hurtigt overstået, og så befolkningen følte det var et fælles nationalt opgør. Den menige dansker var en del af en større bevægelse for den *retfærdighed*, de følte, de var blevet nægtet de forrige fem år.

I en artikel fra Berlingske Tidende fra den 15. juni 1945, kan det læses som overskrift: *”Meget stærk Folkestemning bag Dødsstraf til Stikkere, Hipoer og Gestapofolk”* (Berlingske Tidende 1945). Denne artikel beskæftiger sig med en Gallupundersøgelse, der blev foretaget i juni 1945 angående afstraffelse af landssvigerne i Danmark. Denne artikel er et vidnesbyrd om den stemning, der herskede blandt den danske befolkning efter befrielsen. Artiklen understreger endvidere angående undersøgelsen:

”Dens Resultater tyder paa, at der I den brede Befolkning er en aldeles dominerende Majoritet for Anvendelse af Dødsstraf overfor Stikkere, Hipofolk og Gestapofolk. Enkelte ønsker ogsaa Dødsstraf for Værnemagere, men overfor denne Gruppe af Krigsforbrydere har Fængselsstraffe og Inddragelse af Formuerne de fleste tilhængere. Ganske faa ønsker Dødsstraf for ”Feltmadrasserne”, men der er dog stærkere Tilbøjelighed til at give dem Fængselsstraf eller mærke eller boykotte dem. Ikke saa helt faa Mennesker mener iøvrigt, at disse Piger ikke behøver at straffes” (Berlingske Tidende 1945)

Som det af ovenstående fremgår, var ønsket om dødsstraffen rettet imod en særlig gruppering af landssvigerne – de der med direkte handlinger havde været medvirkende til lidelser hos danske borgere. Endvidere hedder det sig i artiklen, at tilslutningen om dødsstraf til stikkerne var lige stor både på land og i by. Dette medvirker til at skabe en fællesnævner i forbindelse med ønske om

dødsstraf i den danske befolkning. Det skrives endvidere, at over 91 % af danskerne ønskede dødsstraf til stikkerne (Berlingske Tidende 1945). En husholdningselev fra Nordsjælland skulle ifølge undersøgelsen have udtalt omkring HIPO-folk:

”Dersom de er trukket derind [i HIPO-korpset] under Tryk eller paa Grund af manglende Intelligens, skulde de forvises til Sibirien, hvis der er Plads. Er de forstandige, skal de skydes og helst langsomt” (Berlingske Tidende 1945)

Det fremgår tydeligt af denne artikel, at der i det danske samfund herskede et gennemgående ønske om et hårdt og konsekvent opgør med de værste af besættelsestidens forbrydere.

Her er det således vist, at befolkningen, i perioden fra Danske Lov til afskaffelsen af dødsstraffen i 1930, og igen ved retsopgøret, ikke har haft de samme interesser og bevæggrunde som politikerne. Befolkningen koncentrerede sig om de mere jordnære ting, hvor de så lod det være op til politikerne at diskutere de *større* etiske spørgsmål.

Oplysningsgullasch – (Jacob Ejdrup Markedal)

Nærliggende speciale har illustreret, hvorledes retsfilosoffer er blevet skrevet ind i debatterne om straf og ret igennem tiden. Det har redegjort for deres teorier, og hvordan de kan have haft deres individuelle præg i forhold til eftertiden. De to anvendte filosoffer har repræsenteret hver deres doktrin om retslære. Derved har de bidraget med vidt forskellige syn på, hvordan en, i deres samtid, moderne stat har kunnet få mest muligt ud af at straffe sine borgere.

Danske Lovs liberale holdning til brugen af dødsstraf samt det store antal forbrydelser, der kunne resultere i denne, stammer fra en tid før Kant og Beccaria havde mulighed for at sprede deres budskaber. Alligevel kan mange af de elementer, som vil komme til at indgå i disse teorier ses i lovgivningen fra før deres tid. Det ses ved eksempelvis i Danske Lov, hvorledes en ultimativ straf skulle medvirke til "*Exempel og Forskrækkelse*" (jf. Danske Lov af 1683). Dette tyder på et ønske om, at straffen skulle tjene et afskrækkende formål ved at afholde borgere, der overværede begivenheder, fra at begå lignende forbrydelser. Dette kan forekomme som en logisk forklaring på, hvorfor man valgte at udføre henrettelser for offentligt skue. En anden forklaring ville være, at staten følte et behov for at vise befolkningen sin magt og autoritet ved at udføre de strengeste af lovens straffe foran den befolkning, som var underlagt kongemagten. Med denne forklaring kan man yderligere kaste et blik mod Beccarias udtalelser om nødvendigheden af garanti for udførelsen af straf. Uanset årsagen til de offentlige henrettelser, kan det ses, at der allerede indgik et afskrækkelseselement, som tog sig ud efter nogle af de principper, som Beccarias teori bygger på inden Beccarias tid. Det var med andre ord ikke en ny idé om afskrækkelse, han bidrog med til retslæren, men snarere en nyfortolkning af, hvordan denne burde tage sig ud og en kritik af bevæggrunden for den hidtidige brug af dødsstraf. Når den moderne forskning tilskriver Beccaria en stor del af æren for den moderne opfattelse af afskrækkelseselementet i afstraffelse, er det i højere grad hans nye måde at anskue vigtigheden af forbedringen af ikke blot borgeren men også samfundet gennem en anden straf end dødsstraffen.

Kaster man blikket mod Kant, er der også her elementer i Danske Lov, som også optræder hos Kant. Danske Lov baserer sig i store dele på talionsprincippet, som er central for den kantianske strafetik. Hvad en borger udsatte andre for, måtte han forvente, at det samme ville ramme ham. Det er med andre ord en slags juridisk håndhævet gylden regel, baseret på den sunde fornuft, der, gennem Kants filosofi, spiller sammen med det kategoriske imperativ. Den enkelte må forvente, at hvad han eller hun udsætter en anden person for, må han eller hun også ikke bare forvente men direkte regne med

og gennem udførelsen af sin handling kræve også sker for dem. For hvis en person ved, at det er en moralsk pligt, at man kun handler, som man ønsker alle skal handle, må alle den persons handlinger fungere som invitationer til at handle således over for ham selv. Hvis man så ikke gengælder eksempelvis en voldshandling, erklærer man implicit, at personen ikke er i stand til at regne konsekvenserne af sine handlinger ud, og man fornærmer således deres *fornuftsvæsen*. Det ville forekomme naivt at antage, at en borger i Danmark under Danske Lov ikke ville forvente en lignende straf i forbindelse med en forbrydelse, hvis man blev opdaget og fanget. Det danske samfund var samtidig på dette tidspunkt fuldstændig kristent, og talionsprincippet var således en nødvendig del af den sociale forståelse af samlingen af mulige doms- og strafformer, som var til rådighed for den lovgivende magt på dette tidspunkt. Kants tanker om retributivisme bør således heller ikke tilskrives ham som værende hans egen specifikke opfindelse, da det menneskelige behov for hævn må antages som værende noget iboende i ethvert menneske. Princippet om gengældelse som et middel til at genoprette en balance i retfærdigheden de enkelte mennesker imellem er blevet observeret i skrifter, der er langt ældre end Kant selv. Talionsprincippet kan i og for sig ses som en håndhævnning af den gyldne regel, som har sine rødder også langt inden kristendommens udbredelse. Et af de første eksempler, der er at finde på den gyldne regel, er fra *Historien om den veltalende bonde*, som stammer fra det gamle Egypten mellem år 2040 og 1650 f.v.t. Her lyder forskriften "*Do to the doer to make him do*" (Fisher 2015, 3).

Både Kant og Beccaria blev kendte for deres teorier i en tid, hvor det europæiske intellektuelle samfund gennemgik en forandring, og hvor kritik og nytænkning af de implementerede styreformer stod i kontrast til de *gamle* traditionelle monarkier. Som det også er fremgået af nærliggende speciale, var processen for at få rettet Danmark ind på en mere demokratisk vej derimod resultatet af en elitær diskussion mellem mennesker, der var oplyste om samtidens nye tanker og strømninger i forhold til nytænkning af den ideelle stat. Når intellektuelle danskere i starten af 1800-tallet diskuterede, hvorvidt straffeloven skulle reformeres, er det fremgået, at der var inspiration at hente udefra. At A.S. Ørsted var inspireret af Kant er en kendsgerning fra hans tekster og arbejde. Alligevel er det bemærkelsesværdigt, at Ørsted alligevel formår at tale for en teleologisk tilgang til straf, selvom de to filosoffer, som han tilskriver sin inspiration begge finder teleologi uforenelige med deres individuelle strafetiske overvejelser. Dog skal det ikke forstås således, at Ørsted helligede sig den ene eller anden filosof med henblik på at afværge alle andre bud på filosofiske præg på en ny straffelov. Med et kritisk øje, vil man også kunne tolke frem, at brudstykker af Beccarias, kan have haft en påvirkning på Ørsteds anskuelse af nødvendigheden af dødsstraf for nogle af de *mindre* forseelser.

Mindre brudstykker af principperne hos Beccaria, kan have fundet vej til og ændret konteksten for. Ørsteds idéer om en ny måde at opfatte straf og ret i Danmark. Givet at Ørsted ikke skrev sine ræsonnementer ned, som var han den grundigste filosof, som redegjorde for alle betydningslag i sine begreber og konteksten, kan det ikke udelukkes, at Ørsted alligevel har været påvirket af de tanker, der eksplicit florerede i sin samtid. Beccarias teorier har i hvert fald været en del af politiske tilgange, som har været med til at forme Ørsteds samtids politiske og historiske kontekster. Tanken om at indføre blidere straffe for visse forbrydelser peger, i denne forbindelse, på et ønske om at holde inde med at henrette folk for *mindre*, og dermed følger også et fald i antallet af egentlige dødsdomme sammenlignet med tidligere. At man ikke kan tilskrive Ørsted en reel Beccaria-inspireret teori kan blandt andet begrundes i, at han vedblev med at støtte de kvalificerede dødsstraffe i tilfælde af majestætsforbrydelser. Havde Ørsted været tilhænger af Beccaria og konsistent i sine overbevisninger, ville han have fastholdt, at enhver straf mod en borger fra samfundets side nødvendigvis burde være absolut nødvendig, hvis den skulle retfærdiggøres. Beccaria fastholdt på den baggrund, at dødsstraf kun kunne accepteres, hvis en forbryders videre eksistens kunne anses for at være en reel trussel for samfundet. I tilfælde af, at der var blevet fanget en majestætsforbryder, kan det forekomme svært at formode, at han skulle have været til yderligere fare for samfundet. Således kunne hans konsekvente og hurtige afstraffelse i form af døden have været tilstrækkelig. Men den fortsatte eksistens af kvalificerede dødsstraffe i forbindelse med Ørsted reformer af det danske straffesystem viser, at der for Ørsteds vedkommende i højere grad var tale om det principielle i, at visse forbrydelser blev anset for værende af så grov karakter, at straffen burde være det samme. Tager man Ørsteds kantianske inspiration i mente, fremstår Ørsteds ønske om kvalificerede dødsstraffe stadig lettere absurd. Kan var tilhænger af dødsstraf i tilfælde af mord og landsforræderi. Men ved udførelsen af disse var Kant dog stadig stor modstander af brugen af tortur før eller i forbindelse med henrettelsen. Så Ørsted bryder ligeledes med de kantianske principper, som han ellers selv erkender at støtte.

Et markant skifte i den tilgang til straf, der kunne ses i det danske retssystem, kom med ikrafttrædelsen af Almindelig Borgerlig Straffelov af 1866. Denne straffelov bød på en moderne og mere komprimeret udgave af Danske Lov, der på dette tidspunkt nærmede sig en alder af 200 år. Bemærkelsesværdigt ved denne straffelov er, at dødsstraffen på ingen måde frafaldt. Den blev derimod indskrænket til at være konsekvensen ved langt færre forbrydelser, end den havde været hidtil. Samtidig gennemgik dødsstraffen en form for *ligestilling*, da dens udførelse blev indskrænket til at være ens i alle tilfælde af dens udførelse. Således frafaldt den kvalificerede dødsstraf endeligt

fra den danske straffelov. Dødsstraffen var vedligeholdet i tilfælde af forsøg på at tage livet af den danske konge, selv på en tid hvor kongen ikke længere var statens dikterende overhoved, hvilket var ensbetydende med en vedligeholdelse af majestætsforbrydelse som én af de forbrydelser, hvor dødsstraf blev anset for at være retfærdiggjort. Danske Lovs bestemmelse om dødsstraf i forbindelse med forsøg på at ændre på statens sammensætning frafaldt endvidere også. Dette kommer som en naturlig konsekvens ved indførelsen af ytrings-, forsamlings- og pressefriheden. Hvis man dog søger at lave en *statsændring* som ikke består alene af sine ytringer eller hvor ens handling følger de demokratiske retningslinjer, bevæger man sig i retning af forskellige former for forræderi, som dog stadig var strafbart. Men så længe det handlede om ens opfordringer til et bedre samfund gennem det demokratiske system, var der intet problem. Der var med andre ord nu mulighed for at udtrykke sig kritisk om staten, hvis man ønskede det, uden at man skulle frygte for sit liv ad rettens vej.

Med nedskæringen af antallet af forbrydelser, der medførte dødsstraf, begynder loven således at stemme mere overens med Kants fremlagte vision for et retssystem. Ændringen af straffeloven følger Kants vision for afstraffelse ved afskaffelsen af de kvalificerede dødsstraffe og en mere klar implementering af dødsdomme, som værende nødvendige kun når nogen har mistet livet. For det må følge af Kants udlægning af, at man må straffe mordere med døden, fordi ikke-død *ius talionis* aldrig kan være en passende straf for død, at man ikke kan idømme folk dødsstraf for forbrydelser, der ikke tilsigtede at fratage nogen livet, da død således vil være en alt for voldsom straf for ikke-død. Kant var heller ikke modstander af at man kunne få fængselsstraffe tilsvarende det, man havde kostet andre folk og/eller staten ved sin forbrydelse. Dette stemmer nu også mere overens ift. straffeloven. Men det er dog paradoksalt, at man ved en indførelse af det, der kan argumenteres for at være mere kantianske principper, i praksis bevæger sig længere væk fra den kantianske vision. Stigningen i antal benådnings, som fulgte straffeloven af 1866, var noget som er fuldstændig imod de kantianske principper, og disse skete også selv om loven var utvetydig når det kom til overlagte mord. Kun den forurettede kan, ifølge Kant, hvis det ikke vil være på bekostning af andre i samfundet, have retten til at benåde folk. Men dette kan naturligvis ikke lade sig gøre, hvis den forurettede er død. Samtidig er et mord eller vold mod en person i samfundet med til at fratage borgerne i samfundet den sikkerhed, der ellers havde været, så selv hvis den afdøde havde kunne benåde morderen, har morderen stadig forbrudt sig mod samfundet. Og givet at samfundet repræsenterer alle borgerne, er der ikke en person, som har retten til at benåde på samfundets vegne. Dette gælder heller ikke en konge (Kant 1996, 145).

Et element omkring dødsstraffen, som både Danske Lov og Straffeloven af 1866 havde tilfælles var, at dødsstraffen udførelse skulle foregå for øjnene af befolkningen. Detaljen om, at straffen bør

fuldbyrdes for offentligt skue, kan forekomme fremmed for folk i det 21. århundrede, da det ikke er almindeligt at se lovens håndhævelse. Givet at der i 1866 var det *samme* demokrati, som eksisterer i dag, kan det forekomme som noget, man ikke ville forvente at finde i et *demokratisk* samfund. I dette tilfælde har det offentlige skue haft til formål at afskrække befolkningen fra at begå lignende forbrydelser. Den afskrækkende effekt er i høj grad blevet gjort til et kernepunkt i Beccarias teori. Selvom det indgår som en integreret del af en beccariansk tankegang, er man stadig meget i fare for at indgå i *Operation Frankenstein*, hvis man tilskriver Beccaria indflydelse uden de andre, og lige så vigtige principper, er repræsenteret. Bare fordi det samme princip optræder både hos Beccaria og i straffeloven, kan man ikke antage en sammenhæng før man har vist, at loven opfylder Skinners tre kriterier for påvirkning og indflydelse.

I nærliggende speciale er det blevet beskrevet, hvorledes de sidste fire henrettelser i forhold til straffeloven af 1866 tog sig ud. Ved den næstsidste henrettelse blev resultatet ganske brutalt og blodigt, og ved den efterfølgende henrettelse ti år senere, blev omstændighederne for straffens fuldbyrdelse ændret. At den sidste henrettelse ikke fik lov til at være til offentligt skue, men derimod blev holdt som et *lukket arrangement*, kan muligvis tilskrives begivenhederne fra den forrige henrettelse. Kun de relevante embedsmænd og fængselspersonale, samt de fanger, der kunne se begivenhederne fra deres celler i arresten, overværede begivenheden. Dog fremgår det ikke med tydelighed, at henrettelsen af Anders Sjølländer var grunden til at Jens Nielsens henrettelse ikke foregik offentligt. Der kan være mange andre grunde til, at man ønskede at holde offentligheden væk fra denne begivenhed. Der var gået ti år siden den forrige henrettelse, og med henblik på, hvor få henrettelser, der fandt sted i Danmark fra 1866 og frem, kan det være nærliggende at spørge, om det blot var et forsøg på at gøre så småt et offentligt anliggende ud af henrettelsen som muligt. Med den sidste henrettelse brød den danske stat direkte med sin egen straffelov, da den ikke lod henrettelsen være offentlig. Endvidere kan det påpeges, at efter ikrafttrædelsen af den almindelige straffelov af 1866 blev 70 personer dømt til døden i Danmark. Som tidligere nævnt, var det dog blot 4 af disse dødsstraffe, der reelt blev eksekveret, hvoraf den sidste blev det i 1892. Efter den sidste henrettelse blev de resterende dødsdømte benådet, og dommene blev omstødt til *tugthusarbejde på livstid* (Jensen 1974, 38-40). Den sidste dødsdom efter straffeloven af 1866 blev udstedt i 1928 på trods af, at Danmarks sidste skarpretter på dette tidspunkt havde trukket sig tilbage fra sit embede to år forinden (Jensen 1974, 46). Dødsdomme blev givet efter den sidste henrettelse fandt sted i 1892, men de blev altid omstødt til livstidsfængsel eller lignende.

Danmark var i 1930 oprigtigt holdt op med at benytte sig af dødsstraffen som passende straffeform. Kriminallovskommissionen fra starten af 1900-tallet, der havde til formål at revurdere den gældende danske straffelov, bemærkede endvidere, at de ikke så noget behov for at afskaffe dødsstraffen helt. Dette kan formodes at være udtryk for et vigende behov for at benytte sig af straffen, men samtidig en sikkerhed i den vedligeholdelse i tilfælde af tilpas grove situationer. At det var politikerne, der afskaffede dødsstraffen i 1930, på trods af at kommissionen ikke så det nødvendigt, forekommer derved besynderligt. Dette kan forstås som et udtryk for danske politikere, der levede op til deres politiske lederrolle, som dem der tog teten og førte Danmark i den retning, der var behov for. Konteksten for Danmark i denne periode var endvidere også ganske rolig, i og med, at Danmark havde holdt sig ude af de store konflikter, der havde ulmet i Europa i starten af det 20. århundrede, og derved kan det være udtryk for et lyst syn på fremtiden og en tro på, at dødsstraffen ikke var nødvendig i et moderne Danmark, der var på vej i den rigtige retning. Igen blev det en elitediskussion, som foregik oppe i de højere samfundslag, hvor den almindelige befolkning ikke nødvendigvis blev inkluderet. Men samtidig er det ikke en diskussion, som har været skjult for offentligheden. En artikel i kølvandet på den fejlslagne henrettelse af Anders Sjølländer Nielsen i 1882 stod der i en artikel i Socialdemokraten, at man ikke måtte lade spørgsmålet om dødsstraffen ligge, før det var afskaffet ved lov. Men dette oprør mod dødsstraffen gik i glemmebogen, og da dødsstraffen de facto forsvandt i slut 1800-tallet, blev det ikke anset for at være så stort et problem. Der var endda diskussioner i det offentlige rum, om dødsstraffen, givet antallet af benådnings, egentlig kunne regnes for afskaffet allerede i 1890, men der skulle dog foregå en enkelt henrettelse inden dette blev en realitet (Kjøge Avis 1890, 2). I start 1900-tallet blev referater fra møder blandt de kriminalister bragt i lokale aviser. Diskussionen og argumenterne for og imod blev udlagt og præsenteret. Eksempelvis blev dødsstraffens legitimitet diskuteret på Kriminalisternes Møde 17. oktober 1907 og bragt som referat i Slagelse-Posten d. 19. oktober 1907, hvor der blev beskrevet holdninger og argumenter imod dødsstraf fra alle de citerede talere. Dog antog de deltagende, at der stadig mange år endnu ville være et flertal for dødsstraf, selvom de fremmødte til mødet var enige om en afskaffelse. De ville derfor lade det være oppe til højesteretten at tage stilling i de specifikke grovere tilfælde (Slagelse-Posten 1907, 2). Dette viser altså, at selvom der havde været ramaskrig efter 1882, var debatten ikke blevet til en reel samfundsændring, men den var heller ikke gået i glemmebogen. Det var ikke noget, som blev præsenteret som særligt presserede.

Danmarks noget ufrivillige inddragelse i Anden Verdenskrig i form af den tyske besættelse skabte dog grobund for en revurdering af dødsstraffens plads i det danske straffesystem. Som det fremgår af

nærliggende speciale, var der i det danske samfund ved befrielsen i maj 1945 et ønske om dødsstraf for de danske landssvigere. 15 år forinden havde det danske samfund skrevet dødsstraffen ud af sin straffelov, og inden for den første måned efter befrielsen var den blevet vedtaget med stor folkelig opbakning (jf. Retsopgøret). Der herskede i det danske samfund et oprigtigt ønske om et *opgør* med de folk, der havde forbrudt sig mod deres landsmænd ved at yde assistance til besættelsesmagten. Med andre ord: der herskede et ønske om hævn. Ønsket om dødsstraf ramte i særdeleshed de danskere, der var trådt i tysk uniform eller havde stukket deres landsmænd. Det vil sige mennesker, der havde medvirket, direkte eller indirekte, til, at andre mennesker var blevet slået ihjel af tyskerne. At disse mennesker skulle bøde med deres liv er, uden tvivl, udtryk for, at talionsprincippet brændte stærkt i den danske befolkning. Det var øje for øje, når det kom til de værste landsforrædere.

Opbakningen til dødsstraffen i Danmark var stærk, at mange danskere meldte sig frivilligt som bøddel i forbindelse med henrettelserne. Og her ses således ikke alene et ønske om retfærdighed, men at der samtidig herskede personlige følelser, som de, der frivilligt tilbød sig, kunne få afløb for. At det dog blev politiet, der fik til opgave at eksekvere henrettelserne, er udtryk for, at man fra statens side ønskede at gøre retsopgøret til opgør mellem staten og dets forrædere og ikke et opgør i befolkningen internt. Hvis man ønsker, er det ikke svært at hive en beccariansk tolkning ned over måden, befrielsesregeringen handlede i retsopgøret, og man kan samtidig ganske let hive en kantiansk retributivistisk tolkning ned over folkestemningen. Med dette vil man dog helt undlade at tage højde for bevæggrunden for de forskellige beslutninger. Selvom befolkningens oprørske opførsel på overfladen ser kantianske ud, er det nogle helt andre drivkræfter, som er styrende. Det er ikke en klar rationel beslutning at straffe landssvigere *ius talionis* i proportion med deres forbrydelser, men en følelsesdrevet hævntørst, som intet har at gøre med Kants overvejelser af de nødvendige følger af sine imperativer.

Når det kommer til dødsstraf, er det ofte tilfælde af mord, der er udslagsgivende i forbindelse med diskussionerne om straffens retfærdighed. I dette tilfælde forekommer der spor af Kants opfattelse af livet som det mest dyrebare, man kan fratage et andet menneske, og som sådan også den eneste ting man selv oprigtigt bør blive frarøvet for at råde bod på en sådan synd. Det fremgår af Straffeloven af 1866, at ved overlagt mord, kan der ikke herske tvivl om dødsstraffen. Der angives end ikke nogen hentydninger om formildende omstændigheder, der kan resultere i nedsættelse af straffen. Dette er dog også den eneste lovovertrædelse, hvor dødsstraffen angives som eneste mulige straf. Ved tilfælde af forsætligt mord, angives dødsstraf eller livstid med tugthusarbejde. Denne idé om tugthusarbejde kunne man med fordel tilskrive et fjernt slægtskab til Beccarias teori. Beccaria mente, at en forbryder

skulle forbedres og, på sin vis, *reparere* samfundet gennem soningen af sin straf med arbejde. Man fristes i dette tilfælde til at forstå det som en slags livstid med samfundstjeneste. De to filosoffer fremgår naturligvis ikke af straffeloven ved navn på nogen måde. I en straffelov behøver man ikke angive, hvilke filosofiske tanker, der ligger bag en straf, men det skal derimod fremgå klart og tydeligt, hvad der er rigtigt og forkert. Begge filosoffer nedfældede deres tanker på skrift, men dette er ikke ensbetydende med, at de selv kom frem til alle deres *moderne* idéer. Derimod bør filosofierne forstås som repræsentanter for deres samtid, hvor de i højeste grad har skrevet alle tanker og idéer, de måtte have fået eller være blevet inspireret af. Det kan ikke vides om deres kendte teorier udelukkende var noget, de tænkte sig frem til selv, eller om det var tanker, der i forvejen var til stede i samtidens kontekst, som de blev opmærksomme på. Det er brugen af disse principper, som allerede eksisterede i samfundet, som er speciel ved filosofierne. De systematiserede og ekspliciterede principper, som allerede var til stede i samtiden, og det var disse, som ledede til de tekster, som blev efterladt til eftertiden.

Der er en stor risiko ved eftertidens læsning og brug af historiske politisk filosofiske tekster. Læseren kan uvist forsøge, og til tider formår, at læse doktriner, og derigennem intentioner, ind i forfatterens tekster. Med dette menes intentioner og idéer, som der ikke hersker noget bevisbyrde for, at de enkelte forfattere har haft. Det er i denne sammenhæng forkert at antage, at Kant eller Beccaria nødvendigvis tilstræbte sig at blive husket og krediteret for de specifikke teorier, som der er det den dag i dag. At filosofernes idéer er at spore i straffelovgivningen i Danmark, er derved ikke ensbetydende med, at de, der skrev lovene, sad og overvejede, hvad disse to filosoffer ville have tænkt og ment i forbindelse med disse nye love. Specielt da disse love ikke er konsistente i forhold til filosofernes individuelle værker som helhed. Samtidig kan man komme til at bedrive kohærensmytologi alene ved at forvente at disse filosoffer har en samlet og konsistent teori, som det er muligt at tolke på. Dette er i hvert fald i stil med en kritisk *anti-teori pessimistisk* tilgang til Kant medbringer (jf. Immanuel Kant).

Oplysningstidens filosofiske virvar af tanker og strømninger, der tilskrives betydning i dag, har været genstand for uhensigtsmæssig historiebrug. Når enkelte filosoffer krediteres for at have haft en markant større betydning, frasiger man, som læser, sig den mulighed, at filosofierne og politikerne kan være inspireret af de samme tanker og diskussioner i deres samtid. Hvor filosofen systematiserede det og skrev det ned, anvendte politikerne det. Det er nærliggende at anskue oplysningstidens forskellige filosofiske tilgange som en *gulasch*, hvor alle filosofernes nye tanker og bidrag til videnskaben kan forstås som de enkelte ingredienser, der kan puttes i gryden. Dernæst har det været op til de enkelte lærde folk at vælge specifikt hvilke ingredienser man kunne lide og

ønskede skulle i sin gryderet. Politikerer kunne så tage de tiltalende filosofiske teorier og lægge dem på skærebrættet, så de blev delt i mindre dele, som politikerer kunne koge sammen med delene af andre filosofiske tilgange, så politikerer kunne lave sig en *oplysningsgullasch*, som var lige efter sit hjerte. Alle de *ingredienser*, som ikke faldt i politikerens smag, kunne derefter let smides i affaldsspenden. Politikerne har brugt filosofferne til at støtte sine egne forudfattede holdninger uden at tage reel højde for de teoretiske implikationer, der må følge af brugen af en bestemt teori.

Hvis man har i sinde at påpege specifikke dele af deres teorier, kan der anes spor af både Kant og Beccarias teorier i lovene allerede inden de publicerede deres værker. Og sporene ses endnu tydeligere i straffeloven og retsplejen i sidste halvdel af det 19. århundrede, da man begyndte at se strømlining af brugen af straffene og en stigning i mængden af benådnings. Som det er angivet i nærliggende speciale, var det *kun* fire personer, der blev henrettet efter vedtagelsen af straffeloven af 1866. Stigningen i benådnings ville man kunne tilskrive en beccariansk opfattelse af straf og ret, medens vedligeholdelsen af dødsstraffen i straffeloven kunne tilskrives en kantiansk, da behovet for hævn og balance i retfærdigheden blandt mennesker fortsat er til stede. Det er ikke utænkeligt at elementer fra de to filosoffers teorier har fundet vej til straffeloven i Danmark gennem et forsøg på direkte at skrive deres principper ind i loven. Det er der dog ikke noget argument for at acceptere, da det er muligt at tolke rigtig mange filosoffer ind i straffeloven, hvis man ikke medregner intentionen bag værkerne. Kant og Beccarias teorier kan til en vis grad have fået tag i nogle danske jurister og elitære tænkere, og med tiden har disse teorier manifesteret sig og er blevet inkorporeret som en naturlig del af den danske retsopfattelse. Men det er absurd at tilskrives Kant og Beccaria æren for at have *ophavet* for disse tilgange, da de alene kan have fungeret som talerør for tanker, som allerede florerede i filosoffernes samtid. Det er ikke hensigten at udelukke, at Kant og Beccaria kan have fundet på det helt uden påvirkning udefra, men det er langt mere sandsynligt, at de var de første, for hvem det lykkedes fyldestgørende at artikulere principperne og forholde sig til de logiske følger deraf. Der er samtidig en forskel i, at man forventer af filosofen, at denne lever op til kravet om konsistens i sine teorier, men når de derefter bruges af lægfolk, bliver konsistenskravet forkastet til fordel for den politiske gevinst, der kan være med at inkorporere autoriteten fra en bestemt anerkendt filosof i sit politiske grundlag. Når man så derefter søger at finde en samlet teoretisk tilgang i kontekst, når principperne har fået lov at stuve i den politiske suppegryde, er det her, man er i overhængende fare for at indgå i *Operation Frankenstein*.

Konklusion

Nærliggende speciale har haft til formål at belyse, hvorledes teorierne fra hhv. Kant og Beccaria kan læses ind i den retsfilosofiske udvikling, der fandt sted i Danmark fra starten af 1800-tallet, hvis det var hensigten.

Det blev gjort klart, at både Kants og Beccarias teorier indeholder elementer, der kan spores i den strafferetslige udvikling i Danmark. Det blev vist, at denne indfaldsvinkel til forståelsen af de to filosofers påvirkning på dødsstraffens udvikling, er forkert og ubrugelig, hvis man ønsker reel og velunderbygget historieskrivning. Dette speciale har vist, hvorledes brugen af filosoffer i historiske kontekster, der ikke hører dem til, fjerner betydningen af filosofernes intentioner bag teorierne, og at det medvirker til at gøre brugen af deres filosofiske overvejelser direkte absurd. Specialet har understreget, at den blotte tilstedeværelse af enkelte elementer fra en filosofisk tekst i Dansk lovgivning ikke er ensbetydende med, at forfatterne til lovene har haft den ene eller anden filosofiske tilgang i mente.

Specialet har kastet lys over, hvorledes holdningen til brugen af dødsstraf i Danmark har ændret sig fra slutningen af oplysningstiden og frem til retsopgøret efter besættelsen i Danmark i 1945-1950. At der er sket en reel forandring i forhold til, hvorledes den danske stat påkalder sig retten til at straffe sine borgere med døden i tilfælde af mere eller mindre grove forbrydelser, er ikke til at tage fejl af. Udviklingen mod en afskaffelse af dødsstraffen i Danmark og dens totale tilbagevenden i forbindelse med retsopgøret vidner om, at specifikke filosofiske teorier om straf og ret kun kan tilskrives en meget begrænset relevans for, hvordan et retssystem kan udvikle sig over tid. Med dette menes, at den specifikke og ekstraordinære kontekst, som retsopgøret udsprang af, også bør tilskrives en betydning, på lige fod med konteksten i 1800-tallet, som er blevet illustreret i dette speciale.

Litteratur

- Baruchello, Giorgio. "Cesare Beccaria and the cruelty of liberalism - An essay on liberalism of fear and its limits." *PHILOSOPHY AND SOCIAL CRITICISM*, 2004, 30 ed.: 303-313.
- Beccaria, Cesare. *Om forbrydelse og straf*. 1998.
- Behrmann, Christian, and Jon Yorke. "The European Union and the Abolition of the Death Penalty." *Pace International Law Review Online Companion*, oktober 1, 2013: 1-78.
- Berlingske Tidende. "Modermorderen Hans Hansens Henrettelse." *Berlingske Tidende*, augsut 6, 1869.
- Berlingske Tidende. "Meget stærk Folkestemning bag Dødsstraf til Stikkere, Hipoer og Gestapofolk." *Berlingske Tidende*, juni 1945: 8.
- Bessler, John D. "Revisiting Beccaria's Vision: The Enlightenment, America's Death Penalty, and the Abolition Movement." *Northwestern Journal of Law & Social Policy*, 2009, 2 ed.
- Bonderup, Gerda. "Enevælde og reformer 1720-1848." In *Danarmks historie - i grundtræk*, by Steen Busck, Helge Paludan, Erik Strange Petersen, Henning Poulsen, Carsten Porskrog Rasmussen, Søren Hein Rasmussen, Erik Ulsig Gerda Bonderup, 185-243. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2011.
- Bruni, Luigino, and Pier Luigi Porta. "Cesare Beccaria's On Crimes and Punishments." *History of Economics Review*, 2014: 64-74.
- Dagbladet (København). "Rasmus Pedersen Mørkes Henrettelse." *Dagbladet (København)*, januar 6, 1881.
- Dansk Kriminalreportage 1989. *Da Dødsstraffen uddøde i Danmark*. Lindhardt og Ringhof, 1989.
- Danske Lov. "Bjørn Andersen." *bjoerna*. 1683. <http://bjoerna.dk/DL-1683-internet.pdf>.
- Draper, Anthony J. "Cesare Beccaria's influence on English discussions of punishment, 1764-1789." *History of European Ideas*, 2000: 177-199.
- Ferrajoli, Luigi. "Two hundred and fifty years since the publication of On Crimes and Punishments: The currency of Beccaria's thought." *Punishment & Society*, 2014: 501-519.
- Finnis, John. *Natural Law and Natural Rights*. Oxford: Oxford University Press, 2011.

- Fisher, Loren R. *The Eloquent Peasant*. 2. Eugene, Oregon: Cascade Books, 2015.
- Floto, Inga. *Dødsstraffens kulturhistorie - Ritualer og metoder 1600-2000*. København: Museum Tusculanums Forlag, 2001.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish - The Birth of the Prison*. Translated by Alan Sheridan. New York: Vintage Books, 1975.
- Gerber, Rudolph J. "Economic and Historical Implications for Capital Punishment Deterrence." *Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy*, Februar 2014, 2 ed.: 436-450.
- H. C. Andersen. *H. C. Andersens Levnedsbog*. København: Det Schønbergske Forlag, 1962.
- Harcourt, Bernard E. "Beccaria's 'On Crimes and Punishments': A Mirror on the History of the Foundations of Modern Criminal Law." *Coase-Sandor Institute for Law and Economics*, juli 2013: 1-25.
- Harman, Chris. *A People's History of the World*. Verso, 2017.
- Hoffman, Robert. "A New Reading of Kant's Theory of Punishment." 284. University of Pennsylvania: A Dissertation in Philosophy, 2015.
- Holstebro Avis. "Henrettelse i Klejstrup." *Holstebro Avis*, januar 6, 1881.
- Holstebro Dagblad. "Jens Nielsens Henrettelse." *Holstebro Dagblad*, november 9, 1892.
- Horsens Museum. *Ejail - Viden og debat*. 2018. <http://ejail.dk/index.php/dodsstraf/theodor-seistrup/98-emner/dodsstraf/301-theodor-seistrup-tekster1>.
- Hostettler, John. *Cesare Beccaria - The Genius of On Crimes and Punishments*. Hampshire: Waterside Press, 2010.
- Jensen, Sv. Gram. *Lovens strengeste straf*. København: Christian Ejler's Forlag, 1974.
- Jyske Samlinger. "Tidsskrift." *Tidsskrift*. 1983-1985. <https://tidsskrift.dk/historiejyskesamling/article/view/39819/44270> (accessed maj 18, 2018).
- Jørgensen, Troels G. *De Ørstedeske Straffelove*. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag, 1948.
- Kalundborg Avis. "Om Henrettelsen i Horsens." *Kalundborg Avis*, november 9, 1892.

- Kant, Immanuel. "An answer to the question: What is Enlightenment." *Berlinische Monatsschrift*, September 30, 1784.
- . *Grundlæggelse af sædernes metafysik*. 2. Translated by Tom Bøgeskov. København: Hans Reitzels Forlag, 1999.
- . *Kritik af den rene fornuft*. Translated by Claus Bratt Østergaard. Frederiksberg: DET lille FORLAG, 2002.
- . *The Metaphysics of Morals*. Translated by Mary Gregor. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Kjøge Avis. "Dødsstraffen i Danmark." *Kjøge Avis*, April 21, 1890.
- . "Fra Jens Nielsens Henrettelse." *Kjøge Avis*, november 9, 1892.
- Langberg, Harald. *Dødens Teater - Revolutionen 1772*. Haslev: Gyldendal, 1971.
- Lolland-Falsters Stifts-Tidende. "Nakskov, den 23de Novbr." *Lolland-Falsters Stifts-Tidende*, november 23, 1882.
- Marson, Jennifer. "The History of Punishment: What Works for State Crime?" *The Hilltop Review*, April 2015.
- Masur, Louis P. *Rites of Execution*. Oxford University Press, 1989.
- Materni, Mike C. "Criminal Punishment and the Pursuit of Justice." *Brit. J. Am. Legal Stud*, 2013: 263-304.
- Middelfart Avis. "Modermorderen Hans Hansen af Odense." *Middelfart Avis*, august 7, 1869.
- Morgenbladet. "Rasmus Mørkes Henrettelse." *Morgenbladet*, januar 6, 1881.
- Nationaltidende. "Henrettelse." *Nationaltidende*, november 23, 1882.
- . "Henrettelsen ved Kleitrup." *Nationaltidende*, januar 6, 1881.
- Paternoster, Raymond. "How Much Do We Really Know about Criminal Deterrence." *Journal of Criminal Law and Criminology*, 2010, 3 ed.
- Pocock, John G. A. *Political Thought and History: Essays on Theory and Method*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

- Politiken - Cavling. "Jens Nielsens Henrettelse." *Politiken*, November 9, 1892.
- Potter Jr., Nelson T. "Kant and Capital Punishment Today." *The Journal of Value Inquiry* 36, 2002: 267-282.
- Potter Jr., Nelson T. "The Principle of Punishment Is a Categorical Imperative." In *Autonomy and Community: Readings in Contemporary Kantian Social Philosophy*, edited by Jane Kneller and Sidney Axinn, 169-190. SUNY Press, 1998.
- Ricciardi, Mario, and Filippo Santoni de Sio. "Cesare Beccaria: Utilitarianism, Contractualism and Rights." *philling II*, 2-2014, 2014: 79-86.
- Roskilde Avis. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Roskilde Avis*, november 23, 1882.
- Schierbeck, Ole. *Dødsstraffe og henrettelser*. Politikens Forlag, 1981.
- Schultz, Aage. "Erindringer fra skafottet I." *Pressens Magasin*, 1916: 20-26.
- Schultz, Aage. "Erindringer fra Skafottet II." *Pressens Magasin*, 1916: 22-30.
- Seistrup, Theodor. *Efterretninger om Dobbeltmorderen Rasmus Pedersen Mørke*. København: Rasmussen & Olsens Bogtrykkeri, 1881.
- Skinner, Quentin. *Politisk og Historie*. Translated by Morten Visby. København: Hans Reitzels Forlag, 2009.
- Skive Avis. "ingen titel." *Skive Avis*, januar 6, 1881.
- Skive Folkeblad. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Skive Folkeblad*, november 23, 1882.
- . "Jens Nielsen henrettet." *Skive Folkeblad*, november 9, 1892.
- Slagelse-Posten. "Henrettelsen i Horsens." *Slagelse-Posten*, november 23, 1892.
- . "Skal Dødsstraffen Afskaffes?" *Slagelse-Posten*, Oktober 19., 1907.
- Social-Demokraten. "En russisk Henrettelse i Danmark." *Social-Demokraten*, november 23, 1882.
- . "Rasmus Mørkes Henrettelse." *Social-Demokraten*, januar 6, 1881.
- Straffeloven af 1866. *Krim*. Februar 1866. <http://www.krim.dk/undersider/historiske-regler/1866-straffelov.pdf>.

- Svendborg Amtstidende. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Svendborg Amtstidende*, november 23, 1882.
- Tamm, Ditlev. *Europæisk Retshistorie*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1998.
- . *Retshistorie - Danmark - Europa - globale perspektiver*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2002.
- . *Retsopgøret efter besættelsen*. København: Gyldendalske Boghandel, 1997.
- Tamm, Ditlev. "Samuel Pufendorf og naturretten i Danmark." In *Med lov skal land bygges og andre retshistoriske afhandlinger*, by Ditlev Tamm, 362-370. Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1989.
- . *The History of Danish Law*. København: DJØF Publishing, 2011.
- Thisted Amts Tidende. "Anders Nielsen Sjællænders Henrettelse." *Thisted Amts Tidende*, november 23, 1882.
- Thorup, Mikkel. "Intellektuel Historie." *Tidsskrift for historie: nr. 4*, 2012: 177-189.
- Taarnbybib.dk. *Taarnbybib.dk*. 2018. <https://taarnbybib.dk/page/personer-taarnby/skarpretter>.
- Varde Folkeblad. "Jens Nielsens Henrettelse." *Varde Folkeblad*, november 9, 1892.
- Vejle Amts Folkeblad. "Om Henrettelsen ved Hobro." *Vejle Amts Folkeblad*, januar 6, 1881.
- Vendsyssel Tidende. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Vendsyssel Tidende*, november 23, 1882.
- Vestjylland eller Hernings Folkeblad. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Vestjylland eller Herning Folkeblad*, november 23, 1882.
- Young, David B. "Cesare Beccaria: Utilitarian or retributivist." *Journal of Criminal Justice*, 1983: 317-326.
- Østsjællands Folkeblad. "Jens Nielsens Henrettelse." *Østsjællands Folkeblad*, november 9, 1892.
- Aarhus Amtstidende. "Anders Sjællænders Henrettelse." *Aarhus Amtstidende*, november 23, 1882.